

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพ
ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา
THE INTEGRATION OF BUDDHADHAM PRINCIPLE AND LOCAL WIDDOM
IN PROMOTING THE LIVELIHOOD OF COMMUNITY GROUPS
IN NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

โดย

พระครูใบฎีกาหัตถ์ดี ประกิจ, ผศ.ดร.

ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์

ดร.มนัสพล ยิ่งทะเล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760170

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพ
ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

The Integration of Buddhadham Principles and local wisdom
in promoting the livelihood of community groups
in Nakhon Ratchasima Province

โดย

พระครูใบฎีกาหัตถ์ดี ประกิจ, ผศ.ดร.

ดร.ประสพฤกษ์ รัตนรงค์

ดร.มนัสพล ยิ่งทะเล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760170

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Integration of Buddhadham Principles and local wisdom
in promoting the livelihood of community groups
in Nakhon Ratchasima Province

By

Phrakhrubaidika Hassadee Praking, Asst. Prof. Dr.

Dr. Prasobrer Rattanayong

Dr. Manusphon Yungtalay

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima campus
B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760170

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพ
ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัย: พระครูใบฎีกาหัตถ์ดี ประกิจ, ผศ.ดร.
ดร.มนัสพล ยิ่งทะเล
ดร.ประสพฤกษ์ รัตนรงค์

ส่งงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๐

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ

ส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิด
และหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา (๒) เพื่อศึกษา
การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
จังหวัดนครราชสีมา (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริม
สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า

แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัด
นครราชสีมา

มี ๕ แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แนวคิดสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา
แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชนแนวคิดการบูรณาการหลักพุทธธรรม
ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่ใช้แนวคิดทั้งหมดตามลำดับ เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับ
กระเป๋ยบข้อบังคับและแนวทางการดำเนินการ

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มี ๔ หลักธรรม ได้แก่ ๑) หลักศีล ตั้งมั่นในการรักษาศีล ๕
๒) หลักทาน เป็นการให้ความรัก เอ็นดูและเมตตาต่อกัน อาศัยการแบ่งปันตอบแทนน้ำใจที่ดีต่อกัน
๓) หลักอปปริหานิยธรรม ๗ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ เป็นการประชุมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความ
คิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยสม่ำเสมอ นายจ้างรับฟังความคิดเห็น
ของลูกจ้างเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงตัวเองและกิจการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและไม่ใช้
อำนาจข่มเหงกัน ทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งและการแข่งขันระหว่างกันลงได้ ๔) หลักขรรวาสธรรม

๔ ถือเป็นหลักครองชีวิตเป็นสำคัญ โดยเน้นการเป็นผู้มีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐานและรักษาสัจจะนั้น มีการฝึกฝน ฝึกนิสัย รู้จักควบคุมจิตใจโดยมีการปรับปรุงตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าด้วยการใช้สติ ละปัญญา มีขันติธรรมความอดทน และสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ ความเสียสละพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น บริจาคสิ่งของให้ผู้อื่นและหมั่นเข้าวัดฟังธรรม ไหว้พระสวดมนต์อย่างสม่ำเสมอ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ ส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา สรุปหลักการพัฒนาดังนี้ (๑) หลักศีล ส่งเสริมในด้านการพัฒนาจิตใจให้มีความตั้งมั่นในศีลธรรมอันดี รู้จักนำหลักศีลธรรมมาปฏิบัติประจำ ใจ (๒) หลักทานส่งเสริมให้รู้จักเสียสละ แบ่งปันและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน (๓) หลักอปริหานิยธรรม ๗ ส่งเสริมให้บุคคลอยู่ร่วมกันโดยการหมั่นประชุม หาทางออกของปัญหาและแนวทางการแก้ไข ทำให้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนครราชสีมา มีการประชุมปรึกษาหาทางแก้ปัญหาาร่วมกัน (๔) หลักขรवासธรรม ๔ ส่งเสริมให้บุคคลมีความซื่อสัตย์ มีความขมใจ มีความอดทน มีความเข้าใจในการบริจาคช่วยเหลือ หลักพุทธธรรมยังเสริมสร้างความสุขให้เกิดแก่ชุมชนวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ทำให้กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เป็นที่ยอมรับในด้านความมีคุณธรรม จริยธรรมชื่อเสียงในด้านคุณภาพของ สินค้าและบริการเป็นอย่างดีทั้งในและต่างประเทศ

คำสำคัญ: การบูรณาการ,หลักพุทธธรรม,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,การส่งเสริมสัมมาชีพ,กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

Research title: The integration of Buddhadham principles and local wisdom in promoting the livelihood of Community groups in Nakhon Ratchasima province.

Researchers: Phrakhrubaidika Hassadee Praking, Asst. Prof. Dr.
Dr. Manusphon Yungtalay
Dr. Prasoprerak Rattanayong

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus

Fiscal Year: 2560/2017

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSSTRACT

This research title in The integration of Buddhadham principles and local wisdom in promoting the livelihood of Community groups in Nakhon Ratchasima province. The objectives as follows: (1) to study the concepts and Buddhadham practices in promoting the livelihood of community groups in Nakhon Ratchasima Province, (2) to study in integration of Principles and local wisdom in promoting the livelihood of community groups in Nakhon Ratchasima Province, and (3) to study analysis in Buddhadham and local community groups to promote the livelihood of community groups in Nakhon Ratchasima Province. The research concerned Qualitative research and in-deep interview.

This research was found that there are five concepts and practices in promoting the members of community enterprise groups in Nakhon Ratchasima province, which include concepts regarding community enterprises, occupational concepts based on Buddhadham principles in local wisdom, concepts of community resource management, and the integration of Buddhist principles. Most of them use the concept of community enterprise and think about local medicine and resource management. Members of the community in accordance with the characteristics and functions of the works was done by the enterprises associated with the applicable regulations.

The Integration the principles of Buddhism and local wisdom in promoting members of community enterprise groups in Nakhon Ratchasima province, that are 4 principles : 1) Morality means to keeping the five precepts, 2) Charity means giving compassion to one another relying on sharing repay the kindness to each other, 3) Condition of welfare means the principles of Dharma seven levels, that meeting regularly for a meeting to discuss and exchange opinions with each other and find that the solutions joint the association of employers and employee to get feedback to be used to improve governance and do not use the power to bully each other, reducing conflicts and competition among themselves, thus eliminating conflicts and competitions, and 4) the four principles of the layman, secular theology was considered to be a rule for life by focusing honest as the basis and keeping the truth, protect, practice the mind by improving oneself to progress with the use of intellect, tolerance, patience, sacrifice, ready to help others, donate goods to others and keep attending the Dhamma and pay respect to monks regularly.

The result of integration of the principles of Buddhism and local wisdom in promoting the livelihood of community enterprise groups in Nakhon Ratchasima Province as follower; 1) Observe the precepts mean promoting the mind to have a commitment to morality and know how to practice morality in two ways, 2) Donation means encouraging the sacrifice, sharing and caring for each other, 3) Principles of conditions of welfare mean encourage people to live together by persistent meeting to find a solution to the problem. The ways to make the Nakhon Ratchasima community enterprise groups to have consultations to find a solution together, and 4) Virtues for layman mean encourage people to be honest, restraint, patience, understanding of donations, and the principles of Dhamma to enhance happiness for the community. For community enterprise, the community enterprise groups of Nakhon Ratchasima province have recognized for their morality, ethics and reputation in the quality of goods and services as well, both at home and abroad.

Key words: Integration, Buddhadham Principles, Local wisdom, promote livelihood, Community groups.

กิตติกรรมประกาศ

งานศึกษาวิจัยค้นคว้าฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือของ ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์, ดร.มนัสพล ยังทะเล ซึ่งเป็นผู้เขียนงานวิจัยร่วมและออกพื้นที่ทำการวิจัย ต่างๆ ร่วมกันจึงทำให้งานวิจัยครั้งนี้เกิดความสมบูรณ์

ขอขอบคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้ให้คำแนะนำในการวิจัยด้วยดีเสมอมาพร้อมทั้งเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่าน ที่ช่วยประสานงานจนได้รับความสำเร็จ

ขอขอบคุณคณะผู้บริหารคณาจารย์ เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา พร้อมทั้งผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเครื่องมือวิจัยมี พระเมธีสุตาภรณ์, ผศ.ดร., พระมหาสุพร รกขิตธมโม, ผศ.ดร., พระครูสังวรวิริยรักษ์, ผศ.ดร., และ ดร.เสฐียร ทั้งทองมะดัน ที่ทำให้งานวิจัยดำเนินไปสู่ความสำเร็จได้ รวมถึงท่านผู้ทรงคุณวุฒิและนักปราชญ์ทุกท่านที่ได้แต่งตำราซึ่งมีเนื้อหาอันเป็นประโยชน์ ทำให้ผู้วิจัยนำมาศึกษาค้นคว้าประกอบการวิจัยในครั้งนี้จนสำเร็จลงด้วยดี

ขอบคุณกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชน บ้านด่านเกวียน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโรงงานหมี่แม่ตุ้ย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าไหมปักธงชัย และกลุ่มวิสาหกิจสมุนไพรปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ที่เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่าง

ขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ที่ได้ให้คำแนะนำด้วยดีเสมอมา หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชน และผู้ศึกษาค้นคว้าตามสมควร

พระครูใบฎีกาหัตถ์ ประกิจ, ผศ.ดร. และคณะ

๒๓ กันยายน ๒๕๖๒

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
ตอนที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน	๗
ตอนที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา	๑๐
ตอนที่ ๓ แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑๖
ตอนที่ ๔ แนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชน	๓๑
ตอนที่ ๕ แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ	๓๓
ตอนที่ ๖ หลักพุทธธรรมสำหรับการบูรณาการ	๓๕
ตอนที่ ๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๓
ตอนที่ ๑ รูปแบบการวิจัย	๕๓
ตอนที่ ๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๕๕
ตอนที่ ๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๖
ตอนที่ ๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๗
ตอนที่ ๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๕๘
ตอนที่ ๖ การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า	๕๘
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๕๙
ตอนที่ ๑ แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา	๕๙
ตอนที่ ๒ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา	๖๙

ตอนที่ ๓ วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา	๗๒
ตอนที่ ๔ ผลของการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา	๗๕
ตอนที่ ๕ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย	๗๘
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๘๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๑
๕.๒ อภิปรายผล	๘๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๙๐
บรรณานุกรม	๙๑
ภาคผนวก	๙๗
ภาคผนวก (ก) บทความวิจัย	๙๘
ภาคผนวก (ข) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๑๒
ภาคผนวก (ค) ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ดำเนินการ การมาและผลที่ได้รับของโครงการ	๑๑๕
ภาคผนวก (ง) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๘
ภาคผนวก (จ) รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๒๒
ภาคผนวก (ฉ) รูปแบบการจัดทำรายงานวิจัย	๑๒๘
ภาคผนวก (ช) แบบสรุปโครงการวิจัย	๑๓๓
ภาคผนวก (ซ) ภาพกิจกรรม	๑๔๕
ภาคผนวก (ฌ) ประวัติคณะวิจัย	๑๔๘

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับหลักศีล.....	๓๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับขันติ.....	๔๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักเมตตา.....	๔๒
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักปยวาจา.....	๔๔
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอหิงสา.....	๔๗
๔.๑ ลักษณะการนำหลักธรรมศีลมาบูรณาการใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก.....	๖๙
๔.๒ ลักษณะการนำหลักธรรมทานมาบูรณาการใช้ในการบริหารจัดการด้าน การตลาดและลูกค้า	๗๐
๔.๓ ลักษณะการนำหลักธรรมอปริหานิยธรรม ๗ มาบูรณาการใช้ในการบริหาร จัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต	๗๐
๔.๔ ลักษณะการนำหลักธรรมฆราวาสธรรม มาบูรณาการใช้ในการบริหารจัดการ ด้านการดำเนินการบัญชีและการเงิน	๗๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาตามแนวคิดแบบตะวันตก โดยการกำหนดซึ่งประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ ในปีพ.ศ. ๒๕๐๔ และเปลี่ยนชื่อเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบันฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ ถ้าประชาชนมีความมั่งคั่งน้อยสันโดษ รู้จักอ้ม รู้จักพอในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ก็จะขาดความกระตือรือร้น ประเทศชาติก็จะไม่เจริญก้าวหน้า รัฐบาลจึงได้ขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ ไม่ให้สอนหลักธรรมเรื่องสันโดษ เพราะจะเป็นการขัดขวางไม่เกื้อหนุนต่อนโยบายการพัฒนาประเทศ แต่ความเป็นจริงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทรงสอนหรือจูงใจให้คนประพฤติ ปฏิบัติตามคำสอนให้มั่งคั่งน้อยสันโดษ ไม่ให้ใช้จ่ายเกินตัวและฐานะของตนเอง^๑ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาช่วยทำให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดี ทำให้คนที่เข้าถึงสัจธรรมสามารถบรรลุธรรม และเกื้อกูลผู้อื่นให้บรรลุธรรมได้เช่นเดียวกัน สำหรับบุคคลทั่วไปไม่ว่าจะเป็นองค์กรต่างๆ และผู้นำหลักธรรมไปปฏิบัติก็สามารถนำพาธุรกิจและการดำเนินชีวิตที่ดีได้โดยเฉพาะกลุ่มที่ต้องใช้ภูมิปัญญาในการส่งเสริมสัมมาชีพ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนถือว่าเป็นกิจการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในการผลิตสินค้า การให้บริการ มีวิถีชีวิตร่วมกันและร่วมกันประกอบกิจการ เพื่อสร้างรายได้และการพึ่งตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน วิสาหกิจชุมชนอาจจะเป็นคำใหม่ที่หลาย ๆ คนยังไม่เข้าใจ และเข้าใจผิดไปว่าเป็นการช่วยเหลือของภาครัฐ ในด้านการสนับสนุนเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพเหมือนหลายโครงการที่ผ่านมา ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่ขนานไปกับเศรษฐกิจกระแสหลัก อันเนื่องมาจากว่าเศรษฐกิจกระแสหลัก ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ของประชาชน และก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย เป็นปัญหาความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชาวบ้านถูกทำให้คุ้นเคยกับการพัฒนาแบบสงเคราะห์ คือเป็นผู้รับจากรัฐจากหน่วยงานราชการหรือเอกชนซึ่งนำโครงการไปให้ชุมชน โครงการแล้วโครงการเล่า สี่ห้าสิบปีมีหลายสิบโครงการ แต่ผลที่ได้รับกลับไม่เป็นรูปธรรม ทำให้ไม่เกิดการพัฒนายั่งยืน ชุมชนจึงไม่เข้มแข็งการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมิใช่เป็นโครงการที่รัฐ เกิดจากชาวบ้านรวมตัวกันทำ แนวคิดที่เกิดจากชุมชนที่ต้องการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือกันในการดำเนินกิจการต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นการประกอบการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ แต่ไม่ได้ต้องการทำธุรกิจเต็มรูปแบบ เพื่อสร้างรากฐานความ

---

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทปูนซีเมนต์เอเชีย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓-๒๔.

มันคงให้สมาชิก ซึ่งถ้าทำคนเดียวจะทำได้ต้องเป็นการร่วมกัน สร้างระบบสวัสดิการให้ตนเองหรือสร้างภูมิคุ้มกันให้สมาชิกในชุมชน ปัญหาของวิสาหกิจชุมชน คือ ผลิตแล้วขายไม่ได้ ไม่มีตลาด ไม่มีทุน ไม่มีวัตถุดิบ ไม่มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ วิสาหกิจชุมชนคิดเพียงว่าทำอย่างไรจึงจะผลิตแล้วนำไปขายได้ ส่วนปัญหาคือแล้วจะขายที่ไหน โดยไม่คิดว่าวิสาหกิจชุมชนนั้น จุดมุ่งหมาย คือ ทำเพื่อกิน เพื่อใช้ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ชุมชนท้องถิ่น เป็นอันดับแรก เมื่อเหลือกินเหลือใช้ จึงนำไปขายในท้องถิ่นของตนเอง แต่ปัจจุบันเริ่มเปิดกว้างสู่ตลาดภายนอก โดยจะผลิตสินค้าที่นิยมทำกัน อาศัยฝีมือของตนเองผลิตแข่งกับรายอื่น ซึ่งสุดท้ายก็เลิกกิจการไปเป็นจำนวนมาก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำกันอยู่ส่วนใหญ่จะได้รับการส่งเสริมการฝึกอบรมที่เน้น แต่การพัฒนาด้านเทคนิคการผลิต การจัดการ การตลาด ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึกสมาชิกเท่าที่ควร

การปลูกจิตสำนึกต้องอาศัยภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้อยู่มากมายหลายแขนง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้เหมาะสมที่สุด การสร้างแนวคิดและเสริมสร้างปลูกจิตสำนึกในการส่งเสริมภูมิปัญญาให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน ให้เข้มแข็งและมีศักยภาพโดยนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและปลูกฝังจิตใจให้ให้มันคง พร้อมจะรับมือกับปัญหาและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เอกวิทย์ ฌ กลาง กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาเป็นผลจากการสั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ของคน จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกัน และระหว่างกลุ่มชน หลายชาติพันธุ์ รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้เอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาการดำรงชีวิตได้ และสร้างสรรค์อารยธรรมของเราเองได้ อย่างมีคุณภาพ กับสิ่งแวดล้อมโดยผ่านกระบวนการทางจารีต ประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความสมดุล^๒ สอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมวิสุทธิกวี(พระพิจิตร ฐิตวณฺโณ) กล่าวว่าพระพุทธศาสนากับชีวิตพอเพียงนั้น (สมชีวิตา) การดำเนินชีวิตสายกลางที่ไม่ประหยัดเกินไป ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินไป ดำเนินชีวิตให้พอสมควรแก่ฐานะ และรายได้ ไม่ประพฤติทุจริตโกงกิน โดยยึดหลักสันโดษในทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวดำเนินชีวิตจัดเป็นชีวิตที่สงบสุขตามหลักพุทธธรรมได้^๓

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา แนวคิดสำคัญต้องการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองภายใต้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกให้รู้คุณค่าของชีวิตที่

^๒เอกวิทย์ ฌ กลาง, *ภาพรวมภูมิปัญญาไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^๓พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตรฐิตวณฺโณ), *พระพุทธศาสนากับชีวิตพอเพียง*, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทชวนพิมพ์ ๕๐ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

พอเพียง และค่านิยมที่ให้ความสำคัญทางวัตถุมากกว่าจิตใจ ตลอดจนการวิเคราะห์หลักธรรมที่นำมาใช้ในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ทราบถึงพัฒนาการ กระบวนการเป็นมาอย่างไร กระบวนการขับเคลื่อนของกลุ่ม และแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาอะไรบ้าง การบูรณาการหลักพุทธธรรมส่งเสริมสัมมาชีพของชุมชนมาใช้ในการพัฒนาชุมชน เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านวิชาการ ตลอดจนการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริม สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ การศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมาเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริม สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ ส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ๓ ประการ ได้แก่ ๑) แนวคิดและหลัก ปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ๒) การศึกษาการบูรณา การหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัด

นครราชสีมา และ ๓) การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัย กำหนดขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา จำนวน ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผา อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ๒) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าไหมเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมี่ตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา และ ๔) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา รวมทั้งสิ้น ๗๐ คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิจัยจำนวน ๓๐ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผาผ่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ๒) กลุ่มผ้าไหมปักธงชัย อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓) กลุ่มหมี่ตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ๔) กลุ่มสมุนไพร อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษา เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมเป็นระยะเวลา ๑ ปี

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนได้แก่ ๑)หลักศีล ๒)หลักทาน ๓)หลักอปริหานิยธรรม ๗ ๔)หลักฆราวาสธรรม ๔

การบูรณาการ หมายถึงการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑)หลักศีล ๒)หลักทาน ๓)หลักอปริหานิยธรรม ๗ ๔)หลักฆราวาสธรรม ๔ ไปบูรณาการกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑)กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผาผ่านเกวียน อำเภอโชคชัย ๒)กลุ่มผ้าไหมอำเภอปักธงชัย ๓)กลุ่มหมี่ตะคุ อำเภอปักธงชัย ๔)กลุ่มสมุนไพร อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

การส่งเสริมสัมมาชีพ หมายถึง การส่งเสริม ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก ๒) การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า ๓) การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต ๔) การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน ๕) การปรับปรุงและพัฒนา

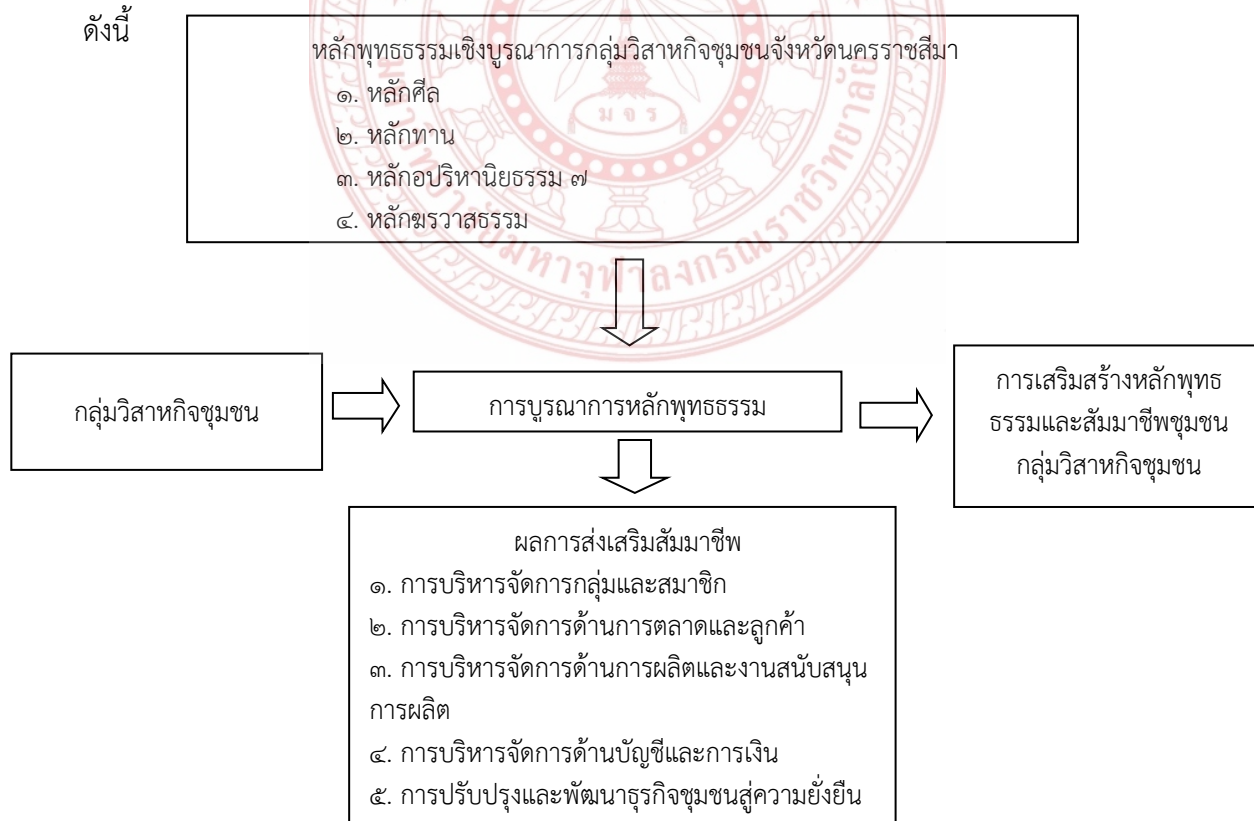
ธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑)หลักศีล ๒)หลักทาน ๓)หลักอปริหานิยธรรม ๗ ๔)หลักฆราวาสธรรม ๔

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑)กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผาตำบลเกวียน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา ๒)กลุ่มผ้าไหม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา ๓)กลุ่มหัตถ์ตะคุ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา ๔)กลุ่มสมุนไพร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมา หมายถึง จังหวัดอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ใหญ่ และประชากรจำนวนมากเป็นลำดับต้นๆของประเทศไทย มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ และมีกลุ่มวิสาหกิจจำนวนมากที่รวมกลุ่มกันเพื่อประกอบธุรกิจ และมีชื่อเสียงในด้านเครื่องปั้นดินเผา (ดินเผาเกวียน) ผ้าไหมและหัตถ์โคราช

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งกรอบแนวคิดในการวิจัยสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย เช่น การเผยแพร่ในวารสาร จดสิทธิบัตร ฯลฯ และหน่วยงานที่นำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งรายงานผลการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะได้นำไปสู่

๑. ด้านวิชาการ งานวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบแนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๒. ด้านนโยบาย งานวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๓. ด้านสังคมและชุมชน งานวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๔. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์หน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรง ได้แก่ หน่วยงานหรือองค์กรภายในประเทศที่มีภารกิจหลักเกี่ยวข้องกับด้านวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้โดยทางอ้อม ได้แก่ หน่วยงานหรือองค์กรที่มีภารกิจบางส่วนเกี่ยวข้องกับการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา ในการพัฒนาชุดความรู้ทางด้านวิสาหกิจชุมชนในการประกอบสัมมาชีพ เพื่อสามารถนำมาประยุกต์ใช้ตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้ประกอบอาชีพทางด้านวิสาหกิจชุมชนรายอื่นต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา คณะผู้วิจัยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในประเด็นศึกษาและนำมาเป็นแนวทางการวิจัยได้ ซึ่งผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาเป็น ๗ ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตอนที่ ๔ แนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชน

ตอนที่ ๕ แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

ตอนที่ ๖ หลักพุทธธรรมสำหรับการบูรณาการ

ตอนที่ ๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นแนวทางการศึกษา วิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ในประเด็นต่างๆ ตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาสาระสำคัญจริงที่สามารถนำหลักการของการบูรณาการหลักธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นลำดับ ดังนี้

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิสาหกิจชุมชน” ไว้ว่าหมายถึงกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการที่ดำเนินการ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน^๑

^๑ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, ๒๕๔๘),

เสรี พงศ์พิศ ได้นิยามคำว่าวิสาหกิจชุมชนคือ การประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งตนเอง “ทุน” หมายถึง เงิน ทรัพยากรผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คน ให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน^๒

วิชิต นันทสุวรรณ ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนว่าหมายถึง การประกอบการ ซึ่งรวมถึงกระบวนการคิดการจัดการผลผลิต และทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาขององค์กร ชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรทางเงิน และกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย^๓ หลักการของวิสาหกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุน เศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง และจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าให้ได้รับการส่งเสริมด้านความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนให้กลายเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้นต่อไป เสรี พงศ์พิศ ได้อธิบายว่าวิสาหกิจชุมชนจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๗ ประการ ได้แก่ ๑.ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ ๒.ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ๓.ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน ๔.มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล ๕.ดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นระบบ ๖.มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ ๗.มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป้าหมายปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ณัฐพล นิมนานพัชรินทร์ ได้กล่าวถึงสถานการณ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งรวมไปถึงวิสาหกิจชุมชนที่ได้ทำการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การประกอบการได้แก่ ๑)ปัจจัยด้านเศรษฐกิจไทย เนื่องจากความวิตกกังวลเรื่อง การลงทุน ความเชื่อมั่น และความสามารถในการส่งออก ๒)สถานการณ์ทางการเมือง เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มทอผ้าไหม และผู้ประกอบการยังคงวิตกกังวลเรื่อง ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อและยาวนาน อันจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจไทย จนทำให้พฤติกรรมผู้บริโภคหันกลับมาเก็บออมแทนการบริโภคที่น่าจะเป็นตามนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล ๓)เศรษฐกิจโลก ๔)การแข่งขันภายในประเทศ เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มทอผ้าไหมประเมินว่าเหตุการณ์ภายในประเทศในปัจจุบัน

^๒เสรี พงศ์พิศ, วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ เจริญวิทย์การพิมพ์ สำนักพิมพ์พลังปัญญา, ๒๕๕๐), หน้า ๔๔.

^๓วิชิต นันทสุวรรณ, ขบวนการชุมชนใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๖๕.

น่าจะส่งผลให้เกิดการชะลอการลงทุนด้านการตลาด ยังคงวิตกกังวลเรื่องการแย่งชิงส่วนแบ่งทางการตลาดจากผู้ประกอบการรายใหญ่ หรือผู้ที่มีศักยภาพจนทำให้ตนเองไม่สามารถอยู่รอดได้^๔

สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ ได้รายงานสถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดแพร่ ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐไว้ว่า ๑) มีปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะด้านเจ้าหน้าที่และระบบการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ๒) หน่วยงานภาคียังไม่ให้การสนับสนุนส่งเสริมเท่าที่ควร ๓) การบันทึกข้อมูลในระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชนไม่เป็นปัจจุบัน ๔) เนื้อหาแบบประเมินศักยภาพมีมากเกินไปควรปรับให้กระชับเพื่อสะดวกและรวดเร็วและเข้าใจง่ายและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ๕) แบบรายงานวิสาหกิจมีมากเกินไปควรจัดหมวดหมู่ที่เป็นข้อมูลที่สำคัญนำไปใช้ได้จริง ๖) เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูลมีงานบันทึกปริมาณมากทำให้เกิดความล่าช้าในการบันทึกข้อมูล ๗) การติดตามการดำเนินงานกลุ่มหน่วยงานภาคีระดับอำเภอให้ความร่วมมือน้อย ๘) หน่วยงานภาคีไม่ได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลการประเมินศักยภาพหรือข้อมูลในระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชนในการพิจารณาส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และ ๙) วิสาหกิจชุมชนมีจำนวนมากและเจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อยทำให้การติดตามความก้าวหน้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่ทั่วถึง^๕

สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก ได้วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดพิษณุโลก ไว้ดังนี้ ๑) กรมส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานภาคีให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนน้อย ไม่จริงจังและแนวทางการส่งเสริมไม่ชัดเจนและต่อเนื่อง อีกทั้งยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่องานส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ๒) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบางกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภาคีหลายหน่วยงาน และมีการใช้ชื่ออื่นในการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มเดียวกัน ทำให้เกิดการสับสนและเข้าใจผิดระหว่างหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ๓) วิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และยังต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิต และเงินทุนจากภายนอก ๔) หน่วยงานภาคีในระดับอำเภอ/จังหวัด ยังทำงานแบบไม่บูรณาการและยังไม่เห็นความสำคัญเนื่องจากมีความเข้าใจว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นงานของกรมส่งเสริมการเกษตร และ ๕) วิสาหกิจชุมชนบางแห่งที่มาจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนไม่ได้เกิดจากปัญหาหรือความต้องการ

^๔ณัฐพล นิมมานพัชรินทร์, อ้างถึงใน ธงพล พรหมสาขา ณ สกลา และ อุทิศ สังขรัตน์, แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา ทุนวิจัยคณะศิลปศาสตรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๖.

^๕สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดแพร่ ๒๕๖๑. [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.sceb.doe.go.th/Documents/datachw/%E0%B9%81%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B9%88.pdf58> [๑ กันยายน ๒๕๖๐]

ของชุมชนอย่างแท้จริง แต่มาจดทะเบียนเพื่อรอรับการส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงาน และเพื่อหวังกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำซึ่งมิได้ประกอบกิจกรรมอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง^๖

ตอนที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา

๑. แนวคิดเกี่ยวกับสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา

คัมภีร์พระพุทธศาสนาปรากฏมีคำว่า “สัมมาอาชีวะ” โดยฐานะที่เป็นหัวข้อธรรมลำดับที่ ๕ ของอริยมรรค กล่าวคือสัมมาอาชีวะจัดว่าเป็นมรรคองค์ที่ ๕ ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดตามคำสอนของพระพุทธศาสนาคือ ความพ้นทุกข์ อันได้แก่ นิพพาน ความเป็นมาของแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนาสัมมาชีพ หมายถึง การประกอบอาชีพโดยสุจริตบนพื้นฐานคุณธรรมพุทธธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ได้คำนึงถึงกำไรสูงสุดแต่นึกถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมเป็นหลัก

ดังนั้น สัมมาชีพชุมชน จึงหมายถึงชุมชนที่มีสมาชิกครัวเรือนประกอบอาชีพสุจริต มีรายได้ที่เพียงพอจุนเจือรายจ่าย เน้นเศรษฐกิจชุมชน โดยประยุกต์วิถีชีวิตชุมชนกับทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งการประกอบอาชีพนั้นจะต้องไม่ทำลายชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมหลักพุทธธรรมที่ช่วยส่งเสริมช่วยแก้ปัญหาการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง นอกจากนั้นการที่จะส่งเสริมให้มีการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย มีความสามารถบริหารจัดการตนเองหรือสามารถพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งได้ ต้องส่งเสริมให้ชุมชนมีกระบวนการและข้อที่พึงปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

๑) กระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้นำชุมชน และสมาชิกที่เป็นแกนนำของชุมชนท้องถิ่น ให้มีความรู้ ความสามารถบางแห่งบางพื้นที่ผู้นำชุมชน จวบจนการศึกษาระดับมัธยมต้น หรือว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย การส่งเสริมให้ผู้นำ เช่น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงกำนัน ให้มีการศึกษาที่สูงขึ้น หรือเพิ่มการสนับสนุนประชาชนชาวบ้านให้มีการพัฒนาศักยภาพของตนเองยิ่งขึ้น เป็นชุมชนที่มีผู้นำเป็นต้นแบบด้านการศึกษา หรือส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีการอบรมให้ตระหนักถึงการเป็นผู้นำชุมชน ต้องมีความเสียสละ ทำงานให้กับชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม รักษากฎหมาย

๒) การพัฒนาชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพราะว่าการแสวงหาความรู้ นั้น เป็นสิ่งที่พึงกระทำตลอดชีวิต การเรียนรู้สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการฟังบ้าง หรือว่า สิ่งรอบข้างที่เป็น ปรโตโมสะ คือ ฟังจากสิ่งรอบตัว คนรอบข้าง สิ่งแวดล้อม หรือว่าเรียนรู้ทางด้านการอ่าน จากข่าวสารบ้านเมือง ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองซึ่งความรู้ที่เกิดจากชุมชนนั้น โดยส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากผลของการปฏิบัติ และเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจาก

^๖สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก, รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน จังหวัดพิษณุโลก, (พิษณุโลก : กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก, ๒๕๕๔), หน้า ๔๕.

ภูมิปัญญา หรือว่าเมื่อลงมือปฏิบัติแล้วก็จะได้ประสบการณ์ร่วมกัน จะทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกัน ของชุมชน ดังนั้น ถ้าหากว่าชุมชนมีการพัฒนาเช่นนี้แล้ว การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทยจะเกิดขึ้นเพราะว่ามีผลจากการเรียนรู้ และสามารถนำไปสู่การคิดและวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนให้เจริญ สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓) ชุมชนต้องมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำ เพราะว่าหากผู้นำในชุมชนสามารถเป็นตัวอย่างที่ดี มีภาวะผู้นำที่ต้องเป็นผู้ประสานให้สมาชิกในชุมชนนั้นเกี่ยวกับข่าวสาร หรือว่า เป็นผู้นำต่างๆ ได้มีโอกาสให้สมาชิกได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตน ยอมรับและเปิดโอกาส และรับฟัง ไม่ผูกขาด เผด็จการหรือแสดงบทบาทที่เป็นใหญ่แสดงความเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พ้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น ลงไปทำงานกับชุมชน ไม่นั่งดูตาย อยู่บนหอคอย คอยสั่งงาน เป็นผู้เชื่อมประสานแนวคิดต่างๆ ของสมาชิกและคนในชุมชน^๗

๔) ประชากรในชุมชนต้องมีจิตสำนึกรักชุมชน เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ ประชากรในชุมชนนั้น สำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน รักถิ่นกำเนิด บ้านเกิดเมืองนอนของตน สำนึกรักว่าตนนั้นเป็นเจ้าของบ้านเกิด มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบกับปัญหาต่างๆในชุมชน ร่วมกับบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียมกัน และมีความเป็นเพื่อนที่ดี คือกัลยาณมิตร และสามารถเชื่อมโยงกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และมีการประชาสัมพันธ์ด้วยความหวังว่า สามัคคีให้เกิดแก่ชุมชน ทำให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง

๕) ชุมชนที่ต้องการพัฒนาให้เข้มแข็งต้องมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนต้องมีการรวมตัวกัน ด้วยความสมัครสมานสามัคคี อย่างเหนียวแน่น ด้วยจิตสำนึกรักบ้านเกิด มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งการรวมกลุ่มกันนั้นก็เป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่ต่างคนต่างทำและ สมาชิกของชุมชนนั้นต้อง ประกอบด้วย ความรู้ความสามารถที่จะจัดการตนเองและชุมชนได้ โดยเฉพาะ เมื่อมีการรวมกลุ่มกันแล้ว สิ่งที่มาหลังจากมีองค์กรเกิดขึ้นนั้นก็คือ มีลักษณะเวทีประชาคม มีการดำเนินงานที่สามารถเชื่อมประสานกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยที่สมาชิกและองค์กรในชุมชนนั้น เมื่อมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งพาตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ หรือว่าการเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมทั้งในยามที่ปกติ หรือว่าในเวลาที่เกิดประสบกับภาวะวิกฤติต่างๆ ก็จะสามารถ

^๗ พันเอก ปิ่น มุทุกันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

นำไปสู่การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทยที่ยั่งยืน เพราะว่าการพัฒนาจะทำให้ยั่งยืนได้นั้น ต้องพัฒนาคนเต็มทั้งคน ครบพร้อมกันทั้งระบบที่มี ๓ ด้านคือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา^๔

การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทยนั้น หากตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเพิ่มศักยภาพ และขีดความสามารถของคน ด้วยการเพิ่มหลักธรรมที่สามารถพัฒนาจิตใจของคน ให้มีความรู้ผิดชอบรู้ดี หรือรู้ชั่ว ที่ปัจเจกบุคคลแล้ว ส่วนทางสังคมก็มีการบูรณาการหลักทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ มีการเปิดโอกาสการพัฒนาศักยภาพและการให้ความรู้ การมีส่วนร่วม เป็นไปอย่างเสมอภาค แก่คนในชุมชน การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย จึงต้องประกอบด้วยองค์ความรู้ คือ คนในชุมชนสิ่งแวดล้อม ในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆและยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ในวิธีการพัฒนา และกระบวนการพัฒนาต้องได้รับความช่วยเหลือ จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือความช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน ส่วนการบริหารและการจัดการ นักพัฒนาชุมชนต้องช่วยเหลือเมื่อได้รับการร้องขอจากชุมชน โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพทาง จิตใจ พฤติกรรม และปัญญาด้วยพุทธบูรณาการ คือหลักธรรมที่มีประสิทธิภาพ และทรงประสิทธิภาพ หากประยุกต์เข้ากันอย่างลงตัว พุทธบูรณาการจึงจะสามารถทำให้การพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งทางโลก และทางธรรมคู่ขนานกันไป เพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทยให้เข้มแข็ง และให้มีคุณภาพทั้งคน สิ่งแวดล้อม มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นไปอย่างมีกระบวนการ เน้นการพึ่งพาตัวเองและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้น

๖) ความเชื่อทางศาสนาชุมชนมีความเชื่อถือและศรัทธาในพุทธศาสนา วัดเป็นวัดบ้าน ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนศาสนสถานศาสนวัตถุภายใน วัดมีความเก่าแก่แสดงถึงร่องรอยของความรุ่งเรืองมาตั้งแต่ในอดีต ปัจจุบันยังคงเป็นศูนย์กลางทางศาสนาของชุมชน มีบทบาทด้านศาสนพิธี พระสงฆ์ในวัดก็เข้าร่วม และเป็นผู้นำกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบใหม่ตามสภาพการณ์ของโลกยุคใหม่อย่าง เช่น การรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนเจ้าอาวาสเข้าร่วมเป็นสมาชิกด้วยทุกกลุ่มแสดงให้เห็นถึงบทบาทวัด และบ้านมีความสนิทกันแนบแน่น คนวัยสูงอายวยังเข้าวัดฟังธรรมรักษาขนบธรรมเนียมพุทธแบบชาวบ้านไว้ได้ แต่เยาวชนคนหนุ่มสาวให้ความสำคัญกับวัดน้อยลง มีความมั่นคง และสามารถพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้ ทั้งนี้เพราะสมาชิกมีคุณภาพรู้จักการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เป็นหลักในการทำงาน ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสมาชิกมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้หลักโยนิโสมนสิการ คือ รู้จักคิดรู้จักตรึกตรอง มีเหตุ มีผลซึ่งสามารถช่วยในการแก้ไขปัญหา และพัฒนากลุ่มประกอบกับสมาชิกของกลุ่มร่วมมือร่วมใจกันทำประโยชน์เพื่อชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า

^๔ศณาจารย์สำนักพิมพ์เลียงเชียง, หนังสือบูรณาการแผนใหม่นักธรรมชั้นตรี รวมทศกวีชา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๕๕.

๒. กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชน

การสร้างสัมมาชีพชุมชนขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ ภายใต้แนวคิด “ชาวบ้านสอนชาวบ้าน” สอนอาชีพที่เขาคงต้องการอยากทำประกอบการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางที่เริ่มต้นด้วยการพัฒนาทักษะ การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับปราชญ์ชุมชนด้านอาชีพ จากนั้นกลับไปสร้างทีมและจัดการฝึกอบรมอาชีพให้กับครัวเรือนที่ต้องการฝึกอาชีพในหมู่บ้านเป้าหมาย ตลอดจนติดตาม สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครัวเรือนที่เข้ารับการฝึกอาชีพมีความรู้ และปฏิบัติอาชีพได้จริง จนพัฒนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้อย่างมั่นคง กรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดกิจกรรม/โครงการภายใต้กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด โดยมีกิจกรรม/โครงการที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน แบ่งเป็น ๔ โครงการหลัก และ ๔ โครงการสนับสนุน ๔ โครงการหลัก ได้แก่ ๑) พัฒนาผู้นำสัมมาชีพ ๒) เตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน ๓) สร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน ๔) ขยายผลการสร้างครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน ๔ โครงการสนับสนุน ได้แก่ ๑) การสร้างทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด ๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการคณะกรรมการพัฒนาสตรีภาค (กพสภ.) ส่งเสริมครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน ๓) บูรณาการแผนชุมชนระดับตำบลสร้างสัมมาชีพชุมชน ๔) สนับสนุนสัมมาชีพชุมชนแก่ครัวเรือนยากจน หลักส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนให้เกิดได้จริงทั้งนี้ ต้องเป็นบุคคลเดียวกับฐานข้อมูลแบบสำรวจข้อมูลปราชญ์ชุมชนด้านอาชีพเพื่อเตรียมเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน ประธานจังหวัดส่งกลุ่มเป้าหมายเข้ารับการฝึกอบรมและดำเนินการฝึกอบรมตามหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ” รุ่นละ ๔ วัน ตามแผนการฝึกอบรมของศูนย์ศึกษาฯ แต่ละแห่ง กลุ่มเป้าหมายที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ” แล้วจะเรียกว่า “วิทยากรสัมมาชีพชุมชน” และมีภารกิจที่ต้องดำเนินการต่อไป ดังนี้

๑) ถ่ายทอดความรู้การเป็น “วิทยากรสัมมาชีพชุมชน” ที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ” ให้กับทีมปราชญ์ชุมชนที่ได้สำรวจไว้แล้วหมู่บ้านละ ๔ คนในโครงการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน เพื่อพัฒนาทีมใหม่ทักษะการถ่ายทอดและเทคนิคการนำเสนอ พร้อมที่จะก้าวสู่การเป็นทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

๒) ทำหน้าที่เป็นแกนนำหลักในการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในโครงการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน และติดตาม สนับสนุน การประกอบอาชีพของครัวเรือนเป้าหมายให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

๓) ประธานทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนในพื้นที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การสนับสนุน ส่งเสริม ขยายผลและต่อยอดการสร้าง

สัมมาชีพชุมชนในหมู่บ้านเพื่อไปสู่ความยั่งยืนตัวชี้วัดกิจกรรมร้อยละ ๙๐ ของกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอบรมสามารถเป็นวิทยากรสัมมาชีพ ภายทอความรูदानอาชีพได้

๓. หลักการสำคัญของสัมมาชีพชุมชน

เหตุผลความจำเป็นในการมีกลไกส่งเสริมสัมมาชีพชุมชนจากการทบทวนข้อมูลและวรรณกรรมมาข้างต้น สามารถสรุปเหตุผลความจำเป็นในการมีสถาบันส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน ได้รวม ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ เป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายว่าชุมชนเป็นฐานการผลิตภาคครัวเรือนที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจมหภาคของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมการทางเศรษฐกิจภาคการเกษตร วิชาหกิจชุมชน และภาคบริการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนมาช้านานในรูปแบบของการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อประกอบสัมมาชีพ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากชุมชนมีความพร้อมมูล ทั้งทรัพยากรธรรมชาติทรัพยากรบุคคล ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น อันเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนและชุมชนให้สามารถจัดการตนเองภายในชุมชนได้อย่างสมดุลและยั่งยืนแต่เนื่องจากปัจจุบันเกิดความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจและสังคมจึงทำให้ประชาชนที่ประกอบสัมมาชีพในชุมชนพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจจากภาคแรงงานและภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก เนื่องจากขาดการส่งเสริม สนับสนุนและให้การช่วยเหลือในด้านประกอบอาชีพที่เป็นระบบ จึงเป็นเหตุให้เกิดการย้ายถิ่นฐาน เพื่อมาประกอบอาชีพในเมืองหลวง จนสูญเสียกับสภาวะการณ์ล้มสลายของชุมชนและระบบเศรษฐกิจของชุมชน ดังนั้น จึงถือเป็นภารกิจเร่งด่วนที่จะต้องมุ่งเน้นการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะมิติด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ชุมชนสามารถเป็นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้เลี้ยงดูประชาชนในชุมชนบนแนวทางสัมมาชีพ ซึ่งเป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิดในร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙๕ (๑) ที่ให้มีการปฏิรูปด้านสังคมประการหนึ่งโดยให้มีการปฏิรูปกฎหมาย กฎ และกติกาที่จะช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีสิทธิที่จะดูแลและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทุนชุมชน จัดทำบริการสาธารณะและจัดสวัสดิการให้แก่คนในชุมชน โดยประสานความร่วมมือกับองค์กรบริหารท้องถิ่น องค์การภาคเอกชน และองค์กรเอกชน

ประการที่ ๒ ในการพัฒนาระบบสัมมาชีพชุมชน จำเป็นที่จะต้องมีกลไกหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการสานพลังองค์กรภาคีให้เข้ามาทำงานร่วมกันแบบภาคียุทธศาสตร์ โดยเฉพาะกับองค์กรภาคธุรกิจ ที่ปัจจุบันมีการดำเนินการบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม เข้ามาทำงานร่วมกันโดยยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง และใช้กระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ เป็นเครื่องมือซึ่งกระบวนการพัฒนาตามแนวทางนี้จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่มีคุณภาพทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน อันเป็นภาพที่พึง

ประสงค์ของทุกฝ่ายนั้น กลไกดังกล่าวนี้ในปัจจุบันยังไม่มีองค์กรรัฐใดที่ทำหน้าที่ดังกล่าว จึงเห็นสมควรจัดตั้งสถาบันส่งเสริมสมาชิพชุมชน (องค์การมหาชน) ให้เป็นกลไกที่ทำหน้าที่ดังกล่าว

ประการที่ ๓ หากวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของกลไกส่งเสริมสมาชิพชุมชน ตามเหตุผลข้อ (๒) จะเห็นว่าเป็นกลไก ที่จะต้องใช้บุคลากรในการทำงานที่มีความสามารถที่หลากหลายเพราะมีบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย โดยเฉพาะความสามารถในการเชื่อมโยงกับองค์กรภาคธุรกิจทุกระดับ ให้เข้ามาร่วมเป็นองค์กรภาคียุทธศาสตร์เพื่อร่วมมือกันลงไปหนุนเสริมการทำงานในชุมชน จึงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่จำเป็นต้องมีกลไกนี้เป็นกลไกในการทำงาน

ประการที่ ๔ การทำงานในลักษณะนี้มีใช่เป็นการทำงานที่ต้องไปเริ่มใหม่ แต่สามารถดำเนินการในลักษณะการต่อยอดฐานทุนที่องค์กรอื่น ๆ ทำงานอยู่เดิมแล้ว อาทิ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ของกรมส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์ เป็นต้น โดยกลไกส่งเสริมสมาชิพชุมชน (องค์การมหาชน) จะต่อยอดโดยการทำหน้าที่สานพลังองค์กรภาคีที่มีความประสงค์ในการหนุนเสริมชุมชนดังกล่าวให้ลงไปทำงานด้วยกัน เป็นต้น^๙

๔. ความสำคัญของเรื่องสมาชิพชุมชน

นพ.ประเวศ วะสี ได้ชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันประเทศไทยเกิดความเหลื่อมล้ำมหาศาลส่งผลต่อปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอย่างแก้ไขไม่ตกจึงเสนอให้หันกลับมาเข้าใจภูมิสังคมของประเทศไทยแล้วพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรและฐานวัฒนธรรมของเรา “จะหายจนหมดประเทศและอาจถึงกับรวบรวบไม่รู้โรยก็ยิ่งได้” โดยได้เสนอยุทธศาสตร์ ๓ ประการเพื่อแก้วิกฤตเศรษฐกิจ คือ ๑) ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจติดแผ่นดิน ๒) ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจวัฒนธรรม ๓) ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสำหรับยุทธศาสตร์เศรษฐกิจติดแผ่นดินนั้นคำว่าเศรษฐกิจติดแผ่นดินว่าหมายถึงการสร้างสมาชิพเต็มพื้นที่ของคนทั้งแผ่นดินโดยเน้นที่เศรษฐกิจทรัพยากรของแผ่นดินและยังได้อธิบายต่อว่าการมีเป้าหมายสมาชิพเต็มพื้นที่กับเป้าหมายจีดีพีอย่างเดียวนั้นต่างกัน เพราะสมาชิพนั้นหมายถึงอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเองไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้สมาชิพ จึงเป็นทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมและศีลธรรมพร้อมกันไปการมีสมาชิพเต็มพื้นที่เป็นปัจจัยให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขและศีลธรรมและเมื่อคนทั้งประเทศหายจนจะมีอำนาจซื้อจะทำให้เศรษฐกิจข้างบนตั้งอยู่บนฐานที่มั่นคงไม่ใช่พึ่งแต่การส่งออกเป็นสำคัญซึ่งผันผวนและวิกฤตได้ง่ายตามเศรษฐกิจโลก^{๑๐}

^๙ชาวเออีซีนิวส์, บทความเรื่องสมาชิพอาชีพจะเลี้ยงชีพโดยชอบธรรม, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <http://www.cpd.go.th/cpd/cpdinter/index ๒.htm>. [๑๕ กันยายน ๒๕๖๑].

^{๑๐}ประเวศ วะสี, ปฏิรูปสังคม : ชุมชนเข้มแข็งสังคมเข้มแข็งพลังพลเมืองเข้มแข็งหัวใจของการปฏิรูปประเทศไทย, (สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๓), หน้า ๕๖.

สรุปได้ว่า “สัมมาชีพชุมชน” เป็นแนวคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศในมิติด้านเศรษฐกิจ โดยการสร้างอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ให้มีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน โดยนัยนี้ภาครัฐกำหนดกลไกในการสร้างสัมมาชีพชุมชนผ่านกระบวนการตามลำดับ คือ ๑) การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน ๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพระดับจังหวัด ๓) การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน ๔) การส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านและ ๕) การสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนา กลุ่มอาชีพ โดยกระบวนการทั้ง ๕ นี้อาศัยความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และปราชญ์ชุมชน “สัมมาชีพชุมชน” จึงหมายถึง ชุมชนที่มีการประกอบอาชีพโดยชอบ ซึ่งมีรายได้มากกว่ารายจ่าย โดยลดการเบียดเบียนตนเองผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน

ตอนที่ ๓ แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ^{๑๑}กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่องความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานของ องค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในการตัวของผู้อยู่เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษา และนำมาใช้จึงทำให้เป็นที่รู้จักจนเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คน รุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

ประภาศิริ กลางพอน กล่าวถึงแนวคิดภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยนี้มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทาง

^{๑๑}กองวิจัยทางการศึกษากรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของ ภูมิปัญญาชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๑.

วัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย^{๑๒}

ศักดิ์ชัย เกียรติธนาสินทร์^{๑๓} ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดก่อนมานาน เป็นความจริงแท้ของชุมชนเป็นศักยภาพที่ใช้แก้ปัญหา จัดการปรับตนเรียนรู้ และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขเป็นแก่นของชุมชนที่จรรโลง ความเป็นชาติให้อยู่รอดจากทุกภัยพิบัติทั้งปวง

จารุวรรณ ธรรมวัต^{๑๔} ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติต่อกันมา ภูมิปัญญาจึงเป็นทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้ภูมิปัญญาตรงกับภาษาอังกฤษว่า (Wisdom) เป็นคำเรียกสำหรับความรู้ความสามารถและทักษะการดำรงชีวิตจากประสบการณ์ของมนุษย์ที่เข้าใจจริงและเคยผ่านกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ หรือการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดผลมาแล้วมีความสลับซับซ้อนหลายมิติที่เราจะต้องคำนึงถึงหรือนำมาใช้งานในระดับต่างๆ ภูมิปัญญาเป็นนามธรรมไม่มีตัวตนที่สามารถที่จะจับต้องได้เป็นความสำนึกความคิดความจำเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวเราหรืออยู่ในทุกคนที่อยู่รอบๆ ตัวเราสิ่งเหล่านี้ได้ถูกสร้างสมไว้มากมาย และเป็นระยะยาวนานแต่สามารถมองเห็นได้จากการแสดงออกจากการปฏิบัติและผลผลิตที่เกิดขึ้นโดยมีคำที่ใช้เรียกว่า ภูมิปัญญาอย่างแพร่หลาย เช่นภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาชาวบ้านภูมิปัญญาไทย หรือบางครั้งเรียกว่าผู้สืบทอดความรู้^{๑๕}

สามารถ จันทรสุรีย์ กล่าวว่า จากอดีตถึงปัจจุบัน ชาวชนบทได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ เพื่อการดำรงชีวิตมาตลอด และมักถ่ายทอดสติปัญญาเหล่านั้น จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นพื้นเพ รากฐานของความรู้ของชาวบ้าน ที่เรียกกันกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเรื่องของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น และดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน และเป็นการดำรงในชีวิตที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการดำเนินงานภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึงความสามารถในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของชุมชนปัญหา

^{๑๒}ประภาศิริ กลางพอน, ภูมิปัญญาไทยและสุขภาพ. รหัสวิชา 073030. (ม.ป.ป.)

^{๑๓}ศักดิ์ชัย เกียรติธนาสินทร์, ภูมิปัญญาชุมชน ยาชุดพิเศษในการพัฒนา, (วารสารวัฒนธรรมไทย), ๒๕๔๒, หน้า ๒-๔.

^{๑๔}จารุวรรณ ธรรมวัต, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : ข้าวฟ่าง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒.

^{๑๕}กนกพรฉิมพลี, การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานกรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา, ปรัชญาดุสิตบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๘.

ในการดำรงชีวิต และปัญหาในการประกอบอาชีพโดยที่ปราชญ์ชาวบ้าน เหล่านี้ได้มีกระบวนการวิเคราะห์และสังสมประสบการณ์มาเป็นเวลานานเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป^{๑๖}

เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวว่าภูมิปัญญาคือความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ที่พัฒนาสืบสานกันมาเป็น ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวในพื้นที่ชุมชน นั้นตั้งถิ่นฐานอยู่^{๑๗}

เสรี พงศ์พิศ กล่าวถึงภูมิปัญญาว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้คนได้ สั่งสมสืบทอดกันมาช้านานจากพ่อแม่ปู่ ย่า ตา ยาย สู้ลูกหลานจากคนรุ่น สู่อีกรุ่นหนึ่งจาก อดีต ถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์คือเป็นความรู้ที่มีคุณค่าดีงาม ที่คนได้ค้นคิดขึ้นมาไม่ใช่ด้วย สมอง แต่เพียงอย่างเดียวแต่ด้วยอารมณ์ความรู้สึกญาณทัศนะ คือ ด้วยจิตวิญญาณ^{๑๘}

สิริกกร ไชยมา กล่าวถึง ภูมิปัญญาของชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ชาวบ้าน หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญา ความสามารถของชาวบ้าน เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา หรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม กับยุคสมัยโดยมีกระบวนการ สั่งสมสืบทอดและกลั่นกรองกันมาเป็นเวลายาวนานจนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น^{๑๙}

เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ภูมิปัญญาที่ถูกนำไป พัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ถูกนำไปใช้ เป็นการยกระดับองค์ความรู้ ความสามารถ สู่การพัฒนาท้องถิ่นโดยท้องถิ่น แต่ละแห่งอาจมีความเหมือนหรือต่างกันได้ ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการพัฒนาอยู่เรื่อยๆ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ และองค์ความรู้ใหม่นี้ก็ถูกพัฒนาต่อไปเป็นองค์ ความรู้ใหม่ อีกซึ่งมีวัฏจักรในการเกิดขึ้นและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่อยู่เรื่อย โดยลักษณะของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมี ๕ ประการ ได้แก่ ๑)มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ๒)มีลักษณะผสมผสาน

^{๑๖}สามารถ จันทร์สุรย์, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบทเล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ พรินตติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖), หน้า ๙.

^{๑๗}เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๘}เสรี พงศ์พิศ, แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔.

^{๑๙}สิริกกร ไชยมา, ภูมิปัญญาในท้องถิ่นชีวิตชาวล้านนาแพร่โครงการพัฒนาท้องถิ่นกับหลักสูตร ท้องถิ่นโรงเรียนร่องกางอนุสรณ์อำเภอร่องกาง, (แพร่ : แพร่อุตสาหกรรมการพิมพ์, ๒๕๔๔) หน้า ๒.

๓)มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ ๔)เน้นการปฏิบัติที่ถูกทำนองคลองธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์ ๕)เน้นพฤติกรรมกลุ่มของหน่วยงานทางสังคมและสถาบันสังคม^{๒๐}

พัชรินทร์ สิริสุนทร ได้ศึกษาแนวคิดชุมชนปฏิบัติด้านการเรียนรู้แนวคิดเทคนิคและวิธีการได้กล่าวว่าลักษณะที่สำคัญของภูมิมี๒ประการคือลักษณะของภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรมได้แก่กระบวนการคิดโลกทัศน์ค่านิยมความเชื่อคุณค่าและความหมายที่คนทำให้แก่สรรพสิ่งต่างๆรอบตัวตลอดจนปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับประจำวันชีวิตของบุคคลเช่นการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น และลักษณะภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรมได้แก่ผลผลิตขององค์ความรู้ของคนในสมัยนั้น เช่นศิลปกรรมรูปแบบการทำการเกษตรดนตรีอุปกรณ์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น^{๒๑}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๓ ลักษณะ คือ ๑) เป็นความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความจัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาจากภายนอก โดยที่ไม่อาจนำไปใช้กับท้องถิ่นอื่นๆ ที่แตกต่างกันได้แต่ถ้าใช้ได้ก็ไม่ดีมากนัก ๒) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูงซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีการเชื่อมโยงกันระหว่างชีวิตสังคม และสิ่งแวดล้อม มีการพยานำเอาธรรมชาติมาอธิบายเป็นรูปธรรมที่สามารถแตะต้องได้เช่นความคิดเรื่องแม่ธรณีแม่คงคแม่โพสพพระภูมิเจ้าที่ทำให้คนเคารพธรรมชาติและไม่ทำลายสิ่งนั้นและ ๓) มีความเคารพผู้อาวุโสภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญกับประสบการณ์จึงให้ความเคารพผู้อาวุโสเพราะผู้อาวุโสเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาก^{๒๒}

ชัชวาล วงษ์ประเสริฐได้ศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจได้กล่าวว่าตามแนวคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์การจัดการความรู้ทั่วไปได้แบ่งออกเป็น ๒ มุมมอง คือ ๑)ประโยชน์ของการจัดการความรู้ทั่วไปในแง่ของการเพิ่มศักยภาพขององค์กร ปรับปรุงความรับผิดชอบเพิ่มการเรียนรู้ทั่วไปในแง่ของการเพิ่มศักยภาพขององค์กรปรับปรุงความรับผิดชอบ เพิ่มการเรียนรู้และนวัตกรรมผ่านกระบวนการช่วยจัดการความรู้พื้นฐานขององค์กร ๒)ประโยชน์ของการจัดการความรู้กับองค์กรในแง่ของการช่วยเพิ่มผลผลิต และผลกำไรช่วยพัฒนารักษาแรงงานความรู้และการเพิ่มความสามารถในการตัดสินใจ^{๒๓}

^{๒๐}เทิดชาย ช่วยบำรุง, ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๔๖.

^{๒๑}พัชรินทร์ สิริสุนทร, ได้ศึกษาแนวคิดชุมชนปฏิบัติด้านการเรียนรู้แนวคิดเทคนิคและวิธีการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

^{๒๒}ประเวศ วะสี, การเสริมสร้างภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐), หน้า ๑๐.

^{๒๓}ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ, ศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอ็ชเปอร์เน็ท, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

เทิดชาย ช่วยบำรุงภูมิ กล่าวว่าปัญญาถือเป็นรากเหง้าความเป็นไทยที่โดดเด่นไม่เพียงแสดงถึงความเป็นชาติ หากแต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ภาวะวิกฤติของชาติที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง ไม่ได้เกิดเพราะภูมิปัญญาถูกใช้มากเกินไป แต่เกิดขึ้นเพราะทอดทิ้งภูมิปัญญาไทย และนิยมในภูมิปัญญาสากล วิกฤติจากการพัฒนาจึงเกิดขึ้นในทุกระดับโดยเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศที่สำคัญกลับได้รับผลกระทบจากการพัฒนาสมัยใหม่มากมายแสดงให้เห็นถึงสภาพความอ่อนแอของฐานรากการพัฒนาประเทศที่เข้มแข็ง ไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยปราศจากความแข็งแกร่งของท้องถิ่น และความแข็งแกร่งของท้องถิ่นก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยปราศจากภูมิปัญญา ดังนั้นการนำภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นจึงสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ได้ตั้งนั้นการยกระดับภูมิปัญญาไทยสู่การพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ และกรณีศึกษาของการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จของไทย ซึ่งจะสร้างแรงบันดาลใจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ในการนำภูมิปัญญามาเพื่อพัฒนาต่างๆ อันจะเสริมสร้างฐานรากการพัฒนาที่เข้มแข็งให้กับประเทศไทยต่อไป^{๒๔}

แนวคิดวิสาหกิจชุมชนข้างต้น จากการศึกษาวิสาหกิจชุมชนจึงมีแนวคิดลักษณะที่สำคัญอยู่หลายอย่าง องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน คือ ชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของกิจการเอง แต่อย่างไรก็ตาม คนนอกอาจมีส่วนร่วมโดยอาจมีการถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วม และให้ความช่วยเหลือแต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ ทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจ สำหรับผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้ แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด จากนั้นจึงเริ่มริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญาหากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เกิดความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ โดยมีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัยผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น และที่สำคัญมีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลักการเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ แต่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการตามที่สื่อในสังคมกระตุ้นให้เกิดทำให้ความอยากกลายเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตไปหมด ซึ่งทำให้มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย การพึ่งตนเองคือเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็น

^{๒๔}เทิดชาย ช่วยบำรุง, ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, บริษัท เอ.พี.กราฟิคดีไซน์และการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

เป็นธุรกิจ ที่มีเป้าหมายที่กำไรมาก่อนที่จะคิดทำให้อุด ไม่พัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนให้เกิดความมั่นคง ก่อนที่จะก้าวไปพัฒนาธุรกิจในปัจจุบันชุมชนยังศึกษาแนวคิดทั้งในหน่วยงานและเอกสารหนังสือ รวมถึงศึกษาดูงานเพื่อนำมาปรับใช้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตนเอง ผลทำให้กลุ่มวิสาหกิจมีความ เติบโตและเข้มแข็ง พัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาความหมายและแนวคิดของภูมิปัญญาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้นๆ โดยใช้สติปัญญา สังสมความรู้ อย่างแพร่หลาย ผสมผสานความกลมกลืนระหว่างศาสนาสภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมการประกอบอาชีพ และกระบวนการเหล่านี้มาจนหลายชั่วคนซึ่งเป็นวิถีการดำเนินชีวิต ของมนุษย์นั้น เกิดจากการเรียนรู้และสังสมประสบการณ์เป็นระยะเวลายาวนาน โดยอาศัยภูมิปัญญา ที่มีอยู่มาใช้ในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพการปรับตัวและแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต จนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคม

๒. ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิธิ เอียวศรีวงศ์^{๒๕} ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาไม่ใช่สิ่งที่เกิดแวบขึ้นมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ ชาวบ้าน มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ๒) การสังสมและการกระจายความรู้ภูมิปัญญาเกิดจากการสังสม และกระจายความรู้ แต่ถูกนำมาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน ชุมชน เป็นต้น ๓) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจกระบวนการ ถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วย ๔) การสร้างสรรค์ และปรับปรุง ระบบความรู้ ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่ง อยู่กับที่แต่ถูกปรับเปลี่ยนตลอดเวลา โดยอาศัยประสบการณ์ของ ชาวบ้านเอง^{๒๖}

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในการพัฒนา ชุมชนและประเทศดังกล่าวมาแล้ว นอกจากนั้นกระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมใหม่การเปลี่ยนแปลง ของสภาพแวดล้อมและกาลเวลาทำให้คนปัจจุบันไม่เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น และละทิ้ง ไป เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงอยู่อย่างมีความสำคัญและสร้างคุณค่า มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

^{๒๕}นิธิ เอียวศรีวงศ์, การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗.

^{๒๖}เทิดชาย ช่วยบำรุง, ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ.พี.กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๔๓.

ให้แก่ชุมชนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะรัฐบาลควรมีการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบให้เหมาะสมกับยุคสมัย^{๒๗} โดยให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ๔ แนวทาง ดังนี้

๑) อนุรักษ์ เพื่อให้ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าหรือมีความสำคัญต่อชุมชน แต่กำลังจะหายไป คงอยู่ต่อไป เช่น การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ สามารถสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และสร้างรายได้แก่คนในชุมชนได้

๒) รื้อฟื้น เพื่อให้ภูมิปัญญาที่สำคัญหรือมีคุณค่าแต่หายไปแล้วถูกนำกลับมาใช้ใหม่และมีโอกาสประยุกต์ให้ร่วมสมัยเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

๓) ประยุกต์ เพื่อให้ภูมิปัญญานั้นเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมใหม่โดยคงไว้ซึ่งแนวคิดหรือฐานความรู้เดิม

๔) พัฒนาต่อยอด เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้กว้างขึ้นโดยการผสมผสานองค์ความรู้สากลเข้ากับภูมิปัญญาเดิม อาจเรียกได้ว่าเป็นการสร้างภูมิปัญญาใหม่หรือสิ่งใหม่ (นวัตกรรม: innovation) เป็นการสร้างทางเลือกที่ช่วยให้ใช้ประโยชน์ในสังคมปัจจุบันได้สะดวกสบายขึ้นโดยไม่ทำลายล้างคุณค่าหรือรากเหง้าเดิมขั้นตอนการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ รวบรวมข้อมูลทั้งองค์ความรู้และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา โดยใช้วิธีการ เช่น การสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดเวทีชาวบ้าน แล้วจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการนำภูมิปัญญาไปใช้ประโยชน์

ขั้นตอนที่ ๒ วิเคราะห์ จัดลำดับและคัดเลือกภูมิปัญญาเพื่อดำเนินการอนุรักษ์หรือรื้อฟื้นหรือประยุกต์ หรือพัฒนาต่อยอด โดยพิจารณาจากความเหมาะสม ความสำคัญ การใช้ประโยชน์ของชุมชน ความเป็นไปได้ และโอกาสของการพัฒนา

ขั้นตอนที่ ๓ วิจัยและพัฒนาเพื่อต่อยอดโดยนำศาสตร์ต่างๆ มาบูรณาการกับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มาจากภูมิปัญญาที่พัฒนาแล้ว สำหรับการใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นในพื้นที่นั้นๆ และต้องมีการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นให้ใช้ในพื้นที่ และมีการทดสอบประเมินผลเพื่อจะได้ปรับปรุงจนได้เทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อไป

ขั้นตอนที่ ๔ นำภูมิปัญญาที่ได้จากการพัฒนาไปทดสอบในพื้นที่อื่น เพื่อพัฒนาเป็นเทคโนโลยีที่ใช้ได้กว้างขวางขึ้นในเชิงพาณิชย์ มีความเชื่อถือ และศรัทธาในพุทธศาสนา สร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ และความรอบคอบ มีความรู้ ความรอบคอบ

^{๒๗} กลุ่มงานภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น, (สำนักพัฒนาเกษตรกรรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๔), หน้า ๕๔.

และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินทุกขั้นตอน^{๒๘}

๓. ลักษณะของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ได้จากการสืบทอดความรู้ ความคิดความเชื่อต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเก็บสะสมเป็นประสบการณ์เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นองค์ความรู้ที่รวบรวมมาจากความรู้หลายด้าน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในสังคมไทยและชุมชนต่างๆเกิดจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ ที่ผ่านการคัดกรองเรียนรู้ปรับแต่งและได้รับการสืบทอดกันมาในชุมชน เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง จึงมีการศึกษารวบรวมถ่ายทอดพัฒนา และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นชุมชนและประเทศชาติ ภูมิปัญญาเป็นไปอย่างต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านกันเองทำให้สังคมชาวบ้านเป็นปึกษาแผ่นมันคงไม่แตกสลายภูมิปัญญา จึงเปรียบเสมือนเชือกร้อยรัดคนในสังคมชุมชนให้มีความสัมพันธ์ที่ดีมีอัธยาศัยไมตรีจิตที่ดีต่อกันภูมิปัญญาไม่เพียงแต่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เท่านั้นแต่ยังได้เชื่อมไปถึงมนุษย์กับธรรมชาติให้อยู่ด้วยกันอย่างเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน คนในชุมชนจึงไม่ได้คิดว่าตัวเองแปลกแยกจากธรรมชาติความสัมพันธ์ภายในชุมชนจึงมีทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์ กับธรรมชาติแต่ต่อมาการพัฒนาประเทศชาติในช่วงที่ผ่านมาได้รับเอาวัฒนธรรมในยุควัฒนธรรมชาวตะวันตกเข้ามากับมองว่าภูมิปัญญา เป็นสิ่งที่ไม่ทันสมัยกับการพัฒนาในโลกปัจจุบันแต่กลับไปเน้นวิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาพัฒนาประเทศกันอย่างล้นหลามประชาชนโดยส่วนมากกลับนิยมชมชอบกับเทคโนโลยีสมัยใหม่จนลืมองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่นกันสิ้นแต่แล้วปัญหาก็ตามมาอย่างมากมายกลับการพัฒนาในยุคของเทคโนโลยีทางชาวตะวันตกไม่ว่าจะเป็นปัญหาในด้านเศรษฐกิจฝืดเคืองปัญหาคนว่างงานปัญหาระบบนิเวศกับสิ่งแวดล้อมในชุมชนสังคมและประเทศชาติทำให้รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐต้องกลับมาทบทวนการพัฒนาแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของรากหญ้าเพื่อเป็นรากฐานของประเทศชาติที่มั่นคงต่อไปในอนาคตการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่นจึงได้ถูกนำมาหยิบยกอีกครั้งในการพัฒนาพื้นฐานของประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้งของพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ท่านได้ตรัสพระราชทานพระราชดำรัสหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ครั้งแรกในงานพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๗ ไว้ว่า^{๒๙}

^{๒๘} วิจารณ์ ปัญจรัตน์, **พื้นฐานวิชาชีพครู**, (ลำปาง : สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตลำปาง ๒๕๕๒), หน้า ๗๓-๗๖.

^{๒๙} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **พระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง**, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.chaoprayanews.com/> [๓๐ พ.ย. ๒๕๕๙].

เอี่ยม ทองดี^{๓๐} ได้กล่าวว่าภูมิปัญญามีลักษณะเป็นนามธรรมอย่างน้อยต้องประกอบด้วย องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ความคิดเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ที่เรียกว่า Cognitive System ซึ่งประกอบด้วยระบบประสาท ระบบสมอง และต่อมต่างๆทำหน้าที่คิดให้แกร่างกาย ๒) ความรู้ มีการนำมาใช้ในลักษณะต่างๆ เช่น องค์ความรู้ ภูมิรู้ปรากฏอยู่ในแนวคิด ทฤษฎี ญาณวิทยาที่ว่าด้วย ทฤษฎีแห่งความรู้ การสืบค้นกำเนิดแห่งความรู้ และธรรมชาติของความรู้ การหาคำตอบว่าตรงกับ ความเป็นจริงหรือไม่ ๓) ความเชื่อเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของสังคมมนุษย์ มนุษย์แต่ละกลุ่มมีความเชื่อ แตกต่างกันไป ซึ่งความเชื่อก็คือความศรัทธาหรือยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นแกนสำคัญในการดำเนินชีวิต และความมั่นคงของสังคม ๔) ค่านิยม คือ สิ่งที่คนสนใจ ความปรารถนาอยากมี อยากเป็นที่ยกย่อง สรรเสริญ หรือ เป็นสิ่งที่บังคับต้องทำ ต้องปฏิบัติ มีความรักและมีความสุขเมื่อได้เห็นหรือได้สิ่ง เหล่านั้นมาค่านิยมจึงเป็นพื้นฐานของการจัดรูปแบบพฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ภายใน และแสดงออกเป็น พฤติกรรมในลักษณะทางกาย วาจา และความคิด ๕) ความเห็น คือ ภาวะที่เกิดขึ้นหลังจากบุคคลหรือ ชุมชน ได้พิจารณาและใคร่ครวญโดยรอบคอบแล้วจึงลงมติตัดสินใจ ว่าควรแสดงออกในลักษณะ อย่างไร เช่น เห็นด้วย ทำตามยอมรับ ปฏิเสธ ร่วมมือกระทำหรือดำเนินการ ด้วยเห็นว่าดี ชั่ว เหมาะสม ไม่เหมาะสม เป็นบาป เป็นบุญ เป็นต้น ๖) ความสามารถ หมายถึง ศักยภาพและ ประสิทธิภาพที่มีอยู่ภายในบุคคล เช่น ชุมชนในการจัดการเรื่องใดเรื่องหนึ่งในลักษณะเดียวกับสิ่งที่ เรียกว่า “พรสวรรค์” ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะทางกายและจิตใจร่วมกัน ฉะนั้นความสามารถจึงเป็น ภูมิปัญญาอีกประการหนึ่ง ๗) ความฉลาดไหวพริบ หมายถึง ทักษะที่ปรากฏอยู่ภายในจิตใจ ความรู้ อาจเกิดจากภูมิความรู้ที่ได้จากการทดสอบทดลองหลายครั้งจนได้ความรู้ที่แท้จริง ความเชื่อถืออันเป็น พื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีบาป บุญ คุณ โทษ และจิตวิญญาณเข้ามาเกี่ยวข้องค่านิยมที่คนในสังคมให้ การยกย่องเชิดชูว่าเป็นสิ่งดีงาม ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้มีการสืบทอดแก่ลูกหลาน^{๓๑}

นอกจากนี้ ประภากร แก้ววรรณ ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ^{๓๒} ๑) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิด จากสติปัญญาของชาวบ้าน เป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตและการ ประกอบอาชีพของชาวบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชน ท้องถิ่น ๒) ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนา เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้น สังสม สืบทอด ปรับปรุง พัฒนา เป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ เช่นการพัฒนาปลาร้าในรูปแบบดั้งเดิม เป็นปลาร้า

^{๓๐}เอี่ยม ทองดี, ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรม, (วารสารภาษาและ วัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓.

^{๓๑}จากการสังเคราะห์ข้อเขียนของ ประเวศ วะสี, ประสาท เนืองเฉลิม และกฤตณภัต บุญยัษฎี (๒๕๕๘) อ้างใน Udrn.ac.th/website/attachment/relearning/ ๑๐/๐๘.pdf, [๑๒ กันยายน ๒๕๖๑].

^{๓๒}ประภากร แก้ววรรณ, การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๑), หน้า ๕๖.

ก่อน หรือปลาร้าคนอร์ เป็นการสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์^{๓๓} และลักษณะอย่างหนึ่งของภูมิปัญญา คือ ๑) องค์ความรู้ หมายถึง ความรู้หลายอย่างมาเชื่อมโยงกันเป็นชุดความรู้ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาด้านการเกษตรที่เรียกว่า เกษตรกรรมธาตุสี่ของ นายหรรณ หมดหลี ประกอบ ไปด้วยความรู้เรื่องดิน และธรรมชาติของพืชที่ปลูก ซึ่งได้จากวิชาการแพทย์แผนไทย และ ๒) เทคนิคหรือวิธีการ หมายถึง กลวิธีหรือการจัดการ หรือวิธีการปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้สอดคล้องกับองค์ความรู้^{๓๔}

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การทำให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้โดยเป็นไปอย่างอัตโนมัติ และใช้สามัญสำนึกประเด็นสำคัญที่ควรกล่าวถึงในหัวข้อนี้คือ วิธีการถ่ายทอดและแหล่งที่ให้การถ่ายทอดหรือแหล่งเรียนรู้วิธีการถ่ายทอดดวงฤทัย อรรถแสง ได้กล่าวถึงลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้ ดังนี้^{๓๕} ๑) วิธีสาธิต คือ ผู้สอนทำให้อุปกรณ์ตัวอย่าง พร้อมทั้งอธิบายทุกขั้นตอนให้ผู้เรียนเข้าใจแล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตามและไปฝึกฝนเอง ๒) วิธีการปฏิบัติจริง คือ ให้ผู้เรียนฟังคำบรรยาย ดูการสาธิต แล้วให้นำไปปฏิบัติจริง และปฏิบัติซ้ำจนเกิดความชำนาญโดยอยู่ในความดูแลของผู้สอน ๓) การเลียนแบบและจดจำ เนื่องจากการช่วยทำงานในครอบครัวจนปฏิบัติได้ และมีการสืบทอดต่อกันมา

๔. ประเภทของภูมิปัญญา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา^{๓๖} ได้แบ่งสาขาภูมิปัญญาโดย จำแนกเป็น ๑๐ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี ๒) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมชาติ ๓) ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและ รักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ ๔) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ๕) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการส่งเสริมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ๖) ด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์

^{๓๓}จำนง แรกพินิจ, (๒๕๕๒). ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมไทย. [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <http://elearning.aru.ac.th/๒๕๐๐๑๐๒/soc๐๒/topic๖/print๕.htm>. [๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

^{๓๔}ชวน เพชรแก้ว, “การยกระดับและการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานการณ์ปัจจุบัน” วารสารกับภาษาไทย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔-๒๓.

^{๓๕}ดวงฤทัย อรรถแสง, กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒), หน้า ๕๔.

^{๓๖}สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, คุรุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๗), หน้า ๖๕.

ผลงาน ทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่น พื้นบ้าน และนันทนาการ ๗) ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการ อนุรักษ์และ สร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้าน วรรณกรรมท้องถิ่น และการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น ๘) ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์และ ปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณี ที่มี คุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญ ประทายข้าว ๙) ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุง แต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่า เพิ่มของทรัพยากร ๑๐) ด้านองค์กรชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มจักรสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มตีมีด ตีขวาน เครื่องมือที่ทำ จากเหล็ก กองทุนสวัสดิการชุมชนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นจากการแบ่งประเภทของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นักการศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ได้ตามที่ได้กล่าวมาสรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถแบ่งตามลักษณะของคนในท้องถิ่นหรือชุมชนได้คิดหรือได้รับการถ่ายทอดและถือปฏิบัติสืบ ต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเกิดจากความเชื่อความรู้สึก ความนึกคิด ในการสร้างสรรค์แบบแผนของ การดำเนินชีวิต รวมถึงการนำเทคโนโลยีพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

นอกจากนี้ประชากร แก้ววรรณ^{๓๗} ได้สังเคราะห์ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการ ศึกษาวิจัยออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้คือ ๑) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น องค์ความรู้ที่เกิดจากสติปัญญาของชาวบ้าน เป็นศักยภาพหรือความสามารถใน การแก้ไขปัญหา การดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบท ของชุมชน ท้องถิ่น เช่น ชาวบ้านต้องการฟื้นฟูดินที่มีสภาพเสื่อมโทรมจากการใช้ปุ๋ยเคมีทำให้จุลินทรีย์ ที่มีอยู่ในดินถูกทำลายจนดินเสื่อมสภาพ ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นจึงร่วมกันหาวิธีการนำจุลินทรีย์ที่มี อยู่ในธรรมชาติมาเลี้ยงเพื่อปรับปรุงคุณภาพดินและใช้ประโยชน์ในการเกษตรอื่นๆ อีก ตัวอย่างคือภูมิปัญญา สถาปัตยกรรมพื้นบ้านของภาคใต้ บ้านของชาวใต้จะมีดินเสา ทั้งนี้เพราะดินเสา ทำให้บ้านที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มสามารถโยกย้ายได้ง่ายและทำให้ มด ปลวกและงูขึ้นสู่บ้านได้ยากขึ้น เป็นต้น ๒) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้าน ที่คิดค้น สังสม สืบทอด ปรับปรุง พัฒนา เป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ เช่น การพัฒนาปลา ร้าในรูปแบบดั้งเดิม เป็นปลาร้าก้อน หรือปลาร้าคนอร์ เป็นการสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

^{๓๗} ประชากร แก้ววรรณ, การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น, (คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๑), หน้า ๗๘.

๕. กระบวนการสร้างภูมิปัญญา

กระบวนการทางปัญญาที่สังเกตได้จากความเป็น“มนุษย์” ของชาวบ้านคือมีการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ที่ได้รับเข้ามาและเกิดการ Link กับความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมที่ตนเองมีและสร้างความหมายในสิ่งที่ตนเองรู้จักเกิดเป็นความหมายที่ลึกซึ้งและเกิดเป็นความเข้าใจและสื่อออกมาไม่ว่าจะเป็นคำพูดการกระทำหรือพฤติกรรมเช่นพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนก็เริ่มมาจากกระบวนการทางปัญญาของคนชุมชนหลอมรวมกันเป็นภาพรวมของชุมชนเกิดขึ้นนอกจากนี้สิ่งสำคัญที่ได้พบคือกระบวนการคิดของชาวบ้านผู้ซึ่งเรียกและมองตนเองว่าจบแค่ป.๔ ซึ่งมีทั้งการวิเคราะห์การคิดเชิงบูรณาการการคิดเชิงวิจารณ์ญาณและการคิดเชิงวิพากษ์ที่มีต่อประเด็นการพัฒนาการดูแลตนเองในชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการทางปัญญาของชาวบ้านมีอยู่แล้วภาระที่สำคัญคือว่าจะส่งเสริมให้เขาใช้กระบวนการทางปัญญานี้ได้เต็มศักยภาพได้อย่างไร^{๓๘} กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่มีดหมีล้อมสี่ธรรมชาติด้านหนองหญ้าปล้องมีกระบวนการจัดการความรู้ ดังนี้ ๑) การสร้างความรู้ ๒) การจัดเก็บความรู้เป็นการจัดการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบการจดจำประสบการณ์การจดบันทึกแบบย่อๆไว้ในสมุดส่วนตัว ๓) การเผยแพร่ความรู้ ๔) การใช้ความรู้ทั้งนี้ได้มีการขยายผลหรือยกระดับความรู้ที่มีอยู่โดยการนำเอาความรู้ใหม่จากการลองผิดลองถูก หรือจากการเข้าอบรมต่างๆส่งผลให้กระบวนการผลิตมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรให้สูงขึ้นเมื่อมีความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นจะมีการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ต่อไปโดยแต่ละขั้นตอนที่ศึกษาสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ไว้ ดังนี้

๑) บุคคลากร (ผู้ถ่ายทอด) ถือเป็นผู้มีความสำคัญมากที่สุดเพราะเป็นตัวกลางที่นำความรู้ต่างๆมาสู่ผู้รับการถ่ายทอดอีกทั้งต้องมีความพร้อมและเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาอย่างชัดเจนสามารถอธิบายให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจได้เป็นอย่างดี

๒) สื่อเป็นเครื่องช่วยในการถ่ายทอดความรู้ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายโดยทั่วไปสื่อมีหลายประเภททั้งที่เป็นเอกสารและวัสดุอุปกรณ์ผู้ถ่ายทอดจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องใช้สื่อประกอบ

๓) กิจกรรม (วิธีการ) เป็นการนำความรู้ไปยังผู้รับการถ่ายทอดเช่นการบรรยายการสาธิตการฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

๔) อาคารสถานที่ที่ผู้ถ่ายทอดควรเลือกอาคารหรือพื้นที่ที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดเช่นที่ศาลาที่วัดหรือที่ประกอบอาชีพต่างๆ

^{๓๘}นิภาพร อุตวรพงษ์ อนุชา หนู่นุ่น , กระบวนการทางภูมิปัญญาชาวบ้านในไตรภาคี [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : www.gotoknow.org [๒๒ พ.ย. ๒๕๖๐].

๕) เนื้อหาที่ถ่ายทอดอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอาชีพนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อพฤติกรรมศิลปกรรมหัตถกรรมการแสดงตลอดจนภูมิปัญญาชาวบ้าน

๖) บรรยาย (สภาพแวดล้อม) ผู้ถ่ายทอดควรเลือกให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้รับการถ่ายทอดเพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดความรู้มากขึ้น

๗) การประเมินผลเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างหนึ่งเพราะเป็นการตรวจสอบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการถ่ายทอดความรู้และควรมีการประเมินผลเป็นระยะๆอย่างสม่ำเสมอหากมีข้อบกพร่องให้รีบปรับปรุงแก้ไขทันที การประเมินผลควรเน้นไปที่การสังเกตการณ์ปฏิบัติงาน และการตรวจผลงาน^{๓๙}

พิมลจรรย์ นามวัฒน์ ได้ศึกษาแล้วพบว่ากระบวนการจัดการภูมิปัญญา ๓ ประการ ได้แก่

๑) กระบวนการใช้ทรัพยากรขององค์กรเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดด้วยการทำหน้าที่ด้านการวางแผนการจัดการองค์การนำเสนอและการควบคุม ๒) กระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์และประสานความพยายามของบุคลากรเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๓) กระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดำเนินการเพื่อประสานกิจกรรมของบุคคลอื่นให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่บุคคลคนเดียวไม่สามารถกระทำได้ตามลำพังคนเดียว^{๔๐}

สรุปได้ว่ากระบวนการสร้างภูมิปัญญานั้นเป็นกระบวนการทางภูมิปัญญาไทยคือความรู้ความสามารถ ในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตในสังคมไทย ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีมากมายหลาย ด้านภูมิปัญญาบางด้านสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่างๆ หลายด้าน ได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านคติความเชื่อ ด้านการดำเนินชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ปัจจุบันกระบวนการทางภูมิปัญญาควรเริ่มจากการปรับกระบวนการพัฒนาที่เชื่อว่ามนุษย์และธรรมชาติทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเป็นสิ่งเดียวกัน ความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันอย่างสมดุลกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวสู่สมดุลของมนุษยชาติมีมาตั้งแต่บรรพบุรุษคุณค่าคู่ควรรื้อฟื้นปรับประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้กับประเทศไทยได้อย่างยั่งยืนเมื่อความเชื่อได้ปรับทิศทางคงที่เป็นเป้าหมายปลายทางร่วมกันแล้วชุมชนควรร่วมคิดร่วมทำผ่านกระบวนการทางสังคมค้นหาฟื้นฟูภูมิปัญญาที่ยังคงแสดงพลังมาปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

^{๓๙}สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, การใช้การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗.

^{๔๐}พิมลจรรย์ นามวัฒน์ , ในเอกสารการสอนชุดสาขาวิชาศิลปศาสตร์, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (ม.ป.ป.).

๖. คุณค่าและประโยชน์ของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาที่มีประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างมากมายเพราะคนเราได้ใช้ภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพในการดำรงชีวิตบางครั้งภูมิปัญญาสร้างรายได้ให้กับผู้คนสร้างความสำเร็จให้กับชีวิตและภูมิปัญญายังเป็นรากฐานของครอบครัวชุมชนและประเทศชาติอีกด้วยนอกจากนั้นภูมิปัญญายังมีประโยชน์มากมาย ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกล่าวถึงองค์ประกอบองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาเป็นของคู่กับคนไทยมาช้านานที่บรรพบุรุษของเราที่ใช้ในการดำรงชีพภูมิปัญญาเป็นความรู้ความสามารถและทักษะประสบการณ์ของมนุษย์ที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์เพื่อนำมาใช้และแก้ปัญหาในการดำรงชีพของมนุษย์โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษจากแหล่งเรียนรู้จากคนจากสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติบางครั้งภูมิปัญญาเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้ประกอบอาชีพได้ประสบความสำเร็จในชีวิตนอกจากนั้นภูมิปัญญาเป็นรากฐานของครอบครัวชุมชนและประเทศชาติสามารถทำให้รอดพ้นอุปสรรคและวิกฤตมาได้ยังเป็นรากแก้ว อันเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาในทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมภูมิปัญญายังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมากในการช่วยรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอาชีพความรักความสามัคคีของคนในชาติยังความเป็นเอกลักษณ์ให้ยั่งยืนยาวนานต่อไปนอกจากนั้นภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น^{๔๑}

๗. ความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาไทย

๑) ภูมิปัญญาไทยแสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ที่ดำรงทั้งจารีตประเพณีวัฒนธรรมและการประดิษฐ์คิดค้นเพื่อใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีคุณค่าเช่นการนวดแผนไทยสมุนไพรไทย เป็นต้น

๒) ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใหม่ทั้งในสิ่งที่ป็นรูปธรรมและนามธรรมเช่นภูมิปัญญาการบวชป่าไม้ เป็นต้น

๓) ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดการผลิตภัณฑการแปรรูปและการสร้างอาชีพใหม่ทั้งด้านการผลิตสิ่งใหม่และวิธีการผลิตสิ่งใหม่ๆเช่นการผลิตภัณฑหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

๔) ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่นการทำปลาตะเพียนด้วยใบลานที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาการทำขนมหม้อแกงของจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

๕) ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดศิลปะของชาติซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์งานศิลปะไว้มากเช่นจิตรกรรมลายไทยศิลปะกาต่อสู่มวยไทยการฟ้อนรำเครื่องดนตรีไทย เป็นต้นทำให้ประเทศไทยมีศิลปะเป็นของตนเองที่แสดงถึงความเป็นอารยธรรมของชาติ

^{๔๑}สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, การใช้การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗.

๖) ภูมิปัญญาไทยได้เสริมสร้างความสงบสุขในการดำรงชีวิตโดยสามารถนำมาปรับปรุงอุปนิสัยที่มีความโดดเด่นของคนไทยเช่นยึดสยามความมีน้ำใจการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การรักความสงบความขยัน และความอดทน เป็นต้น

๗) ภูมิปัญญาไทยสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมได้เนื่องจากได้รับการยอมรับและยกย่องจากชาวต่างชาติว่ามีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามมีความสอดคล้องกับการรักษาคุณค่าทางธรรมชาติเช่นประเพณีลอยกระทงประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

๘) ภูมิปัญญาไทยสามารถสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงทั้งที่เกิดขึ้นจากการที่ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมช่วยสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

๙) ภูมิปัญญาไทยสามารถเสริมสร้างให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความเป็นไทย

๑๐) ภูมิปัญญาไทยสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เกิดการดำรงชีวิตเหมาะสมได้ตามยุคตามสมัยคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาไทยที่บรรพบุรุษได้สั่งสมความรู้ประสบการณ์แล้วถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นหลังนั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าสมควรที่ชาวไทยทุกคนมีส่วนร่วมในการศึกษาอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาไทยให้อยู่คู่กับคนไทยเป็นประจักษ์ต่อสายตาของชาวโลกต่อไป^{๕๒}

นันทสาร สีสลับ ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นดังนี้ ๑) สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย ๒) สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ๓) สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ๔) เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัยภูมิปัญญาไทยมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของคนไทยซึ่งแสดงออกมาใน ๓ ลักษณะ คือ ๑) ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ๒) ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม ๓) ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ^{๕๓}

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างมากที่มนุษย์ได้ค้นพบจากเกิดจากประสบการณ์แล้วนำมาใช้ในการดำรงชีพเพื่อความอยู่รอดของตนมีการผ่านกระบวนการศึกษาสังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาตกลึกเป็นองค์ความรู้ที่ใช้ประกอบการทำมาหากินและสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชุมชนและสังคมได้จากความรู้และประสบการณ์โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานแห่งองค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการแก้ปัญหาและการปรับตัวในการดำเนิน

^{๕๒}ความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาไทย, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <http://www.donphutwittaya.com/cai/supab/p5.htm>. [๒๐ พ.ย. ๒๕๖๑].

^{๕๓}นันทสาร สีสลับ, “ภูมิปัญญาไทย”, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๒๓, (ป.ม.ส., ๒๕๔๒), หน้า ๑๑-๒๙.

ชีวิตเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชุมชนและในตัวผู้รู้เองหากมีการสืบค้นเพื่อศึกษาและนำมาใช้ ก็จะเป็นที่รู้จักกันและยอมรับถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมของประสบการณ์ของผู้รู้ในชุมชนและเป็นประสบการณ์ที่ได้รับจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่มีความรู้และจากสถาบันต่างๆมากมาย ซึ่งมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีความหมายมีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้นซึ่งการศึกษาในระยะแรกๆเป็นเรื่องของวัฒนธรรมในชุมชนเรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้านต่อมาได้ศึกษากว้างขึ้นในลักษณะของนักปราชญ์ชาวบ้านดังนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและได้รับการรื้อฟื้นและแพร่หลายกันมากขึ้น

ตอนที่ ๔ แนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชน

๑. ที่มาของแนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชน

การพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ โดยมีหลักการ คือ

๑) หลักจิตสำนึกและความรับผิดชอบ คือ หลักการที่สำคัญที่องค์การทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบ ซึ่งจะสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม จำเป็นต้องปฏิบัติโดยยึดหลักนิติธรรมและความโปร่งใส ๒) หลักความคุ้มค่า คือ การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมทั้งมีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก ๓) เป้าหมายและวิธีการของการวางแผนแบบมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมอาจเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมแบบวิธีการต้องอาศัยการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งทำให้คนส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและการเกิดผลประโยชน์ของกลุ่มเนื่องจากความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นเป้าหมายที่ได้รับ^{๔๔}

๒. ความหมายการจัดการทรัพยากรชุมชน

ความหมายทั่วไป คำว่า “ชุมชน” มีความหมายว่าการที่บุคคลจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำและจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยมีได้จำกัดอยู่กับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์เท่านั้น^{๔๕} ไพโรจน์ พลเพชร ได้อธิบายว่า “ชุมชนถือเป็นหน่วยทางสังคมประเภทหนึ่ง จึงยอมที่จะมีสิทธิและอำนาจของตนเองได้สิทธิชุมชน ดำรงอยู่ในทุกส่วนของวิถีชีวิตชุมชนทั้งด้าน

^{๔๔}นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, การพัฒนาองค์กรชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (อุบลราชธานี : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔.

^{๔๕}อานันท์ กาญจนพันธุ์, พลวัตรในการจัดการทรัพยากร : กระบวนทัศน์และนโยบาย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๖.

เศรษฐกิจ สังคมการเมืองการปกครอง ระบบยุติธรรมระบบสุขภาพ การศึกษา ประเพณีพิธีกรรม เป็นต้น ทั้งนี้มีผู้ทดลองแบ่งสิทธิชุมชนเป็น ๓ ด้านใหญ่ๆ คือ สิทธิการจัดการทรัพยากร สิทธิในอัตลักษณ์และสิทธิในการพัฒนาและการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง มิติในเนื้อหาหลายด้านของชุมชนนี้เป็นสิ่งบ่งบอกว่าชุมชนเป็นระบบสังคมระบบหนึ่ง ที่มีสิทธิและอำนาจในการดูแลจัดการตัวเอง”

๓. ประเภทการจัดการทรัพยากรชุมชน

๑) ชุมชนหมู่บ้าน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ใกล้กันอยู่ใกล้เคียง เป็นหน่วยทางสังคมขนาดเล็กที่เกิดขึ้นจากการที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้กันความสัมพันธ์จึงมีลักษณะเป็นแบบครอบครัวหรือเครือญาติมีการแลกเปลี่ยนและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังรวมถึงหน่วยสังคมขนาดเล็กสุดที่ทางราชการกำหนดให้เป็น “หมู่บ้าน” เป็นหน่วยทางการเมืองการปกครองของทางราชการ

๒) ชุมชนในฐานะขบวนการของสังคม เป็นการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์และกระบวนกรในการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันในการแก้ปัญหาส่วนรวมการรวมตัวกันจึงประกอบด้วยสมาชิกที่หลากหลาย ทั้งประชาชน ปัจเจก องค์กรอิสระสาธารณะประโยชน์ ภาครัฐภาคธุรกิจเอกชน มีเครือข่ายการมีส่วนร่วมที่กว้างขวางในประเด็นที่มีความสนใจร่วมกัน

๓) ชุมชนในอุดมคติเน้นความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ ไม่ได้ให้ความสัมพันธ์กับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์หรือพื้นที่ มีการนำเสนอลักษณะชุมชนที่ควรจะเป็นชุมชนที่ดีหรือชุมชนในอุดมคติ ชุมชนจึงมีขนาดเล็กแต่มีโครงสร้างที่แข็งแกร่ง เน้นการกระทำ ที่เต็มไปด้วยความร่วมมือร่วมใจความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นสังคมที่คนรู้จักกันอย่างใกล้ชิดและสนิทสนม

๔) ชุมชนเสมือนจริง เป็นชุมชนรูปแบบใหม่ที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีจึงไม่จำกัดอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์แต่มีเครือข่ายที่เชื่อมโยงสื่อสารกันได้ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น รายการวิทยุเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น จึงเป็นชุมชนที่อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ มีลักษณะที่เปิดกว้างให้กับสมาชิกทุกประเภทเป็นชุมชนที่ไร้พรมแดน

การจัดองค์กรในชุมชนชุมชนมีการวางระบบการทำงานที่มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจเพื่อให้กลุ่มและองค์กรต่างๆในชุมชนมีศักยภาพในการสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนให้มีความเข้มแข็งจากผลการศึกษาพบว่ามีองค์กรในชุมชนประกอบด้วยองค์กรด้านเศรษฐกิจชุมชน องค์กรด้านสังคมและองค์กรด้านการเมืองการนำองค์กรในชุมชนผู้นำทางการได้แก่ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญชุมชนมีการกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยการแบ่งบทบาทการนำให้กับสมาชิกในชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการในกลุ่มและองค์กรในชุมชน

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิดและคุณลักษณะของการบริหารจัดการชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยพัฒนา

รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนใหม่เป็นการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย ๓ แนวทางการพัฒนา คือ ๑) การฟื้นฟูชุมชนโดยการสร้างแนวร่วมการพัฒนาและการค้นหาศักยภาพและทุนของชุมชนบูรณาการแผนชีวิตแผนชุมชนและแผนพัฒนาท้องถิ่น ๒) การปรับตัวของชุมชนโดยการจัดระบบการบริหารจัดการที่ดีมีการเฝ้าระวังในการจัดการปัญหาอุปสรรคอย่างมีส่วนร่วมกำหนดมาตรการทางสังคมของชุมชนเพื่อเป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีการเรียนรู้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง ๓) การดำรงอยู่ของชุมชนโดยการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชนและการปลูกกระแสให้ชุมชนมีความรักและหวงแหน ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ตอนที่ ๕ แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

คำว่า “บูรณาการ” ในทุกวงการเพราะคนอยากสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบใหม่ด้วยวิธีคิดใหม่ โลกและสังคมแบบเดิมเป็นผลของวิธีคิดและการพัฒนาแบบแยกส่วนหรือแบบกลไกมาเป็นเวลาหลายร้อยปีจนทำให้เกิดปัญหามากมาย ความขัดแย้งระหว่างผู้คน สถาบันและความขัดแย้งกับธรรมชาติที่ถูกนำมาใช้จำนวนมากจนเสียสมดุล วิธีคิดและวิธีปฏิบัติแบบเดิมตั้งอยู่บนฐานการมองโลกแบบแยกส่วนหรือแบบกลไกซึ่งมีการนำไปใช้ในงานอื่นๆ โดยแยกบทบาทหน้าที่ แยกงานจนเชื่อมต่อกันไม่ติด เกิดปัญหาแทนที่จะเป็นการร่วมมือกลับเป็นการแข่งขัน แทนที่จะช่วยเหลือกันกลับเป็นการบั่นทอนกำลัง^{๔๖} ทุกวงการมีแต่ผู้เชี่ยวชาญที่รู้สึกแต่ไม่รู กว้าง เชื่อมต่อกับคนอื่นและสาขาอื่นไม่เป็น ดังเช่นตัวอย่างของการแพทย์ที่เห็นได้ชัด คือ การรักษาแบบแยกส่วนหรือแบบกลไก คือ แยกส่วนของบรรดาผู้เชี่ยวชาญด้านโรคต่างๆ หมอส่วนใหญ่มุ่งเน้นในการรักษาโรคแต่ไม่เก่งรักษาคนรูแต่เรื่องเชื้อโรคแต่ไม่รู้เรื่องความทุกข์ของคนไข้ สังคมโลกวันนี้จึงโหยหาเอกภาพ

๑. ความหมายการบูรณาการ

ความหมายของคำว่าบูรณาการ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า integrate มีความหมายอยู่ ๒ อย่างที่ใช้กันคือ ความหมายโดยทั่วไปหรือแบบกว้าง และความหมายแบบแคบ ความหมายโดยทั่วไปหรือแบบกว้างคำว่า บูรณาการ จะหมายถึงการทำให้สมบูรณ์หรือการทำให้หน่วยย่อยๆ หรือหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่กระจัดกระจายมารวมกันและมีความสัมพันธ์กัน มารวมกันทำหน้าที่อย่างผสมกลมกลืนเป็นองครวมหนึ่งเดียว ประสานกันเพื่อให้เกิดความครบถ้วนสมบูรณ์ในตนเอง ส่วนความหมายแบบแคบ คำว่า บูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ หลากหลายศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อประโยชน์ในการจัดหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นศัพท์แสงทางวิชาการที่ถูกนำมาใช้ในด้านการศึกษา การเมือง ธุรกิจ

^{๔๖}หนังสือพิมพ์สยามรัฐวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕, บทความ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.phongphit.com/older/content/view/๕๙๗/๗๐/> [๑ ธันวาคม ๒๕๖๐].

และการบริหารจัดการโดยมีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้มากมาย กล่าวคือ การบูรณาการคือ การผนวกการประสาน การเติมเต็ม การเชื่อมโยง การรวมกัน รวมกัน เป็นต้น แนวคิดการบูรณาการในทางการเมืองมุ่งที่จะทำให้องค์การระหว่างประเทศเป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ครอบครัวหนึ่ง โดย มีประเทศสมาชิกเปรียบเสมือนสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน แนวความคิดของทฤษฎีบูรณาการนี้อาจจะเทียบได้กับแนวความคิดเกไมนชาฟ ของสังคมวิทยาซึ่งหมายถึง ลักษณะสังคมที่เน้นความสำคัญของสมาชิกในสังคมที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นกันเอง เน้นความเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยมของชุมชน (Conception integration) ซึ่งการสร้างขั้นตอนของการบูรณาการแบบบูรณาการไว้อย่างน่าสนใจประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ ถอดกรอบ เพื่อที่จะให้หลุดจากกับดักทางความคิด ทางวัฒนธรรม ทางความรู้ทางประสบการณ์ เป็นต้น ขั้นที่ ๒ ขยายกรอบ โดยอาศัยฐานแนวคิดในเรื่ององค์รวม สหวิทยาการ คิดโดยวิธีอุปนัยการมองประสานชั่วคราวข้ามและมองแบบทุกฝ่ายชนะ ขั้นที่ ๓ คุ่มกรอบ ซึ่งเป็นขั้นกลับมาบูรณาการอีกครั้ง^{๔๗} ดังจะเห็นได้ว่าการนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ หลากหลายศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันในรูปแบบของขั้นตอนต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างศาสตร์ต่างๆที่เป็นองค์ความรู้เดิมอยู่แล้วซึ่งจะมีลักษณะของวิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์แต่สำหรับการบูรณาการจะมีลักษณะของการรวมศูนย์เพื่อให้เป็นความหมายเดียวกันหรือทำให้เกิดผสมผสานสิ่งทั้งหลายให้เข้าด้วยกันเพื่อกำหนดคุณค่าทางแนวคิดใหม่ๆ

๒. ลักษณะการบูรณาการ

ลักษณะการบูรณาการที่นักวิชาการและนักวิจัยทั้งหลายได้นำมาจัดการข้อมูลประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ซึ่งนักวิชาการบางท่านได้กล่าวไว้ถึง ๖ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็นการผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระในลักษณะการหลอมรวมกัน โดยการตั้งเป็นหน่วย (Unit) หรือหัวเรื่อง (Theme) ๒) การบูรณาการเชิงวิธีการ เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้าในการสอน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายวิธีการสนทนา การอภิปราย การใช้คำถาม การบรรยาย การค้นคว้าและการทำงานกลุ่ม การไปศึกษานอกห้องเรียน และการนำเสนอข้อมูล เป็นต้น ๓) การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้โดยออกแบบการเรียนรู้ให้มีทั้งการให้ความรู้และกระบวนการไปพร้อม ๆ กัน เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้กระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการสร้างความคิดรวบยอด เป็นต้น ๔) การบูรณาการความรู้ความคิดกับคุณธรรม โดยเน้นทั้งพุทธิพิสัยและจิตพิสัยเป็นการเรียนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน เพื่อที่นักเรียนจะได้เป็น “ผู้มีความรู้คู่คุณธรรม” ๕) การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติเน้นการปฏิบัติจริงควบคู่ไปพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู ๖) การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิต

^{๔๗}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเซสมิเดีย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

จริงของนักเรียน พยายามให้เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าและความหมายในสิ่งที่เรียนจะเห็นได้ว่าการบูรณาการคือการนำศาสตร์ต่างๆ มารวมกันเพื่อช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ทำอยู่เดิมให้ได้อะไรขึ้นและช่วยเสริมสร้างภาวะความสมดุล ความสมบูรณ์และความครบถ้วนถูกต้อง ทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากปัญหาของความขาดแคลน ความกังวล ความรอนรน ตลอดจนก่อให้เกิดการพัฒนาที่มีความสมบูรณ์ สมดุล ยั่งยืน

ตอนที่ ๖ หลักพุทธธรรมสำหรับการบูรณาการ

การบูรณาการตามนัยแห่งพุทธธรรม หมายถึง ระบบและกระบวนการของชีวิต ซึ่งครอบคลุมหลักการพัฒนามนุษย์ที่วาดด้วยไตรสิกขาและหลักธรรมที่สำคัญในอันที่จะเป็นแนวปฏิบัติสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี มีอิสระภาพ ส่วนการบูรณาการทางการศึกษาตามนัยพุทธธรรมได้สรุปความคิดรวบยอดไว้เป็นแนวทางสำหรับการจัดระบบ หลักการ กระบวนการ และปัจจัยสนับสนุนการศึกษา โดยใช้ชีวิต วิถีชีวิต การพัฒนาชีวิตที่ดี เป็นโจทย์หลัก จึงครอบคลุมทุกมิติทุกแกนสาระทุกพื้นฐานของสังคม บูรณาการทางการศึกษาจะเป็นการจัดองค์ประกอบกลมกลืนได้สัดส่วน สมดุล และเชื่อมโยง จึงมีลักษณะที่เป็นองค์รวม หลอมหลอม เกิดประโยชน์นำไปสู่การพัฒนา เป็นความเต็มในทุกมิติ ได้แก่ ศักยภาพผู้เรียน พัฒนาทั่วทั้งกาย จิต และปัญญา ครูสอนเต็มเวลา เต็มใจ เนื้อหาสาระสอดคล้องกลมกลืน เต็มตามที่ควรจะเป็น กระบวนการครบถ้วน เต็มตามที่ควรจะทำผล การศึกษาเต็มสนองตอบการพัฒนาชีวิตตามวิถีทางที่ดีถูกต้องกลมกลืนกับความเป็นจริงของชีวิตและสังคม เป็นการศึกษาที่กระฉ่างชัด แจ่มโลก ส่องชีวิต สว่างเย็นดุจเดือนเพ็ญ ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกหลักพุทธธรรมที่คิดว่ามีความเหมาะสมกับการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานได้แก่ หลักศีล หลักขันติหลักเมตตา หลักปยวจาและหลักอหิงสา ดังต่อไปนี้

๑. หลักศีลธรรม

ศีล (Sila)^{๔๔}เป็นค่านาม แปลว่า การรักษาจิตใจให้เรียบร้อย และยังหมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝกกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ เพราะ “ศีล” เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะมีก่อน เพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่ง ความดีงาม เป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาแห่งกัลยาณธรรมและเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง คำว่า ศีล แปลว่า ปกติ สิ่งไรเป็นปกติสิ่งนั้นย่อมไม่มีโทษ อย่างบ้านเมืองสงบเป็นปกติหมายความว่า ปราศจากภัยจากภายในและภายนอก คนมีความปกติภายในตนคือ

^{๔๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, หน้า ๑๒๔.

ไม่มีภัยเบียดเบียน มีอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยเป็นปกติ คนที่อยู่รวมกันไม่เบียดเบียนก่อกวนกัน คือไม่ฆ่ากัน ไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักฉ้อแย่งชิงกัน ไม่ลักลอบทำชู้กัน ไม่ขี้ปดหลอกลวงกัน ไม่ขี้เมา ก่อความรำคาญทะเลาะวิวาทกัน ในครอบครัวนั้นก็อยู่เป็นปกติไม่มีใครเดือดร้อนลำบากทุกข์ยาก คำวาปรัตินี้ จึงหมายถึง ความเรียบร้อยภายในตัวบุคคลแต่ละคนและทั้งหมดุคณะที่อยู่รวมกัน ปรัตินี้มาจากภาษาบาลี คือ ศีล^{๔๔}

คำว่า เบญจ (บาลีว่า ปญจ) แปลว่า ห้า ศีล แปลว่า ปกติคือความปกติเรียบร้อยแห่ง กายวาจา แปลรวมว่า ปกติหาอย่างเป็นหลักปฏิบัติสำหรับขจัดความชั่วทางกายและทางวาจา ศีล ๕ หรือเบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา เป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ๕ ประการนี้ คือ (๑) เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน (๒) เว้นจากการลักขโมย โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน (๓) เว้นจากการประพฤติดีกในกาม การล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่น รักใครหวงแหน (๔) เว้นจากการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง (๕) เว้นจากน้ำเมา คือ สุราเมรัยและสิ่งเสพติดให้โทษอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในคัมภีร์วิสุทธิมรรคแสดงความหมายของศีลว่า เจตนาของผู้คิดงดเว้นในการล่วงละเมิดนั้น เจตสิกอันได้แก่ความรู้สึกภายในใจในการงดเว้น ความรู้สึกอันไม่ติดต่อกับวัตถุที่ตนจะล่วง หรือการไม่กาวล่วงของบุคคลที่สมาทานสิกขาบทแล้ว คือตัวศีล นอกจากนั้น ศีล ไฉยธรรม ๔ อย่าง ดังนี้

- ๑) เจตนา ชื่อว่า ศีล เพราะมีเจตนาตั้งใจรักษาศีล
- ๒) เจตสิก ชื่อว่า ศีล เพราะเว้นจากชั่วทางกาย วาจา รักษาจิตให้เป็นกุศลได้
- ๓) การสำรวม ชื่อว่า ศีล เพราะอาศัยสติกันบาปอกุศลไม่ให้เกิด ทำให้ศีลไม่ขาด
- ๔) การไม่กาวล่วง ชื่อว่า ศีล เพราะไม่กาวล่วงกิเลสอย่างหยาบที่เกิดทางกายวาจากาย วาจาเป็นสุจริต ไม่ทำทุจริตก็ชื่อว่า ศีลหนึ่ง ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ยังแสดงความหมาย (อรรถ) แห่งศีลไว ๔ อย่างว่า

๑) เป็นปกติ ชื่อว่า กิจที่ทำคำที่พูดไม่กระจัดกระจาย เป็นปกติ เป็นที่รองรับแห่งกุศล ธรรมทั้งหลาย เมื่อตั้งอยู่ในศีลทั้งหลาย งดเว้นข้อหามนั้น ๆ แล้วกายวาจาใจของผู้ผู้นั้นจะเป็นปกติ ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะเวรภัยที่เกิดจากการผิดศีล

๒) เป็นของเย็น เพราะศีลมีจุดหมายมิให้เบียดเบียนกัน ทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ย่อมอยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน

๓) เป็นของสูง เพราะศีลเป็นคุณธรรมสูงเหนือกว่าความชั่ว อกุศลธรรมทั้งหลายที่เป็นของต่ำชาเลวทราม

^{๔๔}สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร), **ธรรมคดี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๖), หน้า ๖.

๔) ผู้รู้ทั้งหลายสรรเสริญแล้ว ชื่อว่า ศิลทุกข้อ เป็นกัลยาณธรรมนาสรรเสริญ เพราะปราศจากโทษ ไม่มีความชั่ว เมื่อผู้ใดนำเอาศิลปมาปฏิบัติอย่างถูกต้องแล้ว ผู้นั้นย่อมเป็นผู้นำของสรรเสริญนอกจากนี้การปฏิบัติศีลธรรมยังพบว่ามีการปฏิบัติของบุคคลที่แตกต่างกันไปตามประเภทของบรรพชิตกับคฤหัสถ์เพราะเพศและบทบาทที่ต่างกันไปได้แก่ ๑) ระดับธรรมที่ยังเป็นธรรม คือ เป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่แสดงและบัญญัติไปตามกฎธรรมดาสังคม ความดีความชั่วที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม ผู้ทำดี ทำชั่ว รักษาศีลละเมิดศีล ย่อมได้รับผลดีหรือ ผลชั่วตามเหตุปัจจัยหรือกฎแห่งกรรมนั้น ๒) ระดับวินัย เป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติหรือกำหนดขึ้นเป็นกฎหมาย สำหรับกำกับความประพฤติของสมาชิกในสังคมโดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของสังคม โดยเฉพาะผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีลประเภทวินัยนี้ ย่อมมีความผิดทางกฎหมายด้วยเป็นการเพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับตามกฎแห่งกรรมตามธรรมชาติศีลขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ได้แก่ ศีล ๕ มีสาระมุ่งไปเพื่อการไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นของการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูลศีล ต่อจากนั้นจะเป็นการเน้นการเกื้อกูลสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยส่วนบุคคลและการแผ่แผดชดเชย (กิลเลส) ตนเอง การรักษาศีลมีเป้าหมายหลัก ๒ ประการ คือ ชดเชยกิเลสพัฒนาตนเอง ให้เป็นคนดีสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุขและเพื่อเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้อื่นและต่อสังคม^{๕๐} ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีลมีอานิสงส์ ๕ ประการ คือ ๑) บุคคลผู้มีศีลย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ๒) กิตติศัพท์อันดีงามของบุคคลผู้มีศีลย่อมขจรไป ๓) บุคคลผู้มีศีลจะเข้าไปยังบริษัทโดยอ้อมแล้วกล่าวไม่เกอเขิน ๔) บุคคลผู้มีศีลย่อมไม่หลงลืมสติในเวลาตาย ๕) บุคคลผู้มีศีลหลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ศีล ๕ เป็นมนุษยธรรม คือ ธรรมของมนุษย์ ที่มีความตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริตทางกาย และวาจา รวมทั้งสิ่งไม่ดีทุกประการ ซึ่งศีลเป็นการรักษากาย วาจา ใจให้สงบ และเยือกเย็น เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษยชาติและเป็นข้อปฏิบัติเพื่อสังคมที่ร่มเย็น พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า โลกนี้จะสงบ ร่มเย็นเมื่อคนเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนกันทางกาย วาจา อันมีพื้นฐานมาจากใจ การกระทำใดที่พระพุทธศาสนาถือว่า เป็นการกระทำที่ดีและที่ชั่ว คำตอบสำหรับบรรพชาวาสผู้ครองเรือนทั่วไปอยู่ในศีล ๕ และศีล ๕ เป็นการปฏิบัติตามแนวพระพุทธศาสนาขั้นต้น

สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้ศีลธรรมของคนเราเสื่อมทรามลง คือความกดดันทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสาเหตุจากการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคม เกิดการแข่งขันทำให้ค่านิยมที่ ดีงามต่างๆ และความเชื่อเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากสังคมที่เคยยกย่องคนประพฤติดีประพฤติชอบก็กลับมายกย่องบุคคลที่มีกำลังทรัพย์หรือเงินแทน โดยไม่ได้ใส่ใจว่าบุคคลนั้นมีวิธีได้เงินมา แบบใด มีการ

^{๕๐}พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสฺสี), เบญจศีล เบญจธรรม : อุดมชีวิตของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นบุญ ๒๕๕๑), หน้า ๓๐-๓๒.

เบียดเบียนกันตั้งแต่ ปล้น ฆ่า หรือการจี้ เพื่อประสงค์ทรัพย์ มัวเมาในอบายมุข หรือแหล่งกามารมณ์ รวมไปถึงการทุจริต เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นสาเหตุที่สำคัญทำให้เกิด ความเสื่อมด้านศีลธรรมของบุคคล และรุกรามไปถึงเด็กและเยาวชนด้วย ถ้าปล่อยให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ต่อไป จะเกิดความเสียหายแก่สังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา อันเป็นวัยที่จะพัฒนาหรือเรียนต่อเพื่อเป็นอนาคตของชาติต่อไป ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า จะใช้อะไรเป็นเครื่องยับยั้งจิตใจ ไม่ให้มนุษย์กระทำความชั่วหรือเป็นทาส ทางอารมณ์ ความเข้าใจตรงกันก็คือ การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ต้องเข้าใจและปฏิบัติ อย่างถูกต้อง ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า ศีล นั้นเป็นข้อปฏิบัติขั้นเริ่มแรกสุด ที่มุ่งไปที่ความประพฤติปฏิบัติที่เป็นพื้นฐาน โดยเน้นการละเว้นความชั่วต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุป อานิสงส์ของการประพฤติกุศล ๕ ประมวลได้ดังนี้ ๑) เป็นที่ขอบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ๒) เป็นผู้ไม่ทำชีวิตให้เดือดร้อนเสียหาย ๓) เป็นสมาชิกที่ดีในสังคมและแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ๔) เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม ๕) เป็นผู้มีความก้าวหน้าในสังคม ๖) เป็นที่เคารพยกย่องและนับถือของสังคม ๗) เป็นผู้นำที่ดีในสังคม ๘) เป็นผู้ไม่หลงลืมสติจนถึงวาระสุดท้าย (ไม่หลงเวลาตาย) ๙) เป็นต้นเหตุให้บรรลุคุณธรรมพิเศษ มีพระโสดาบัน เป็นต้น ๑๐) เป็นผู้ควรแก่การนับถือบูชา หลังจากสิ้นชีวิตไปแล้ว ๑๑) เป็นผู้นอนเป็นสุขไม่ฝันร้าย^{๕๑} ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และประมวลแนวคิดหลักศีล เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมโดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ตามตารางดังต่อไปนี้

ตาราง ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับหลักศีล

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สุชีพ ปุญญานุภาพ (๒๕๔๑, หน้า ๒๖๒)	ศีล เป็นค่านาม แปลว่า การรักษาจิตใจให้เรียบร้อย
พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตโต) (๒๕๔๓, หน้า ๒๙๒)	ศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดี การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร) (๒๕๔๖, หน้า ๖)	ศีล เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะมีก่อน เพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่งความดีงามเป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาแห่งกัลยาณธรรมและเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง
พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตโต) (๒๕๔๓, หน้า ๒๐๖-๒๐๗)	ศีล แปลว่าปกติคือความปกติเรียบร้อยแห่งกายวาจา

^{๕๑}พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี), เบญจศีล เบญจธรรม : อุดมชีวิตของมนุษย์, หน้า ๔๕.

พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสฺสี) (๒๕๕๑, หน้า ๓๐-๓๒)	ศีล ไตถะ ธรรม ๔ อย่าง ดังนี้ ๑) เจตนา ชื่อว่า ศีล เพราะมีเจตนาตั้งใจรักษาศีล ๒) เจตสิก ชื่อว่า ศีล เพราะเว้นจากชั่วทางกายวาจา รักษาจิตให้เป็นกุศลได้ ๓) การสำรวม ชื่อว่า ศีล เพราะอาศัยสติกันบาปอกุศล ไม่ให้เกิด ทำให้ศีลไม่ขาด ๔) การไม่กาวลง ชื่อว่า ศีล เพราะไม่กาวลงกิเลส อย่างหยาบที่เกิดทางกายวาจา กาย วาจาเป็นสุจริต ไม่ทำทุจริตก็ชื่อว่า ศีล
พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสฺสี) (๒๕๕๑, หน้า ๔๒-๔๓)	ศีลขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ไตถะ ศีล ๕
พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสฺสี) (๒๕๕๑, หน้า ๔๕)	ศีล เป็นรากฐานแห่งคุณความดีทั้งหลายและกำจัด ความชั่วทั้งปวง

๒. หลักขันติ

ขันติ (Khanti) หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย การอดทน อดกลั้นเมื่อมีเหตุการณ์ต่างๆ มากระทบ ทำให้เกิดโทสะ เมื่อโทสะขึ้น คือ รู้จักข่มใจตนเข้าช่วยแล้วแต่ยังไม่สำเร็จ ก็ต้องใช้ขันติ อดกลั้นเข้าช่วยอีกแรงหนึ่ง คือ ต้องรู้จักอดกลั้นต่อเหตุการณ์อันจะยั่วให้เกิดโทสะ^{๕๒} ซึ่งบาง นักวิชาการบางท่านได้แยกความหมายของขันติว่า สามารถจะแยกออกเป็น ๓ ประเด็น คือ ๑) ทน ลำบาก หมายถึง ทนลำบากเพราะทุกข์เวทนาอันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บเอาชนะความเจ็บป่วยได้ถึง ป่วยก็สามารถหายได้โดยไว ๒) ทนตรากตรำ หมายถึง ไม่คำนึงถึงความร้อน หนาว แดด ฝน หิวก็กิน กระหายก็ดื่มเหนื่อยก็พัก เสร็จแล้วก็รีบทำงานต่อไปจนสำเร็จเรียบร้อย ๓) ทนเจ็บใจ หมายถึง ความ อดกลั้น เป็นขันติขั้นสูงสุด เรียกว่าอิริยาสนขันติ ผู้ที่มีอิริยาสนขันติ ย่อมเป็นผู้ที่มีใจสะอาด สบาย ปลอดภัย เพราะเมื่อมีอารมณ์ใดมากระทบก็สามารถที่จะอดกลั้นไว้ได้ทนไว้ได้ไม่แสดงออกมา^{๕๓}

ดังจะเห็นได้ว่านักวิชาการทางพระพุทธศาสนามีความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่า ขันติหมายถึง ความอดกลั้น ความอดได้ อดได้ อดได้เป็นเครื่องห้ามความผวนผัน ความโกรธ ขันติ เป็นแกนกลางในการประพฤติพรหมจรรย์ของผู้บำเพ็ญพรตทั้งหลาย คนส่วนใหญ่ไม่ชอบอดกลั้น

^{๕๒}พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๔๓.

^{๕๓}พระศรีธรรมนิเทศ, มงคล ๓๘ ประการ, ม.ป.ท., ม.ป.ป, หน้า ๒๒.

เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องเสียเกียรติหรือชี้แพะอะไรทำนองนั้น แต่ถ้ารู้จักฝกความอดกลั้นหรือฝกให้มี
 ขันติได้มาก ก็จะเป็นคนที่ไม่โกรธง่าย ถ้ากลุ่มวิสาทกิจชุมชน นำหลักขันติไปประยุกต์ใช้ในการ
 ปฏิบัติงานจะส่งผลให้กลุ่มอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นผู้ที่มีความอดทนต่อความลำบากตรากตรำใน
 การทำงาน มีความอดกลั้นต่อการถูกพูดต่อว่าถากถางในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นธรรมดาอยู่แล้ว
 เพราะเจ้าหน้าที่เทศกิจต้องเขาไปบังคับใช้กฎหมาย การไปบังคับใครก็ต้องไม่ชอบเป็นธรรมดา
 ซึ่งก็เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของกลุ่มวิสาทกิจชุมชนจากแนวคิดเกี่ยวกับหลักขันติ
 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และประมวลแนวคิดหลักศีล เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรม โดยมีหลักแนวคิดที่
 เกี่ยวของสามารถสรุปได้ตามตารางดังต่อไปนี้

ตาราง ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับขันติ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระราชวรมนี (ประยูรธ ปยุตโต) (๒๕๒๘, หน้า ๔๓)	ขันติ หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การ งานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมายไม่ท้อถอย
กถิน อรรถโยธิน, หลวง. (๒๕๑๑, หน้า ๒๒)	ขันติ หมายถึง อดกลั้นต่อเหตุการณ์อันจะยั่วให้ เกิดโทสะ
พระศรีธรรมนิเทศ (ม.ป.ป., หน้า ๒๒)	ขันติ แยกเป็น ๓ ประเด็นคือ ๑) ทนลำบาก หมายถึง ทนลำบากเพราะ ทุกขเวทนาอันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ ๒) ทนตรากตรำ หมายถึง ไม่นิ่งถึงความรอน หนาวแดดฝน หิวก็กิน กระหายก็ดื่ม ๓) ทนเจ็บใจ หมายถึง ความอดกลั้น
พุทธทาสภิกขุ (๒๕๒๓, หน้า ๕๕)	ขันติ หมายถึง ความอดกลั้น ความอดได้ รอได้ คอยได้เป็นเครื่องทรมานความผลุนผัน ความโกรธ
พระราชวิสุทธิโมลี (๒๕๒๕, หน้า ๙๓-๙๔)	ขันติ เป็นธรรมสำหรับผู้ครองเรือน จำต้องอดทน ได้เสมอ เมื่อเผชิญเหตุการณ์ต้องมีใจเข้มแข็ง ไม่ ยอมแพ้ต่ออุปสรรคต่างๆ เช่น อดทนต่อความ ลำบากตรากตรำในการทำงาน ในการประกอบ อาชีพ อดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วยไม่ใจ เสาะจนเกินไป

๓. หลักเมตตา

หลักเมตตา (Metta) เป็นองคประกอบของหลักพรหมวิหารธรรม ประกอบด้วยเมตตากุรณา มุทิตา อุเบกขา พระพุทธเจ้าตรัสถึง พรหมวิหาร ๔ ไว้ว่า “ดูกรโธณะ ก็พรหมณเป็นผู้เสมอด้วยพรหมอย่างไร พรหมณในโลกนี้เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติกุमारพรหมจรรย์เรียนมนต์^{๔๔}อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้ว ยอมแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหานั้นอย่างไร คือไม่ใช่แสวงหาด้วยกลีกรรม พาณิชยกรรม โครักขกรรม การเป็นนักรบ การรับราชการศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเทียวภิกขาจารย์อย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตา อันไพบุลย ถึงความเปนใหญ่หาประมาณมิได้ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีใจประกอบด้วยกรุณาประกอบด้วยมุทิตา ประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถานด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบุลย ถึงความเปนใหญ่หาประมาณมิได้ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ เธอเจริญพรหมวิหาร ๔ ประการนี้แล้ว เมื่อตายไปยอมเขาถึงสุคติพรหมโลก โธณะพรหมณเป็นผู้ชื่อว่าเสมอด้วยพรหมอย่างนี้แล”^{๔๕} หากนำไปใช้ประกอบกับการทำงานแล้วย่อมทำให้มีความสุขในการปฏิบัติงาน การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ถ้าหากผู้ปฏิบัติมีความเมตตาต่อประชาชนคนทั่วไป ในการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการจราจรยามเร่งด่วน มาประยุกต์ใช้กับงานการดูแลการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เพราะเมตตาคือความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า^{๔๖} ความรักใคร่ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหลาย หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจกำกับความประพฤติ จึงจะเชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ เมตตา หมายถึง

^{๔๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, หน้า ๒๕๔๐.

^{๔๕}อ.จ. ปณณก. (ไทย) ๒๒/๑๙๒/๒๓๒.

^{๔๖}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี : โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๔.

(มีน้ำใจ) เยื่อใยใฝ่ประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลายหรือน้ำใจปรารถนาประโยชน์สุขที่เป็นไปต่อมิตร เมตตา หมายถึง (สมบัติ) สงบหายไร้ความแค้นเคืองไมพ้อใจ (วิบัติ) เกิดเสนาหา และยังเป็นหลักธรรมประจำใจเกี่ยวกับความประพฤติเป็นธรรมที่ส่งเสริมในการปกครองด้วยความเมตตาแปลว่า ความรัก ความปรารถนาดี มีไมตรีจิต หมายถึง การคิดช่วยเหลือให้ทุกคนประสบแต่ประโยชน์และมีความสุขโดยทั่วกัน จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของเมตตา คือการฝึกอบรมจิตใจเป็นสำคัญ คือ ฝึกจิตใจให้มีความเยือกเย็น มีเมตตาอารีต่อสรรพสัตว์ทั่วหน้าเมตตาความหมายโดยวิเคราะห์ศัพท์ หมายถึง เมตตา (มีน้ำใจ) เยื่อใยใฝ่ประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลายหรือน้ำใจปรารถนาประโยชน์สุขที่เป็นไปต่อมิตร ความหมายตามลักษณะหน้าที่หรือกิจ (รส) ผลปรากฏ (ปัจจุภูฐาน) และปทัสถาน (เหตุไกล) เมตตา (ในสถานการณ์ที่คนอื่นอยู่เป็นปกติ) หมายถึง (ลักษณะ) ที่นำไปโดยอาการเกื้อกูลแก่คนสัตว์ทั้งหลาย (หน้าที่) น้อมนำประโยชน์เข้าไปให้แก่เขา (ผลปรากฏ) กำจัดความอาฆาตแค้นเคืองให้ปราศไป (ปทัสถาน) เห็นภาวะที่น่าเจริญใจของคนสัตว์ทั้งหลาย^{๕๗} ซึ่งเป็นความรักใคร่เอ็นดู หมายถึง ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นให้มีความสุขความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรืองตามสมควรแก่สภาพ

เมตตา จึงเป็นความปรารถนาดีต่อผู้อื่นให้มีความสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ เช่น ความสุขเกิดจากการมีทรัพย์ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภค ความสุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้และความสุขเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เป็นต้น ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติธรรมข้อนี้ก็ทำให้ใจของผู้นั้นละลายจากความโกรธเกลียด ซึ่งเป็นอารมณ์เศร้าหมองภายในใจได้ ถ้าปฏิบัติให้เต็มที่ถึงที่สุดจะเกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจอย่างชัดเจน คือสามารถที่จะให้อภัยได้แม้กระทั่งผู้ที่เป้นศัตรูอย่างองคพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้ชื่อว่า เป็นผู้ที่มา กด้วยเมตตาเต็มเปี่ยมอยู่ในพระทัย ให้อภัยได้แม้กระทั่งศัตรู คือจะไม่มีความเคียดแค้น ไม่พยาบาทใครและพร้อมที่จะให้อภัยกับคนทุกคน “ครั้งหนึ่งพระอานนทได้เคยทูลถามถึงความรู้สึกว่าพระองค์ รู้สึกอย่างไรกับพระเวททซึ่งตามจองลางจงผลาญพระองค์มาโดยตลอด พระพุทธองค์ทรงตอบว่า "เรารักราหุล พุทธชิโนรส ของเราอย่างไร เราก็คักและมีจิตเมตตาในพระเวททที่ผู้มีจิตคิดประทุษร้ายต่อเรา ฉะนั้น”^{๕๘}

ตาราง ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักเมตตา

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), (๒๕๕๓, หน้า ๑๒๔)	เมตตา หมายถึง ความรัก ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

^{๕๗}คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, **มังคลัตถิปปนิแปล เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๕๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถิปณีแปล เล่ม ๑ (๒๕๓๔, หน้า ๔๑-๔๒)	เมตตา (ในสถานการณ์ที่คนอื่นอยู่เป็นปกติ) หมายถึง (ลักษณะ) ที่เป้นไปโดยอาการเกื้อกูลแก่คนสัตว์ทั้งหลาย
ดนัย ไชยโยธา (๒๕๔๔, หน้า ๑๔๖-๑๔๗)	ซึ่งเป็นความรักใคร่เอ็นดู หมายถึง ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นให้มีความสุข ความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรืองตามสมควรแก่สภาพ

๔. หลักปวจา

ปวจา (Piyavaca) หรือ เปยวัชชะ หมายถึง กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ นาฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจ สมนามสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๕๙} สำหรับท่านพุทธทาสภิกขุการพูดจากรักนิยมนับถือ พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าต้องเป็นถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานที่ประกอบด้วยสัจจะ คือ ความจริงใจและต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้เจรจาด้วย สอนทางด้าน พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตยาโณ) กล่าวว่า การเจรจาที่อ่อนหวานตรงกันข้ามกับคำหยาบแต่ในเชิงปฏิบัติแล้วปวจา คือ เจริญถ้อยคำอันเป็นที่รัก วาจาเป็นที่รัก ผู้กล่าวด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น บางครั้งอาจเป็นคำดู คำตักเตือนก็ได้ หากพูดด้วยความรักหวังดี ปรารถนาดี ฉะนั้น ปวจาหรือเปยวัชชะความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก พูดอย่างรักกัน วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจหรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าววาจาสุภาพไพเราะอ่อนหวานมีหางเสียง สมนามสามัคคี ซาบซึ้งใจ ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม^{๖๐} สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัสเตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน อันนำไปสู่การทะเลาะวิวาท พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ ดังปรากฏในอภัยราชกุมารสูตร ดังนี้

ตถาคตรู่ว่าจาทิไม่จริง ไม่แท้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าวคำนั้น

ตถาคตรู่ว่าจาทิจริง ที่แท้แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าวคำนั้น

ตถาคตรู่ว่าจาทิจริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่นในขณะนั้น ตถาคตรูกาลที่จะกล่าววาจานั้น

^{๕๙}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต ฉบับชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันสันติธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^{๖๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗.

ตลาคตรูว่าจาที่ไมจริง ไมแพไมประกอบดววยประโยชนแตวาจานั้นเปนที่รัก เปนที่ชอบใจของคนอื่น ตลาคตไมกลาววาจานั้น

ตลาคตรูว่าจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบดววยประโยชน และวาจานั้นเปนที่รัก เปนที่ชอบใจของคนอื่น ตลาคตไมกลาววาจานั้นตลาคตรูว่าจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบดววยประโยชน และวาจานั้นเปนที่รัก เปนที่ชอบใจของคนอื่นในxonนั้น

ตลาคตรูกาลที่จะกลาววาจานั้น ขอนั้นเพราะเหตุไร เพราะตลาคต มีความเอ็นดูในหมูสั่วตทั้งหลาย สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักการพูดไว้ ดังนี้ ๑) ต้องเป็นคำจริง๒)เป็นคำสุภาพ ๓) พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ ๔) พูดแล้วเกิดการสมานสามัคคี ๕) พูดด้วยจิตเมตตา ๖) พูดถูกกาลเทศะ คือ ถูกเวลาและสถานที่

ปยวจา คือ การแบ่งปันคำพูดดีๆ คำพูดที่ไพเราะ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับการกาลเทศะ พูดให้กำลังใจกัน ซึ่งในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า ปยวจามีความสำคัญมากต่อการจัดการความรู้ในองค์กรเพราะการจะนำเครื่องมือต่างๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการสื่อสารเป็นหลัก^{๖๑}จะเห็นได้ว่าการพูดจาสุภาพไพเราะอ่อนหวานนั้นจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เจรจาการพูดจาด้วยความสุภาพไพเราะอ่อนหวานในขณะปฏิบัติหน้าที่ ย่อมจะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจ ความประทับใจจากประชาชน ตลอดจนการได้รับความร่วมมือในด้านต่างๆ จากประชาชน จากแนวคิดเกี่ยวกับหลักปยวจา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และประมวลแนวคิดหลักปยวจาเพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาสัมมาชีพชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางดังต่อไปนี้

ตาราง ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักปยวจา

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๕๐, หนา ๒๕)	ปยวจา หมายถึง กลาวคำสุภาพ ไพเราะ แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
พุทธทาสภิกขุ (๒๕๒๕, หนา ๓๙๕)	ปยวจา หมายถึง การพูดจากรักนิยมนับถือ
พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตธำโน) (๒๕๔๔, หนา ๒๖๒-๒๖๖)	ปยวจา หมายถึง การเจรจาที่อ่อนหวานตรงกันข้ามกับคำหยาบแต่ในเชิงปฏิบัติแล้วปยวจา คือ เจรจาถอยคำอันเป็นที่รัก วาจาเป็นที่รัก บางครั้ง

^{๖๑}อรศิริ เกตุศรีพงษ์, สังคหวัตถุ ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้, วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต, ปีที่ ๑๒, ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๐), หน้า ๔๓-๔๖.

	อาจเป็นคำดู คำตักเตือนก็ได้ หากพูดด้วยความรักหวังดี ประรณาคดี
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๓, หน้า ๑๖๗)	ปยวจา หมายถึง ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก วาจาดีดูดีมีน้ำใจ คือ กล่าววาจาสุภาพไพเราะอ่อนหวานมีทางเสียงสมานสามัคคี ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบบด่วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

๕. หลักอรรถจริยา

หลักอรรถจริยา คือ หลักธรรมที่เป็นหนึ่งในหลักสังคหวัตถุ ๔ หมายถึงคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปเป็นการปลูกไมตรีเต็มน้ำใจต่อกันทำให้สังคมเป็นสุข^{๖๒} ดังคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นสัจธรรมที่ผู้ปฏิบัติตามทุกคนย่อมสามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพินทุกขเข้าถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายในได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์เป็นธรรมโอสถขนานเอกที่สามารถเยี่ยวยารักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ใจย่อมสะอาดบริสุทธิ์มีอานุภาพและเกิดเป็นความเมตตากรุณาปราณมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน สังคหวัตถุสูตร ว่า “ทานธจ เปยยวชชณจ อตถจริยา จ ยาอิธ สมานตตทา จ ธมเมสุ ตตถ ตตถ ยถารหิ” แปลว่า “การให้ทาน การพูดจาไพเราะ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ในโลกนี้ความเป็นผู้มีมีตนสม่าเสมอในธรรมทั้งหลายนั้น ตามควร”^{๖๓}

อรรถจริยาประพฤติสิ่งที่เป็ นประโยชน์แก่บุคคลอื่น จะเห็นว่ามีทั้งกายกรรม วจีกรรม โนกรรม ทางกายกรรมการประพฤติสิ่งที่เป็ นประโยชน์ต่อกันไม่ได้หมายความว่า กะเกณฑ์ให้คนใดคนหนึ่งประพฤติเพียงฝ่ายเดียว แต่ทุกคนก็ต้องประพฤติให้เป็นประโยชน์ต่อกันด้วย เช่น ช่วยกันสร้างสะพาน ชวนกันขุดถนน ขุดลอกคูคลอง ล้วนเป็นคุณความดีที่เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจให้คนอื่นเกิดนิยมนับถือ^{๖๔}อรรถจริยา การประพฤติประโยชน์ทำประโยชน์แก่เขา หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่เป็ นประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม ๒ ประการ ได้แก่

๑) การทำตนให้เป็นประโยชน์หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียนฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม เป็นบุตรที่ดี

^{๖๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗.

^{๖๓}อ.จ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

^{๖๔}พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑิตาโณ), ธรรมปริทรรศน์, หน้า ๒๖๒-๒๖๖.

ของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษาเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนาตลอดไป

๒) การทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์คือ เมื่อทำตนให้เป็ประโยชน์แล้วก็ต้องสร้างตนให้เป็ประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นิ่งดูตาย มีน้ำใจไมตรีต่อกันบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสติกำลังความสามารถ^{๖๕}

อรรถจริยทั้ง ๒ ประการจะมีลักษณะของการบำเพ็ญประโยชน์^{๖๖} การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็ประโยชน์แก่บุคคลอื่น พระพุทธเจ้าเน้นที่โลกัตถจริยา คือ การทำคุณประโยชน์ให้แก่บุคคลในวงกว้างไม่จำกัดเฉพาะตนเองและญาติผู้ใกล้ชิด^{๖๗} การทำประโยชน์คือ ช่วยเหลือด้วยร่างกายและชวนชวนช่วยเหลือกิจการต่างๆบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็แบบอย่างที่ดี^{๖๘} คือการแบ่งปันความรู้ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ผู้อื่น การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคนเป็สิ่งที่ทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดเจน ดังนั้นหากองค์กรใดสามารถปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรมี “อรรถจริยา” แล้วก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยากอีกต่อไป ที่จะทำให้คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็ส่วนหนึ่งของการทำงานเพราะเมื่อเพื่อนร่วมงานขาดความรู้ในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ผู้ที่มีความรู้ก็จะ แบ่งปันให้โดยไม่หวังความรู้ หรือถ้าไม่ได้ขาดความรู้แต่ขาดกำลังคนเพื่อนคนอื่นๆ ก็ยินดีที่จะเขาไป ช่วยในงานสำเร็จ หรืออาจเรียกได้ว่าทำให้พนักงานในองค์กรเป็กัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

ดังจะเห็นได้ว่า หลักอรรถจริยา หรือการประพฤติตนให้เป็ประโยชน์แก่ผู้อื่นนั้น เป็หลักธรรมที่มีความเหมาะสมต่อการนำไปประยุกต์ใช้ปฏิบัติงานนำหลักอรรถจริยาไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจะส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้นในการช่วยเหลือผู้อื่นทั้งด้านกายและวาจา คือ การพูดจาสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน พูดเพื่อให้เกิดไมตรีและประทับใจ ส่งผลต่อภาระหน้าที่ที่ปฏิบัติงานจนเป็ผลสำเร็จเรียบร้อย ซึ่งก็เป็การเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานจากแนวคิดเกี่ยวกับหลักอรรถจริยา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และประมวลแนวคิดหลักอรรถจริยาเพื่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางดังต่อไปนี้

^{๖๕}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๑.

^{๖๖}ปน มุฑกัณต, พุทธวิธีครองใจคน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๖), หน้า ๗๔.

^{๖๗}พุทธทาสภิกขุ, พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต, หน้า ๓๙๕.

^{๖๘}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓-๑๔.

ตาราง ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอรรถจริยา

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๓, หน้า ๑๖๗)	อรรถจริยา คือ หลักธรรมที่เป็นหนึ่งในหลักสังคหวัตถุ ๔ หมายถึง คุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนและประสานหมูชนให้มีความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปเป็นการปลูกไมตรีเตมิน้ำใจต่อกันทำให้สังคมเป็นสุข
พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตภาณโณ) (๒๕๔๔, หน้า ๒๖๒-๒๖๖)	อรรถจริยา หมายถึง การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นจะเห็นได้ว่ามีทั้งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๔, หน้า ๗๑)	อรรถจริยา หมายถึง ๑) การทำตนให้เป็นประโยชน์ ๒) การทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์คือ เมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้วก็ต้องสร้างตนให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นิ่งดูดาย มีน้ำใจไมตรีต่อกัน
ปิ่น มุกขนันต (๒๕๐๖, หน้า ๗๔)	อรรถจริยา มีลักษณะเป็นการบำเพ็ญประโยชน์
พุทธทาสภิกขุ (๒๕๒๕, หน้า ๓๙๕)	อรรถจริยา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๕๐, หน้า ๑๓-๑๔)	อรรถจริยา หมายถึง การทำประโยชน์ การช่วยเหลือด้วยร่างกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ การบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไขปญหาและช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

ตอนที่ ๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความถึงวิธีแก้ปญหาแบบพุทธว่า พระพุทธศาสนาให้แกปญหาทุกอย่างแม้แตปญหาเศรษฐกิจและสังคมโดยหลักการแก้ปญหาแบบพุทธมีลักษณะสำคัญ คือ เป็นการแก้ปญหาที่เหตุปัจจัยอย่างหนึ่งเป็นการแก้ปญหาของมนุษย์โดยฝีมือของมนุษย์อย่างหนึ่ง ที่ว่าแก้โดยเหตุปัจจัยก็ว่าเป็นกลาง ๆ

ไม่จำกัดเฉพาะข้างนอกหรือข้างใน ที่ว่าแก้ปัญหาของมนุษย์โดยมนุษย์เอง ก็จะได้เห็นได้จากที่พระพุทธองค์ทรงชี้ให้มนุษย์มองปัญหาของตนที่ตัวของมนุษย์เองคำสอนพระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหาทั้งด้านนอกด้านใน ทั้งสังคมและจิตใจของบุคคลคือมีคำสอนชั้นศีลแปดด้านนอกชั้นจิตและปัญญาเป็นด้านใน^{๖๙}

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ ได้กล่าวไว้ในหนังสือคุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้แก้ความเสื่อมทางศีลธรรมโดยไม่มองข้ามปัญหาเศรษฐกิจสอนให้แก้ความชั่วด้วยความดีและสอนให้แก้ที่ตัวเองก่อน เพราะปัญหาที่สำคัญยิ่งในชีวิตมนุษย์คือ ปัญหาเศรษฐกิจที่ว่าทำอะไรจะมีที่อยู่มีอาหารรับประทาน หรือการใช้จับจ่ายใช้สอยบำบัดความต้องการต่างๆ เพราะจุดประสงค์ของเศรษฐกิจนั้นได้แก่การพยายามบำบัด หรือสนองความต้องการของมนุษย์พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักทางศีลธรรมที่เนื่องด้วยหลักเศรษฐกิจนี้ไป ๒ ทาง คือ ขั้นต่ำหลักสนองกับขั้นสูงหลักบำบัด หลักสนอง หมายถึงการสอนให้ตั้งเนื้อตั้งตัวให้ได้ในทางเศรษฐกิจพยายามยกฐานะของตนให้สูงขึ้นด้วยความขยันหมั่นเพียรและวิธีการอื่นๆ ส่วนหลักบำบัดนั้น หมายถึงการสอนให้รู้จักบรรเทาความต้องการชนิดรุนแรง ที่กลายเป็นความทะยานอยากอันก่อความทุกข์ให้คือถ้าจะมัวแต่หาทางสนองความอยากอย่างเดียว อย่างไรก็ไม่รู้พอเพราะฉะนั้นจึงต้องมีหลักบำบัด หรือบรรเทาความทะยานอยากให้น้อยลงโดยลำดับอันเป็นทางแก้ทุกข์^{๗๐}

วศิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา ว่า พระพุทธศาสนานั้นอยู่ในสายปรัชญาจิตนิยมเมื่อพิจารณาในแง่ของจิตเห็นว่าถ้าจิตใจของคนดีแล้วทุกอย่างจะดีตาม จิตเป็นผู้นำโลก สังคมมนุษย์จะเป็นอย่างไรสุดแล้วแต่จิตใจของมนุษย์ในสังคมนั้น พระพุทธศาสนาจึงเน้นเรื่องจิต การอบรมจิต ผักผ่อนจิตทำจิตให้ดีเรื่องเศรษฐกิจจะดีขึ้นเองเพราะมนุษย์ที่ใจดีแล้ว ความโลภ ความโกรธ ความหลงจะลดน้อยลงจนถึงกับไม่มีเลยความเดือดร้อนหรือ ปัญหาชีวิตในสังคมมนุษย์อันมีอยู่ไม่ขาดสายนั้นเพราะ โลภ โกรธ หลงในจิตใจมนุษย์นั่นเองหาชีวิตดีไม่เพียงพอไม่สังเกตได้จากบุคคล แม้จะมีวัตถุของกินของใช้เหลือเฟือแล้วก็ยังมีความเดือดร้อนและ ปัญหาชีวิตสารพัดอย่าง^{๗๑}

รศ.ชัยวัฒน์ อัฒพันธ์ และวิธาน สุชีวงศ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือหลักการดำรงชีวิตในสังคมว่า ปัญหาชีวิตและแนวทางแก้ไขตามหลักศาสนาว่าชีวิตทุกรูปนามที่ปรากฏขึ้นมาไม่ว่าจะฐานะอะไรล้วนมีปัญหาทั้งสี่สิ่งที่แตกต่างกันคือความยากง่ายมากน้อยของปัญหาเท่านั้น เมื่อมนุษย์ดำรงชีวิต

^{๖๙}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) , **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๓๗.

^{๗๐}สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๕-๑๖๗.

^{๗๑}วศิน อินทสระ, **หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า คำนำ.

ในสังคมแล้ว ซึ่งที่หลักไม่ได้ก็คือวิถีโลกหรือที่ทางพระเรียกว่า โลกธรรม อันได้แก่การได้มาเสียไป ไต่เลื่อนตำแหน่งบางครั้งถูกถอดยศลดตำแหน่ง นินทา สรรเสริญสุข ๆ ทุกๆ สลับกันไปอย่างนี้มนุษย์ จึงควรศึกษาโลกทัศน์ตามความเป็นจริงและปฏิบัติตามแนวของปรัชญาและหลักของศาสนาที่จะทำให้ เกิดความสมหวังความรู้เท่าทันสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งการเกิดกำลังใจในอันที่จะต่อสู้กับอุปสรรค ในชีวิตได้^{๗๒}

หลวงพ่อบุญญานันทิกุ ได่กล่าวไว้ในหนังสือหน้าที่ของคณา แนวทางสำหรับการ แก้ปัญหาทางสังคมไว้ ๓ ประการ ดังนี้ ๑) พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก พ่อแม่จึงเป็นตัวอยางที่ดีใน การแนะนำสั่งสอนลูก การพูดอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีการกระทำให้เป็นตัวอยางที่ดีควบคู่กันไปด้วย ลูกทุกคนในครอบครัวมักถายแบบอยางจากพ่อแม่ไวเสมอ ถ้าลูกรักพ่อติดพอก็จะถายทอดกิริยา อาการทุกอยางของพ่อไว้ ถ้าลูกรักแม่ติดแมก็จะถายทอดกิริยาอาการทุกอยางของแม่ไวเสมอการถายทอดบอยๆ คือการสร้างนิสัยขึ้นในใจของเขาเสมอ และเป็นอยางที่พ่อแม่เป็นอยุ ดังนั้น พ่อแม่จึงต้อง ระมัดระวังให้มากเป็นพิเศษ ในเมื่อตนอยุในหนวกลองถายคือลูกๆอยาได้พูด กระทำในสิ่งใดในทาง เสียหยาให้ลูกเห็นเป็นอันขาด ให้ลูกได้เห็นได้ยินและได้ฟังเฉพาะสิ่งดีๆ งามๆ และโดยทั่วไปลูก เป็นเสมือนกระจกเงาสองไหวจักพ่อแม่ พ่อแม่เป็นอยางไรมีพฤติกรรมอยางไรส่วนหนึ่งสามารถสังเกต ได้จากกระจกเงาคือพฤติกรรมของลูกนั่นเอง ๒) เด็กเป็นผู้บริสุทธิ์ เปรียบเสมือนสำลีและออน เหมือนกับดินเหนียวออนผู้ใหญ่จะปนให้ปนอะไรก็ได้ จะวาดหรือระบายสีอะไรลงไปได้ จึงจำ เป็นต้องระมัดระวังในการปนและประทับภาพต่างๆ ลงไปในจิตใจของเด็ก ๓) การอบรมเด็กควร ดำเนินไปในทางสงเสริมให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์มีความเจริญเติบโตทางสมอง และให้เสรีภาพ ทางความคิดภายในขอบเขตที่เหมาะสม ไม่ควรปล่อยให้เด็กทำอะไรตามใจชอบโดยไม่มีหลักและ ขอบเขตจำกัด ปกติจิตใจมีสภาพว่างตลอดเวลา หากไม่มีการบังคับไว้บ้างอาจจะทำให้เด็กเสียคนได้ จึงจำเป็นต้องมีระเบียบไวกล่อมเกล่าใจของเขาให้เคยชินกับการถูกกักไว้ในกรอบเสียบาง มิฉะนั้นจะ ลำบากใจเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จึงจะต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัยและขนบธรรมเนียมประเพณีในทาง สังคมวิทยาถือว่าบุคคลทุกคนจะต้องผ่านกระบวนการขัดเกล่าทางสังคม ตั้งแต่แรกเกิดในระยะแรก ของชีวิตจะได้รับการอบรมเรียนรู้เพื่อความอยุรอด เรียนรู้กฎข้อบังคับของสังคมในเรื่องใหญ่ๆ ก่อนเช่น การกิน อยุ หลังนอนต่อไปเมื่อเกิดการเจริญเติบโตขึ้นก็จะคอยๆ ขยายวงสังคมจากภายใน ครอบครัวไปยังเพื่อนบ้านเด็กก็จะเรียนรู้วิธีการปรับตัวและปฏิบัติตนเพื่อยุกับสังคมซึ่งสลับซับซ้อน

^{๗๒}ชัยวัฒน์ อัดพัฒนและวิธาน สุชีวกุต, หลักการดำรงชีวิตในสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘), หน้า๑๒๓.

มากขึ้น และ ถ้าได้รับการขัดเกลาจากสังคมอย่างดี ก็จะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้ดี แต่ถ้าอบรมมาไม่ดีก็อาจมีพฤติกรรมที่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมได้^{๗๓}

รังสรรค์ ปิตินัย ได้อธิบายว่าธุรกิจชุมชนเป็นธุรกิจของชุมชนโดยมีคนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกันคิดร่วมกันหาและร่วมกันรับผิดชอบผลที่เกิดจากการดำเนินงานถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนการส่งเสริมให้ชาวบ้านทำธุรกิจชุมชนเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้วิธีการจัดการธุรกิจการทำงานร่วมกันเพื่อตัวเองและเพื่อส่วนรวมตลอดจนได้เรียนรู้ถึงการจัดการผลประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ผ่านการทำธุรกิจชุมชนนี้จะทำให้ชาวบ้านและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้เหมาะสมและเกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่องดังนั้นธุรกิจชุมชนจึงนับว่าเป็นวิธีการหรือกระบวนการที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาคนและชุมชนซึ่งนอกจากนี้ผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยตรงแล้วยังเชื่อว่าจะมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนด้วย^{๗๔}

สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก ได้วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดพิษณุโลกไว้ ดังนี้ ๑) กรมส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานภาคีให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนน้อยไม่จริงจังและแนวทางการส่งเสริมไม่ชัดเจนและต่อเนื่อง อีกทั้งยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่องานส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ๒) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบางกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภาคีหลายหน่วยงานและมีการใช้ชื่ออื่นในการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มเดียวกันทำให้เกิดการสับสนและเข้าใจผิดระหว่างหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ๓) วิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และยังต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตและเงินทุนจากภายนอก ๔) หน่วยงานภาคีในระดับอำเภอ/จังหวัดยังทำงานแบบไม่บูรณาการและยังไม่เห็นความสำคัญเนื่องจากมีความเข้าใจว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นงานของกรมส่งเสริมการเกษตร และ ๕) วิสาหกิจชุมชนบางแห่งที่มาจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนไม่ได้เกิดจากปัญหาหรือความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงแต่มาจดทะเบียนเพื่อรับการส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ และเพื่อหวังกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำซึ่งมิได้ประกอบกิจกรรมอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง^{๗๕}

Promsaka Na Sakolnakorn ได้อธิบายถึงปัญหาของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศได้ว่าปัญหาของผู้ประกอบการคือ ๑) เกิดจากนโยบายภาครัฐและสิ่งที่รัฐสนับสนุนไม่สามารถตอบสนองความต้องการและความเป็นจริง

^{๗๓}ปัญญานันท์ทิกขุ, **หน้าที่ของคน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

^{๗๔}รังสรรค์ ปิตินัย, ศักยภาพของชุมชนในการทำธุรกิจชุมชนอุตสาหกรรม, **Applied Economics Journal**, ๕ (๒), ๒๕๔๒), หน้า ๙๙-๑๑๓.

^{๗๕}สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก, **รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดพิษณุโลก**, (พิษณุโลก : กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรมสำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก, ๒๕๕๔), (อัดสำเนา).

ของการเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมวิสาหกิจได้ ๒) มีปัญหาทางการเงินเช่นไม่สามารถยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ ๓) ขาดความรู้ความสามารถด้านต่างๆ ๔) ปัญหาด้านแรงงานโดยเฉพาะทักษะแรงงานที่หายากและแรงงานมีอัตราการเข้า-ออกจากงานสูง และ ๕) ขาดความรู้ความเข้าใจทางด้านการตลาด^{๗๖}

คมสัน สุขมาก วิจัยเรื่อง “การพัฒนาโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์เชิงจิตสาธารณะของอาสาสมัครตำรวจ” ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์เชิงจิตสำนึกสาธารณะของอาสาสมัครตำรวจมีการพัฒนา มีกระบวนการเสริมสร้างมโนทัศน์เชิงจิตสำนึกสาธารณะได้แก่ การสนทนา การฝึกสมาธิ การทำความเข้าใจความกระจางคานิยม การเรียนรู้ผ่านละคร การอ่านชีวประวัติบุคคลสำคัญ และการทำงานช่วยเหลือสังคม และพบว่าปัจจัยเชิงสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์จิตสาธารณะของอาสาสมัครตำรวจมีดังนี้ ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่เหมาะสม ผู้สอนมีประสบการณ์ตรง เนื้อหาสาระมีความหลากหลายนำไปใช้ได้จริง กิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน มีระยะเวลาที่เหมาะสมในการฝึกอบรม แหล่งความรู้และสื่อประสบการณ์สอนได้จากประสบการณ์จริง สภาพแวดล้อมที่ผ่อนคลายเป็นกันเอง^{๗๗}

อายุษกร งามชาติ วิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนภาวะบกพร่องทางความรักพบว่าการปรับเปลี่ยนภาวะบกพร่องทางความรักเชิงพุทธบูรณาการ โดยใช้หลักการของจิตวิทยาตะวันตกเป็นกรอบ คือ การปรับอารมณ์ความรู้สึก การปรับความคิด การปรับพฤติกรรมและการปรับเป้าหมาย และนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการรวมกับหลักการของจิตวิทยาที่เป็นกรอบนั้น โดยการนำบุคคลใหญ่กลับมามีสติอยู่กับปัจจุบัน และนำกุศลธรรมมาแทนที่อกุศลธรรม เพื่อปรับเปลี่ยนความรู้สึกทางลบให้กลายเป็นบวก การใช้กุศลโลบายในการระงับความโกรธเคือง เพื่อให้เกิดความคิดใอภัย รวมทั้งการปรับเปลี่ยนความคิด ให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ไม่มีความคิดที่บิดเบือน สามารถปรับเปลี่ยนความคิดที่เป็นไปในแง่ลบ ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกเชิงลบ เกิดความคิดในแง่บวก ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกเชิงบวก และนำหลักคำสอนไตรลักษณ์ และการอธิบายตามเหตุปัจจัยในพุทธธรรมมาบูรณาการให้เข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตาม

^{๗๖}Promsaka Na Sakolnakorn, T. (๒๐๑๑). Economic and Social Development by Management Using Outsourcing and Subcontracting Strategy. *The International Journal of Environmental, Cultural, Economic & Social Sustainability*, ๗ (๕), ๒๗๓-๒๘๖.

^{๗๗}คมสัน สุขมาก, การพัฒนาโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์เชิงจิตสาธารณะของอาสาสมัครตำรวจ, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

สภาพความเป็นจริงอย่างผู้ที่เข้าใจธรรมชาติวาสิ่งต่าง ๆ นั้นล้วนมีความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา ไม่สามารถคงสภาพเดิมได้ตลอดไป^{๗๘}

สรุปได้ว่า จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกระทำโดยหน่วยงานของรัฐ และผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้และยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของตนเองด้วยกำลังและความสามารถของตนเอง ดังนั้นการศึกษาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจเรื่องธุรกิจชุมชนอย่างเป็นระบบจึงเกิดขึ้น เพื่อให้เข้าใจพัฒนาการ หลักการ วิธีการและรูปแบบที่เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อจะได้นำสิ่งเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้นๆให้มีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นรูปแบบการบูรณาการคือ แนวทางการประยุกต์ใช้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้คือการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน การใช้หลักธรรมต่างๆ ที่เหมาะสมมาเป็นกรอบในการปฏิบัติงาน โดยใช้ความรู้ความสามารถสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับงานขององค์กร เพื่อนำไปสู่ผลการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น การปรับอารมณ์ความรู้สึก การปรับความคิด การปรับพฤติกรรมและการปรับเป้าหมาย และนำหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมมาบูรณาการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการกิจ โดยการนำบุคคลให้กลับมามีสติอยู่กับปัจจุบัน และนำกุศลธรรมมาแทนที่อกุศลธรรมเพื่อปรับเปลี่ยนความรู้สึกทางลบให้กลายเป็นบวก การใช้กุศลโลบายในการระงับความโกรธเคืองเพื่อให้เกิดความคิดให้อภัย รวมทั้งการปรับเปลี่ยนความคิดให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ไม่มีความคิดที่บิดเบือน สามารถปรับเปลี่ยนความคิดที่เป็นไป ในแง่ลบซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกเชิงลบให้เกิดความคิดในแง่บวก ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกเชิงบวก

^{๗๘}อายุขร งามชาติ, การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนภาวะบกพร่องทางความรัก, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ๒) เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ ๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดยเป็นการวิจัยแบบผสานวิจัย ทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม ดังนี้

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับบริบทการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นแนวคิด กระบวนการ การบูรณาการและการวิเคราะห์ ดังนี้ ๑) ศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากรายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดวิสาหกิจชุมชนแนวคิดสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนาแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นแนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชนเป็นกรอบในการศึกษา ๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ๔ ชุมชนที่มีผลประกอบการใกล้เคียงกัน ๓) ศึกษาวิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาตามหลักการพัฒนาทางพระพุทธศาสนา ๔) ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาแนะนำแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรม ๕) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึง แนวคิด หลักการ ความเป็นมา โดยอาศัยแนวคิดวิสาหกิจชุมชน

แนวคิดสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนาแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นแนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชนเป็นกรอบในการศึกษา

๒. การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive) ตัวอย่าง เช่นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ประกอบการไหมปักธงชัย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเส้นไหม้ตราแม่ต๋อย และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร เป็นต้น

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ประธานกลุ่มสมาชิกในจังหวัดนครราชสีมา ดำเนินการวิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรม แนวคิด หลักการ ความเป็นมา โดยอาศัยแนวคิดวิสาหกิจชุมชนแนวคิดสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นแนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชนสรุปและนำผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ โดยมุ่งเน้นการนำผลการศึกษาวិจัยมาเผยแพร่ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

๓. พื้นที่วิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาวิจัยเอาไว้ให้เห็นได้อย่างชัดเจน ดังนี้

๑) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผา ตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

๒) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ประกอบการไหมปักธงชัย ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

๓) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเส้นไหม้ตราแม่ต๋อย ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

๔) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร ตำบลหมูสี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

๔. การศึกษาวิจัยลงภาคสนาม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งกลุ่มผู้นำ ผู้ปฏิบัติในกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ๑) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ๒) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ๓) การวิเคราะห์ข้อมูล ๔) สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๕. การศึกษาวิจัยด้วยวิธีการเชิงคุณภาพใช้ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดยได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับจัดประชุมสนทนากลุ่มย่อยเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้การบันทึกเก็บ

รวบรวมข้อมูลไว้มีลำดับการวิจัย ดังนี้ ๑) ขอบเขตเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษา ๒) การเก็บรวบรวมข้อมูล ๓) การวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้แสดงรายละเอียดของการศึกษาวิจัยในลำดับต่างๆ แต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน ๔ กลุ่ม เป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๑. ประชากร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มพื้นที่กลุ่มประชากรแบบเจาะจง เป็นกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างตามความสำคัญของการวิจัย ในบริเวณเขตจังหวัดนครราชสีมา โดยได้กำหนดขอบเขตประชากรเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้นำ และนักวิชาการ และเกษตรกร จำนวน ๔ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยที่ผู้ช่วยวิจัยได้เข้าร่วมปฏิบัติเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรและกลุ่มประชากรตามลำดับ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผา ตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้ศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน ๒๐ คน รวมกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งสิ้นที่สัมภาษณ์จำนวน ๕ คน

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ประกอบการไหมปักธงชัย ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้ศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน ๒๐ คน รวมกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งสิ้นที่สัมภาษณ์จำนวน ๕ คน

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเส้นไหมตราแม่ต๋อย ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้ศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน ๒๐ คน รวมกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งสิ้นที่สัมภาษณ์จำนวน ๑๐ คน

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร ตำบลหมูสี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ได้ศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน ๒๕ คน รวมกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งสิ้นที่สัมภาษณ์จำนวน ๑๐ คน รวมกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งสิ้น ๓๐ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรข้างต้นเป็นกลุ่มตัวอย่างเฉพาะ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample Random Sampling) จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน ๔ กลุ่ม เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่างจำนวน ๓๐ คน

๓. ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ประธานและคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มลูกจ้างของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในพื้นที่เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive) คือ กำหนดเป็นคุณลักษณะเฉพาะเจาะจงลงไปข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จำนวน ๓๐ คน

ตอนที่ ๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการศึกษาวิจัยขั้นตอนนี้ มีดังนี้

๑. การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ การศึกษาวิจัยขั้นตอนนี้ เป็นศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลที่เป็นจริงกับกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างในภาคสนาม ซึ่งมีเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างเกี่ยวข้องกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาดังนี้

๒. แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑ ฉบับ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ ๓ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

๓. เครื่องมือในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาหาข้อมูลการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดยออกแบบเป็นเครื่องมือสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การสังเกตและเครื่องมือการบันทึก

๔. ขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ

๑) สร้างข้อคำถามจากข้อค้นพบของการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำข้อคำถามที่ได้ไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

๒) นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของข้อคำถาม โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านหลักพุทธธรรม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย ๑) พระเมธีสุตาภรณ์,ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา ๒) พระมหาสุพร รุกขิตธมโม,ดร. ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ ๓) ดร.เสฐียร ทังทองมะดัน ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ๔) ดร.สิริภพ สอนคง ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ๕) ดร.เสรี ศรีงาม อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา

๓) นำข้อคำถามมาปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นอาจารย์พิเศษหรืออาจารย์ประจำและให้คณาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาร่วมกันอีกครั้ง

๔) ได้ดำเนินการจัดพิมพ์และนำไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงในภาคสนามต่อไป

ตอนที่ ๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บรวบรวมขึ้นมาจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร ตำรา บทความงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ ๑) จัดเตรียมเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ด้วยคัดเลือกแบบเจาะจง ๒) จัดทำหนังสือติดต่อขอหนังสือจากรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะได้ออกไปสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง ๓) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของผลการสัมภาษณ์แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

๓) ข้อมูลเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามแบบสัมภาษณ์เพื่อยืนยันข้อมูลเชิงปริมาณ แบบเป็นทางการ ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ (๑) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามจริงเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่นัดสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับขอเอกสารต่างๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ (๒) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์จริง ผู้วิจัยจะสนทนาสังเกตความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์รวมทั้งแจ้งให้ทราบข้อมูลต่างๆ ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสัมภาษณ์ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์

๒) ติดต่อ ปรีกษาขอหนังสือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสัมภาษณ์

๓) เมื่อสัมภาษณ์ครบถ้วนแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาเชิงเอกสาร และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การคืนเวทีสู่ชุมชน การแจกแบบสัมภาษณ์ เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ดังนี้

๑) วิเคราะห์กระบวนการ การบูรณาการเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ ความเป็นมา โดยอาศัยแนวคิดวิสาหกิจชุมชนแนวคิดสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนาแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นแนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชน

๒) สรุปและนำผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา โดยอาศัยแนวคิดวิสาหกิจชุมชนแนวคิดสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนาแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นแนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา

๓) การนำเสนอแนวทางการการบูรณาการตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๔) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้วเพื่อให้ชุดองค์ความรู้ กระบวนการ และแนวทางการการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน เพื่อเผยแพร่ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ ๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพัฒนาคความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณาคความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมสัมมาชีพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อเผยแพร่ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (documentary study) กำหนดผลการวิจัยเป็น ๕ ตอน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตอนที่ ๑ แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ ๒ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ ๓ วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ ๔ ผลของการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ ๕ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

รายละเอียดของผลการวิจัยแต่ละตอน มีดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๑. แนวคิดและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

ตำบลด่านเกวียนเป็นแหล่งชุมชนขนาดใหญ่ริมแม่น้ำมูล ตั้งอยู่ ณ ตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ด่านเกวียนอยู่ห่างจากอำเภอเมืองประมาณ ๑๗ กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๒๔ ด่านเกวียนมีเนื้อที่ประมาณ ๒๑ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๖๐,๙๗๑ ไร่ ด่านเกวียนเป็นแหล่งชุมชนขนาดใหญ่ริมแม่น้ำมูล ชื่อเดิมคือด่านเกียน ซึ่งแปลว่า เกลี้ยง เตียน โลง ต่อมาได้มีการเติมพยัญชนะ ว แหวน เข้าไปจึงกลางเป็นชื่อด่านเกวียน^{๗๙}

^{๗๙}วัชรินทร์ ศรีรักษา, แนวโน้มการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน, วารสารศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖.

การเริ่มต้นทำเครื่องปั้นดินเผา เนื่องจากการใช้ดินริมแม่น้ำมูล ซึ่งมีแร่เหล็กผสมอยู่มากมาเป็นส่วนประกอบในการผลิตเมื่อผ่านขั้นตอนการเผา แร่เหล็กและธาตุอื่นๆ ซึ่งเป็นส่วนผสมจะหลอมละลาย ให้ความแกร่ง อีกทั้งยังเคลือบผิวให้ความมันเงาและสีสวยแก่เครื่องปั้นดินเผา สำหรับสีซึ่งจัดว่าสวยงามที่มากที่สุดคือ สีแดงเลือดปลาไหล เมื่อผนวกกับการออกแบบอย่างความคิดไม่เคยย่ออยู่กับที่ พัฒนาการด้านการผลิต และความใส่ใจต่อทุกขั้นตอนเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนจึงเป็นสิ่งที่ชื่นชอบของคนที่ชอบการตกแต่ง และชอบของสวยงาม ที่ต้องการสรรหามาครอบครอง ด่านเกวียนมีชื่อเสียงเลื่องลือด้านผลงานเครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่

ความเป็นมาภูมิปัญญาของหมู่บ้านด่านเกวียน เมื่อผลิตได้แล้วก็จะมีการตั้งร้านค้าเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนเรียงรายอยู่สองฟากฝั่งและมีลำน้ำมูลทอดขนานอยู่ทาง ฝั่งทิศตะวันออก หมู่บ้านลักษณะเฉพาะของเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนนั้นอยู่ที่ดินที่นำมาใช้ กล่าวคือดินด่านเกวียนเป็นดินเหนียว เนื้อละเอียด ที่ขุดขึ้นมาจากริมฝั่งแม่น้ำมูล ในพื้นที่ที่ชาวบ้านเรียกว่า กุด หรือแม่น้ำด่วน(ลักษณะลำน้ำที่คดเคี้ยว กัดเซาะตะลิ่งจนขาดและ เกิดลำน้ำด่วนขึ้น ส่วนที่เป็นแนวกัดเซาะจะกลายเป็นแหล่งทับถมดิน ดิน ดังกล่าวนี้นี้เป็นดินซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษ ง่ายต่อการขึ้นรูปทนต์ ท่อนเผา ไม่บิดเบี้ยวหรือแตกหักง่าย และที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือดินนี้เมื่อถูกเผาจะให้สีโดยธรรมชาติเป็นสีแดง ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากธาตุเหล็ก สำหรับเอกลักษณ์ของงานเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนนั้น เห็นจะอยู่ตรงที่ความแปลกใหม่ของการออกแบบรูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์ และสิ่งสำคัญก็คือผลิตภัณฑ์นั้นมีความแข็งแรง ทนทาน และพื้นผิววัตถุมีความมันวาวสวยงาม ที่ไม่มีเครื่องปั้นดินเผาที่ไหนเหมือน เพราะดินที่ชาวด่านเกวียนนำมาใช้ในการปั้น เป็นดินเหนียวเนื้อละเอียดคุณภาพดี มีสีแดงหรือสีน้ำตาลดำ ที่ขุดขึ้นมา จากริมฝั่งแม่น้ำมูล ซึ่งเนื้อดินเหนียวนี้มีแร่เหล็กผสมอยู่มาก มีคุณสมบัติพิเศษตรงที่เนื้อดินปั้นง่ายต่อการขึ้นรูปทนต์ ท่อนเผา ไม่บิดเบี้ยวเสียทรงหรือแตกหักง่าย และเมื่อเผาด้วยความร้อนสูง แร่เหล็กและแร่ธาตุอื่นๆ ที่เป็นส่วนผสมจะหลอมละลายเคลือบผิวภาชนะไปในตัว ทำให้ได้ชิ้นงานที่มีสีเป็นธรรมชาติออกสีดำมันหรือสีน้ำตาลแดง หรือสีแดงปลาไหล ซึ่งเป็นสีที่ได้รับความนิยมว่าสวยที่สุด^{๕๐}

แนวคิดด้านภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาท้องถิ่นอีสาน สูการพัฒนาธุรกิจครัวเรือนที่พัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่งของภูมิปัญญาการผลิตที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอีสานชาวด่านเกวียนนี้เองที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาธุรกิจเครื่องปั้นดินเผาภายในครัวเรือนส่งผลให้เกิดการพัฒนาอาชีพและรายได้หลักให้ครอบครัวชาวด่านเกวียน อ.โชคชัย จ.นครราชสีมาจนถึงทุกวันนี้^{๕๑} ดังนั้นแหล่งชุมชน

^{๕๐}เครื่องดินเผาด่านเกวียน [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <http://nichpat.blogspot.com/2016/08/blog-post.html>, [๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๐].

^{๕๑}เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาสี่ภาควิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นชุมชนขนาดใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลกล่าวกันว่าชนกลุ่มแรกที่มีการทำเครื่องปั้นดินเผาคือกลุ่มคนที่เรียกว่า “พวกข้า” คือพวกเร่ร่อน (คล้ายผีตอเหลือง) เป็นชนกลุ่มเล็กๆ ที่มาพักชั่วคราวเป็นผู้นำดินมาปั้นเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือนเพื่อการดำรงชีพเช่นโอ่งดินไหครกเป็นต้นและเมื่อชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นไปพบเห็น จึงทำตามกันมาเครื่องปั้นดินเผาบ้านด่านเกวียนเป็นที่รู้จักของคนโดยทั่ว ทั้งในประเทศและต่างประเทศรายได้จากการขายสินค้าเครื่องปั้นดินเผาของคนด่านเกวียน ยังถือเป็นอีกรายได้หลักที่ใช้เลี้ยงคนในครอบครัวจากที่เป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นในครอบครัวจำนวนไม่มากพัฒนามาสู่การผลิตที่มากจำนวนขึ้นเพื่อให้ทันกับความต้องการของตลาดที่สูงขึ้น^{๒๖} ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาท้องถิ่นอีสานหมู่บ้านด่านเกวียนจังหวัดนครราชสีมาสู่การพัฒนาธุรกิจครัวเรือนนี้เป็นการศึกษาซึ่งให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาเป็นผู้ค้นคว้าเก็บรวบรวม ข้อมูลด้วยตนเองจากเอกสารหนังสือบทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการสังเกตและการสอบถามเจ้าของผู้ประกอบการในพื้นที่แหล่งเครื่องปั้นดินเผาบ้านด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ศึกษาและวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของเครื่องปั้นดินเผาที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษเพื่อเข้าใจถึงความสำคัญของภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาบ้านด่านเกวียน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาธุรกิจครัวเรือนในชุมชนบ้านด่านเกวียนจังหวัดนครราชสีมาภายใต้แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน^{๒๗}

แนวคิดที่สำคัญของเครื่องปั้นดินเผาบ้านด่านเกวียน เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้นส่งผลให้เกิดการลอกเลียนแบบเกิดปัญหาการแข่งขันทางด้านราคา มากกว่าคุณภาพของชิ้นงาน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ ภาครัฐควรมีนโยบายช่วยเหลือผู้ผลิตโดยการอบรมทักษะฝีมือด้านการออกแบบให้มากยิ่งขึ้น ส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบให้มีประสิทธิภาพและมาตรฐานด้านผู้ประกอบการ ควรศึกษาถึงการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยลดต้นทุนการผลิต เช่น การใช้พลังงานแก๊สในการเผา แทนฟืนซึ่งเป็นทรัพยากรที่หายากและราคาสูงควรพัฒนารูปแบบให้ทันสมัย เพิ่มกระบวนการผลิตที่ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อป้องกันการลอกเลียนแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผายังใช้ระบบบอกเล่าเป็นคำพูดจึงต้องพัฒนาเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ที่เท่าทันกับสถานการณ์ให้มากขึ้นลักษณะรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาบ้านด่านเกวียนมีโครงสร้างรูปทรงพื้นฐานด้านข้างเป็นแบบสมมาตร ก้นตัดตรงและโครงสร้างด้านแปลนเป็นวงกลมกระจายจากจุดศูนย์กลาง เป็นเครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งสีน้ำตาลดำ ในระยะแรกผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นเพื่อการใช้สอยในครัวเรือน ต่อมาได้พัฒนารูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์ ที่สามารถใช้สอยถึงประดับตกแต่ง

^{๒๖} วัณณะ จุฑะวิภาต, การออกแบบเครื่องประดับ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๖.

^{๒๗} นัฏฐทิพย์ นาถสุภา, แนวคิดเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชน, (วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔-๒๐.

ส่วนลักษณะรูปแบบศิลปะเครื่องปั้นดินเผา บ้านหม้อ มีโครงสร้างรูปแบบพื้นฐานด้านข้างแบบสมมาตร โครงสร้างด้านแปลนเป็นวงกลมกระจายออกจากจุดศูนย์กลาง แต่รูปทรงของกันภาชนะโค้งมน เป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิดไม่แกร่ง เนื้อสีส้มอมน้ำตาล มีลักษณะรูปแบบศิลปะแบบดั้งเดิม^{๘๔}

หลักการปฏิบัติปัญหาหลักที่มีผลกระทบต่อภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผา คือ จำนวนของผู้ผลิต โดยมีปัจจัยต่างๆ ที่สนับสนุนแบ่งออกเป็น ๕ ปัจจัย คือ ค่านิยมของคนรุ่นใหม่ วัตถุดิบ ภาระหนี้สิน กลไกด้านราคาและสถานในการผลิต ปัจจัยรองลงมาที่มีผลกระทบกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผา แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ ไม่รู้คุณค่าของภูมิปัญญา การจัดการและพัฒนาของภาครัฐ เทคนิคในการผลิต กล่าวคือความไม่รู้คุณค่า มีผลกระทบต่อภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เชื่อมโยงกับค่านิยมของคนรุ่นใหม่ เมื่อเทียบกับคนในอดีต กล่าวคือความไม่รู้คุณค่าของภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผานั้น ทำให้การสืบทอดลดลง ผู้ผลิตส่วนใหญ่เข้าใจ แต่คุณค่าทางเศรษฐกิจเท่านั้น จึงปฏิบัติเพื่อการจำหน่ายและหวังผลกำไรเพื่อระดับประคองให้ธุรกิจอยู่รอด ลูกหลานที่คิดว่าจะสืบทอดก็มีการศึกษาที่ดีและไปประกอบอาชีพอื่นแทน และกลับมาช่วยทำในบางครั้งบางคราวเท่านั้นปัญหาที่เกิดขึ้นกับภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม

จากการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมนั้น โดยพบว่าการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมในชุมชนบ้านด่านเกวียน เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทั้งวิธีการผลิต วัตถุดิบและการตลาด การผลิตแบบดั้งเดิมนี้อาศัยของชุมชน โดยชุมชนได้อาศัยความเพียรพยายาม มานะ บากบั่น และความอดทน (ขันติ) ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวที่จะทำให้ธุรกิจมีความมั่นคงและการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติม^{๘๕}ปัญหาที่เกิดขึ้นของผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมในชุมชน เพื่อจะเป็นผลประโยชน์ร่วมกัน และรักษาชื่อเสียงที่บรรพบุรุษสะสม อนุรักษ์สืบทอดมาอย่างยาวนาน เมื่อทราบแนวคิดและแนวทางปฏิบัติเพื่อกำหนดการอนุรักษ์ การส่งเสริมการพัฒนาหาทางที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชุมชนและผู้ผลิตส่วนใหญ่คงไว้ซึ่งเครื่องปั้นดินเผาอย่างยาวนาน

วิเคราะห์สภาพปัญหาในการปฏิบัติที่มีผลต่อการประกอบสัมมาชีพ คือวิถีการทำอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านด่านเกวียนในปัจจุบัน พบว่าชาวบ้านไม่มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเองแต่ใช้วิธีการทำซ้ำรูปแบบเดิมและอาศัยฝีมือและความชำนาญของช่าง ตามแบบที่ลูกค้าต้องการโดยที่ไม่ได้คิดรูปแบบใหม่ๆ ขึ้น จึงเกิดวงจรชีวิตของสินค้าในชุมชนสั้นและยังมียุทธศาสตร์ด้านข้อจำกัดด้านการจดลิขสิทธิ์แบบ และลวดลายจึงทำให้เกิดการลอกเลียนแบบสินค้ากันเองในชุมชน และการขายตัดราคากันทั้งในระดับผู้ผลิตและผู้จำหน่าย ทำให้สินค้าที่ขายได้มีราคาต่ำวัตถุดิบ

^{๘๔}สัมภาษณ์ นายสาม พลโคก, วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๘๕}สัมภาษณ์ นายสมฤทธิ์ โกสมร, วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๖๑.

เชื้อเพลิงการเผาหยาบและมีราคาสูง ผู้ผลิตตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบมาโดยตลอดเครื่องปั้นดินเผาประเภทเครื่องประดับร่างกายในปัจจุบันแรงงานหยาบเนื่องจากเดิมเป็นผู้สูงอายุ แม่บ้าน คนรุ่นหลังหนุ่มสาวนิยมเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ขาดการสืบทอดงานคุณภาพด้อยลงอีกทั้งผลิตภัณฑ์ประเภทเผาแกร่งก็เริ่มลดความนิยมลงผู้บริโภคหันมานิยมผลิตภัณฑ์แบบเผาแดงซึ่งสามารถทำสีสันทันได้สวยงามมากกว่า ทำให้คุณค่าของความเป็นงานหัตถกรรมจากภูมิปัญญาดั้งเดิมเริ่มลดน้อยลง จนอาจทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ที่เคยเป็นชื่อเสียงของชุมชนไปและวัตถุดิบสำคัญที่ใช้ในการผลิตคือดินบริเวณแถบลำน้ำมูลแม้จะยังคงมีเพียงพอแต่คุณภาพเริ่มลดลง ทำให้ผลิตภัณฑ์แตกร้าวได้ง่ายในกระบวนการผลิต

สรุปได้ว่า แนวคิดและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา หลักการปฏิบัติปัญหาหลักที่มีผลกระทบต่อภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผา คือ จำนวนของผู้ผลิต โดยมีปัจจัยต่างๆ ที่สนับสนุนแบ่งออกเป็น ๕ ปัจจัย คือ ค่านิยมของคนรุ่นใหม่ วัตถุดิบ ภาระหนี้สิน กลไกตลาดราคาและสถานที่ในการผลิต ปัจจัยรองลงมาที่มีผลกระทบกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผา แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ ไม่รู้คุณค่าของภูมิปัญญาการจัดการและพัฒนาของภาครัฐ เทคนิคในการผลิต สภาพปัญหาในการปฏิบัติที่มีผลต่อการประกอบสัมมาชีพ คือวิกฤติการทำอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนด่านเกวียนในปัจจุบัน พบว่าชาวบ้านไม่มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเองแต่ใช้วิธีการทำซ้ำรูปแบบเดิมและอาศัยฝีมือและความชำนาญของช่าง ตามแบบที่ลูกค้านำมาสั่งโดยไม่ได้ออกแบบใหม่ๆ ขึ้นจึงเกิดวงจรชีวิตของสินค้าในชุมชนสั้นและยังมีปัญหาด้านข้อจำกัดด้านการจัดลิสต์รูปแบบและลวดลาย จึงทำให้เกิดการลอกเลียนแบบสินค้ากันเองในชุมชน

๒. แนวคิดและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

พื้นที่ตำบลเมืองปัก เป็นที่ราบลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย ภูมิอากาศจะเป็นแบบร้อนชื้น มีฝนตกชุกในช่วงฤดูฝน มีลำห้วยผ่าน ๒ สาย เขตพื้นที่ ทิศเหนือติดต่อเขตอ.ธงชัยเหนือ ทิศใต้ติดต่อ เขตอ.บ.นกออกทิศตะวันออกติดต่อเขตอ.บ.โคกไทย ทิศตะวันตกติดต่อเขตอ.บ.ตะคุ อาชีพหลักทำด้านเกษตรกรรม

สาธารณูปโภค จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขตอ.บ. ๑,๑๗๓ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ ๖๙๗ หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๐๐ ของจำนวนหลังคาเรือน การเดินทางมีทางหลวงแผ่นดินสาย ๓๐๔ (นครราชสีมา-กบินทร์บุรี) ผ่าน ๑ สาย ถนนลาดยาง รพช. (บ้านหนองไผ่-โรงนา) จำนวน ๑ สาย ระยะทางประมาณ ๓ กิโลเมตร ถนนลาดยางภายในหมู่บ้าน ระยะทางประมาณ ๒,๕๐๐ เมตร ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กภายในหมู่บ้าน จำนวน ๓ สาย ระยะทางประมาณ ๑,๔๐๐ เมตร ถนนหินคลุก จำนวน ๑๙ สาย ระยะทางประมาณ

๗,๐๐๐ เมตร ถนนลูกรัง จำนวน ๒๗ สาย ระยะทางประมาณ ๘,๐๐๐ เมตร การคมนาคมส่วนใหญ่สามารถเดินทางไปมาสะดวกทุกฤดูกาล สำหรับถนนลูกรังและถนนเดินการคมนาคมสะดวกเฉพาะฤดูแล้ง ส่วนฤดูฝน การคมนาคมไม่ค่อยสะดวกเพราะจะมีน้ำขัง และสภาพถนนจะแฉะและลื่น ผลิตรั้วผ้าไหม

แนวคิดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมบ้านดู่ ตั้งอยู่เลขที่ ๒๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เริ่มมีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านที่ทำการผลิตผ้าไหมตั้งแต่เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ เพื่อผลิตผ้าไหมและแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นกันสำหรับการทำงานในช่วงแรกกลุ่มได้ประสบปัญหาการถูกหลอก จากผู้จัดจำหน่ายพ่อค้าคนกลางจนประสบปัญหาขาดทุน ต่อมาพัฒนาการอำเภอปักธงชัยได้แนะนำให้คุณประภาพร พงษ์กิติ (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน) จดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนภายใต้ชื่อกลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมบ้านดู่เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ จากการตั้งวิสาหกิจชุมชนช่วยขจัดปัญหาพ่อค้าคนกลางสามารถนำสินค้าไปจำหน่ายได้เองในงานเทศกาลต่างๆ ภายใต้ชื่อวิสาหกิจชุมชนนอกจากการจำหน่ายผ้าแล้วกลุ่มได้มีการส่งผ้าไหมเข้าประกวดในงานเทศกาลต่างๆ เพื่อทำให้ผ้าไหมได้คุณภาพและเป็นที่ยอมรับจนได้รับรางวัลโอท็อป ๕ ดาวหลังจากนั้นเป็นต้นมาวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นที่รู้จักและนิยมมากขึ้น^{๘๖}

แนวคิดการออกแบบร่าง เป็นการนำเอาแนวความคิดหลักมาตีความและแปรผลให้เป็นแบบร่างอย่างเป็นรูปธรรมโดยแบ่งการออกแบบเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) การออกแบบโครงสร้างผลิตภัณฑ์เป็นการกำหนดขนาดรูปร่างรูปทรงของผลิตภัณฑ์การเลือกใช้ชนิดของสีและชนิดของเส้นใยให้มี ความเหมาะสมกับแนวคิดการออกแบบ ๒) การออกแบบองค์ประกอบศิลป์ของลวดลายเป็นการนำทัศนธาตุทางศิลปะ (Visual Element) คือจุดเส้นสีรูปร่างรูปทรงหรือพื้นผิวที่ได้มาจากแรงบัลดาลใจในการออกแบบมาจัดองค์ประกอบทางศิลป์ใหม่ให้เกิดเป็นลักษณะของลวดลายตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีทางด้านศิลปะโดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรม Adobe illustrator เป็นเครื่องมือในการออกแบบ^{๘๗}

การปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการรวมกลุ่มกันของผู้ผลิตผ้าไหมขึ้นเพื่อประกอบการผลิตและจำหน่ายผ้าไหม โดยการผลิตอาศัยความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านในการคิดค้นการย้อมสีและลวดลายของผ้าไหม แต่เนื่องจากในช่วงก่อนการจัดตั้งวิสาหกิจกลุ่มชาวบ้านได้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ค้าคนกลางจึงประสบปัญหาขาดทุนอยู่เสมอ จากนั้นพัฒนาการอำเภอปักธงชัย จึงได้แนะนำให้กลุ่มจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนทำให้กลุ่มมีการบริหารจัดการที่ดีขึ้น

^{๘๖}สัมภาษณ์ นางศศิประภา ภูแผ่นนา, วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๘๗}วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร, หลักการและแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์, (กรุงเทพมหานคร : แอปป้าพรินต์ติ้ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

สามารถนำผ้าไหมไปจำหน่ายได้เองภายใต้ชื่อวิสาหกิจชุมชน จึงสามารถจัดปัญหาผู้ค้าคนกลางลงได้เมื่อเริ่มมีรายได้วิสาหกิจ จึงได้เริ่มมีการจัดทำบัญชีซึ่งวิธีการจัดทำบัญชีของกลุ่ม ใช้วิธีการลองผิดลองถูกมาบันทึกตามความเข้าใจมาโดยตลอด และมีเพียงประธานกลุ่มเท่านั้น ที่เป็นผู้ทำบัญชีส่วนสมาชิกกลุ่มมีอาชีพเกษตรกรรมยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชีต่อมามีหน่วยราชการหลายแห่งได้มาให้ความรู้และนำแบบฟอร์มการบันทึกบัญชีให้วิสาหกิจทดลองและวิเคราะห์ได้ว่าการใช้^{๘๘}

อย่างไรก็ตามการนำแบบฟอร์มดังกล่าวมาวิเคราะห์ได้ว่าการใช้ของวิสาหกิจชุมชนยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากวิสาหกิจยังขาดความเข้าใจในแบบฟอร์มซึ่งมีลักษณะทั่วไปไม่สามารถตอบสนองความต้องการของวิสาหกิจชุมชนอย่างแท้จริง โดยในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนมีการจัดทำบัญชีแยกสมุดออกเป็น ๕ เล่ม ได้แก่ สมุดขายสินค้าสมุดจดต้นทุนสมุดจดค่าแรงสมุดค่าใช้จ่ายและสมุดเงินสด^{๘๙} จากความไม่เข้าใจในระบบบัญชีที่ดีส่งผลให้การบันทึกบัญชีในสมุดต่างๆเกิดความซ้ำซ้อนไม่สะดวกต่อการใช้งาน อีกทั้งไม่มีการใช้เอกสารในการควบคุมรายการทางบัญชีจึงเกิดข้อผิดพลาดเกี่ยวกับเงินสดการคำนวณต้นทุน การคิดกำไร ขาดทุนเป็นต้นประเด็นปัญหาในการจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชน^{๙๐} ผู้รับผิดชอบมีเพียงประธานกลุ่มเพียงผู้เดียว เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจในระบบบัญชีขาดการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องขาดความเข้าใจเรื่องของการคิดต้นทุนการผลิตที่ถูกต้องซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีการคิดค่าแรงงานในเครื่องปั้นดินเผาให้กับตนเอง ไม่มีการคิดค่าใช้จ่ายในการผลิตไม่มีการคำนวณต้นทุนของหน่วยสูญเสียทำให้การคำนวณต้นทุนผลิตเกิดความผิดพลาด และการกำหนดราคาขายที่ต่ำเกินไปจึงไม่ครอบคลุมกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า แนวคิดและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลเมืองปัก อำเภอบึงขัง จังหวัดนครราชสีมา แนวคิดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมบ้านดู่ ตั้งอยู่เลขที่ ๒๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลเมืองปักอำเภอบึงขัง จังหวัดนครราชสีมา เริ่มมีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านที่ทำการผลิตผ้าไหมตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ เพื่อผลิตผ้าไหมและแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นกัน การปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการรวมกลุ่มกันของผู้ผลิตผ้าไหมขึ้นเพื่อประกอบการผลิตและจำหน่ายผ้าไหมโดยการผลิตอาศัยความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านในการคิดค้นการย้อมสีและลวดลายของผ้าไหม

^{๘๘}สัมภาษณ์ นายมานะ ขำอเนก, วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๘๙}สัมภาษณ์ นายสัจด์ กระแสโท นายบุญยัง แคนสิงห์, วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๙๐}สัมภาษณ์ นายทวีป จันทร์ภูล, วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

๓. แนวคิดและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลตะคุ อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา

ตำบลตะคุเป็นตำบลเก่าแก่จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าแก่และจากหลักฐานประวัติศาสตร์ เมื่อครั้งแผ่นดินมหากษัตริย์ศึก ยกทัพไปตีเวียงจันทร์ พ.ศ. ๒๓๒๑-๒๓๒๒ เมื่อได้ชัยชนะแล้วได้อพยพชาวเมืองเวียงจันทร์ส่วนหนึ่งมาตั้งถิ่นฐานที่ไทย เจ้าพระยานครราชสีมาได้ขอให้ครอบครัวที่อพยพมาไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลจะโปะ ปัจจุบันเป็นอำเภอบักรังชัย และบางครอบครัวยึดทำเลที่ลำลำลาย บ้านเตื่อ บ้านตูม บ้านห้วยตะคุ ปัจจุบันเป็นบ้านตะคุ ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอบักรังชัย มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

-ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโคกกรวด อำเภอเมืองนครราชสีมา ตำบลหนองตะไก้ อำเภอสว่างและตำบลธงชัยเหนือ อำเภอบักรังชัย

-ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลเมืองปัก และตำบลธงชัยเหนือ อำเภอบักรังชัย

-ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลจั่ว ตำบลตูม และตำบลสุขเกษม อำเภอบักรังชัย

-ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลตะขบ อำเภอบักรังชัย ตำบลหนองตะไก้ อำเภอสว่าง

การแบ่งเขตการปกครองตำบลตะคุแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น ๒๑ หมู่บ้านพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มดินร่วนปนทราย มีคลองธรรมชาติและคลองชลประทานไหลผ่าน อุดมสมบูรณ์ด้วยนาข้าว พืชสวน พืชไร่ และอุตสาหกรรมในครัวเรือน มีพื้นที่ ๑๐๖ ตารางกิโลเมตร/ประมาณ ๖,๖๒๕ ไร่ ทิศเหนือ ติดต่อกับหนองตะไก้ อ.สว่าง ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.ตูม ต.สุขเกษม อ.บักรังชัย ทิศตะวันออก ติดต่อกับธงชัยเหนือ ต.เมืองปัก อ.บักรังชัย จ.นครราชสีมา จำนวนประชากรในเขต อบต. ๑๒,๓๘๔ คน และจำนวนหลังคาเรือน ๒,๖๑๙ หลังคาเรือน อาชีพหลักทำนา ทำสวน ทำไร่อาชีพเสริมทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนทอผ้าไหม

ตะคุเป็นชื่อหมู่บ้านและตำบลหนึ่งในอำเภอบักรังชัย ห่างจากที่ว่าการอำเภอบักรังชัยไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๔ กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน จากการออกทำการวิจัยพบว่า ชาวบ้านนั้นทำสวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ เช่น ทำสวนฝรั่ง สวนมะละกอ เป็นต้น บ้านตะคุเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ยังมีอีกมากมายหลายอาชีพ เช่น การทำหมี่และการทอไหม

การทำหมี่ คำว่า “หมี่” เป็นอาหารพื้นบ้านชนิดหนึ่ง ลักษณะคล้ายเส้นก๋วยเตี๋ยว แต่เส้นบางกว่าเล็กกว่าเป็นอาหารตากแห้งที่เก็บไว้ได้นาน เมื่อปรุงเป็นอาหารแล้วจะมีรสแตกต่างไปจากก๋วยเตี๋ยวหรือผัดไทย “หมี่ตะคุ” เป็นเส้นหมี่ที่ผลิตโดยภูมิปัญญาชาวบ้านตะคุ อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา ส่วนน้ำปรุงรสสำเร็จรูปได้มีการพัฒนารสชาติของน้ำปรุงให้มีความกลมกล่อม มีครบทุกรสชาติมีทั้งรสดั้งเดิมเผ็ดน้อย เผ็ดมากและรสเจ โดยนำเอาเส้นหมี่ตะคุมาหีบห่อและทำน้ำปรุงรสสำเร็จรูปเพื่อสำหรับเป็นของฝากหรือจะบริโภครับประทานเองก็ง่าย สะดวก รวดเร็วและอร่อย ประกอบกับความเข้มแข็งของชุมชนและหน่วยงานสนับสนุน เส้นหมี่ตะคุพร้อมน้ำปรุงรสสำเร็จรูปจึง

เป็นสินค้าระดับ ๔ ดาวเป็นสินค้า OTOP มียอดขายติดอันดับ ๑ ของชุมชน อย่างไรก็ตามการผลิตเส้นหมี่พร้อมน้ำปรุงรสสำเร็จรูป จึงควรมีการศึกษาแนวโน้มตลาดและการมองหาตลาดเพื่อรองรับการผลิตด้วย

จากที่ได้ศึกษาถึงสภาพปัญหา และสาเหตุมาตลอดของภูมิปัญญาของประชาชนจนได้ข้อมูลมารวบรวมแล้วพบว่าการจะพัฒนาในการส่งเสริมภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ในครั้งนี้ ควรนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอัมมิกัตถประโยชน์เป็นหลักธรรมที่เหมาะสม และมีความสอดคล้องที่จะนำมาใช้กับภูมิปัญญาอย่างยิ่งเป็นหลักธรรมที่จะส่งเสริมการประกอบอาชีพในการดำรงชีวิตด้วยการขยันหมั่นเพียรการรักษาทรัพย์ที่หามาได้การคบค้าสมาคมกับคนดีไม่คบคนชั่วการใช้จ่ายทรัพย์ตามความเหมาะสมในการดำรงชีพเป็นภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้นชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันการทำมาหากินการอยู่ร่วมกันในชุมชนการปฏิบัติศาสนาพิธีกรรมและประเพณีความรู้เป็นคุณธรรมเมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกับคนคนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นความสัมพันธ์ที่มีความสมดุลที่เคารพกันและกันไม่ทำร้ายทำลายกันทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ชุมชนดั้งเดิมจึงมีกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันมีคนเฒ่าคนแก่เป็นผู้นำคอยให้คำแนะนำ ตักเตือนแก้ขัดสนและลงโทษ หากมีการละเมิดชาวบ้านเคารพธรรมชาติรอบตัวดิน น้ำ ป่า เขา แดด ลมฝนโลกชาวบ้านเคารพผู้หลักผู้ใหญ่พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยายทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว ภูมิปัญญาจึงเป็นความรู้ที่มีคุณธรรมเป็นความรู้ที่มีเอกภาพของทุกสิ่ง ทุกอย่างเป็นความรู้ว่าทุกสิ่ง ทุกอย่างสัมพันธ์กันอย่างมีความสมดุลเราจึงยกย่องความรู้ชั้นสูงส่งอันเป็นความรู้แจ้งในความจริงแห่งชีวิตนี้ว่าภูมิปัญญา

สรุปได้ว่า แนวคิดและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลตะคุ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา สภาพปัญหาและสาเหตุมาตลอดของภูมิปัญญาของประชาชนจนได้ข้อมูลมารวบรวมแล้วพบว่าการจะพัฒนาในการส่งเสริมภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ในครั้งนี้ควรนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอัมมิกัตถประโยชน์เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมและมีความสอดคล้องที่จะนำมาใช้กับภูมิปัญญาอย่างยิ่งเป็นหลักธรรมที่จะส่งเสริมการประกอบอาชีพในการดำรงชีวิตด้วยการขยันหมั่นเพียรการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ การคบค้าสมาคมกับคนดี ไม่คบคนชั่ว การใช้จ่ายทรัพย์ตามความเหมาะสมในการดำรงชีพ เป็นภูมิปัญญา เป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้นชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันการทำมาหากินการอยู่ร่วมกันในชุมชน

๔. แนวคิดและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร ตำบลหมูสี อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ประวัติความเป็นมาองค์กรบริหารส่วนตำบลหมูสี^{๙๑} จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ และตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อปี ๒๕๓๘ มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งตำบลหมูสี เดิมพื้นที่มีสภาพเป็นป่าดงดิบมีราษฎรเข้าหักร้างถางป่าโดยเป็นราษฎรอพยพลงมาจากอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และจากภาคต่างๆ ทั่วประเทศไทย

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา มีพื้นที่ ๑๐๙.๑๙ ตารางกิโลเมตร หรือ ๖๘,๒๔๔.๕๐ ไร่ หรือ ๓๗๘ ตารางกิโลเมตร รวมอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เขตพื้นที่ทิศเหนือติดต่อกับ ต.หนองน้ำแดง ต.ชนงพระ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา ทิศใต้ติดต่อกับ จ.นครนายก และ จ.ปราจีนบุรีทิศตะวันออกติดต่อกับ ต.โป่งตาลอง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา ทิศตะวันตกติดต่อกับ ต.พญาเย็น อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา อาชีพหลักได้แก่ ทำสวน ทำไร่ เป็นต้น

แนวคิดและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร ตำบลหมูสี อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา จึงมีรูปแบบของการรวมกลุ่มกันและช่วยกันทำหน้าที่ในการจัดหาสมุนไพรเพื่อนำมาใช้เป็นยารักษาโรคแผนโบราณที่ได้ผล ส่งเสริมให้ชุมชนได้ใช้สมุนไพรอย่างใกล้ชิดและทั่วถึงโดยการประชาสัมพันธ์ ใบโปรซัวร์และสื่อออนไลน์ทำให้ผู้คนในอำเภอได้รู้จักสมุนไพรและมาใช้บริการจัดซื้อเพื่อนำไปอุปโภค

สรุปได้ว่าแนวความคิดและหลักการปฏิบัติทั้ง ๔ กลุ่มที่ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่าทุกกลุ่มมีการพัฒนาภูมิปัญญาที่เป็นไปตามเอกลักษณ์และเลียนแบบบรรพบุรุษ รวมถึงการคิดเองแบบใหม่ ผสมผสานกับการนำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ ทั้งนี้ได้รับความรู้ทางพระพุทธศาสนาจากคำสอนของพระและหนังสือตลอดจนครูอาจารย์ที่ได้ศึกษามา ส่งผลทำให้ธุรกิจสามารถที่จะดำเนินไปตามทำนองคลองธรรมได้เป็นอย่างดี และสภาพของการปฏิบัติก็ส่งผลระดับหนึ่ง เพราะไม่ได้นำหลักธรรมมาปฏิบัติได้ เพราะเป็นยุคแห่งการแข่งขัน จึงความได้เปรียบในเชิงทางการค้า แต่ก็อยู่ในหลักของศีลธรรมอันดี

^{๙๑}สัมภาษณ์ นายสำราญ จันทจร วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

ตอนที่ ๒ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๑. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามนัยแห่งพุทธธรรม ได้ผลอย่างไร

ผลจากการศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้ง ๔ ชุมชนพบว่ามี การนำหลักพุทธธรรมมาวิเคราะห์ได้ว่าการการนำไปใช้นั้นมีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องของหลักธรรมะหรือหัวข้อธรรม แต่ที่เหมือนกัน คือ การที่ได้นำมาบูรณาการในการประกอบสัมมาชีพชุมชน จากการลงเก็บข้อมูลการวิจัยได้กำหนดประเด็นวิเคราะห์ ๕ ประเด็นได้แก่

- ๑) การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก
- ๒) การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า
- ๓) การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต
- ๔) การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน
- ๕) การปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน

๑) การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งแบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่ม (๒) ด้านการนำกลุ่มเช่น ประธานและกรรมการเข้าใจกระบวนการทำงานเป็นที่ยอมรับเป็นต้น (๓) ด้านการสื่อสารทบทวนและติดตามเช่นสื่อสารทบทวนข้อมูลภาวะเปียบข้อบังคับประชุมติดตามเป็นต้น (๔) ด้านความสามารถและการฝึกสอนการทำงานเช่นมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของสมาชิกเป็นต้น

หลักธรรมที่นำมาใช้การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก คือหลักศีล ศีลเป็นพื้นฐานสำคัญในด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่ม การรู้จักการบริหาร รู้จักตนเอง ด้านการนำกลุ่ม รู้จักผู้อื่น ด้านการสื่อสารทบทวนและติดตามรู้จักกาล เวลาในการปฏิบัติงานด้านความสามารถและการฝึกสอนการทำงานร่วมกับผู้อื่นและรู้จักกิจการของตนเองเป็นอย่างดี ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๔.๑ ลักษณะการนำหลักธรรมศีล มาบูรณาการใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก

การบูรณาการหลักพุทธธรรม	การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก
-หลักศีล	ศีลเป็นพื้นฐานสำคัญในด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่ม การรู้จักการบริหาร รู้จักตนเอง ด้านการนำกลุ่ม รู้จักผู้อื่น ด้านการสื่อสารทบทวนและติดตามรู้จักกาล เวลาในการปฏิบัติงานด้านความสามารถและการฝึกสอนการทำงานร่วมกับผู้อื่นและรู้จักกิจการของตนเองเป็นอย่างดี

๒) การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านตลาดและลูกค้า เช่น ความต้องการกลุ่มเป้าหมายแผนการตลาดและช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เป็นต้น (๒) ด้านการรับคำสั่งซื้อเช่นการบันทึกการสั่งซื้อส่งมอบสินค้าถูกต้องตรงเวลายืนยันคำสั่งซื้อแม่นยำเป็นต้นหลักธรรมที่ใช้ คือ หลักทาน การแบ่งปันและจะทำให้การค้าขายเจริญรุ่งเรือง หลักทาน ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๔.๒ ลักษณะการนำหลักธรรมทาน มาบูรณาการใช้ในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า

การบูรณาการหลักพุทธธรรม	การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า
-หลักทาน	การให้ทานเป็นปัจจัยสำคัญทำให้การค้าขายหรือประกอบธุรกิจมีความราบรื่น เพราะเป็นผู้ให้ก่อนที่จะเป็นผู้รับ

สรุปความได้ว่า การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งแบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการจัดซื้อและจัดหาวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตเช่นแหล่งที่มาบันทึกการจัดหาและการตรวจสอบวัตถุดิบที่ได้มาเป็นต้น (๒) ด้านการผลิตสินค้า เช่น แผนการผลิตแบ่งงานวิธีการตรวจสอบควบคุมการผลิตให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ เป็นต้น (๓) ด้านเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิต คือดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์สถานที่ผลิตให้ถูกสุขลักษณะ (๔) ด้านบรรจุและจัดส่งได้แก่การบรรจุหีบห่อ ฉลาก วิธีการเก็บรักษา และการจัดส่งผลิตภัณฑ์หลักธรรมที่ใช้ คือ ทาน ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๔.๓ ลักษณะการนำหลักธรรมอปปริหานิยธรรม ๗ มาบูรณาการใช้ในการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต

การบูรณาการหลักพุทธธรรม	การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต
-หลักธรรมอปปริหานิยธรรม ๗	หลักธรรมอปปริหานิยธรรม ๗ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจแล้วก็สามารถที่จะแบ่งแยกเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้ทางด้านการพัฒนาบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตจะต้องอาศัยการประชุมปรึกษาหารือและเคารพซึ่งกันและกัน

๔) การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งแบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านรายรับ-รายจ่ายเช่นบันทึกการรับ-จ่ายระบบบัญชี เป็นปัจจุบันและตรวจสอบได้ เป็นต้น (๒) ด้านต้นทุนและกำไร เช่น สรุปผลกำไร ขาดทุน ตามรอบระยะเวลา เป็นต้น (๓) ด้านการเงินของ

กลุ่มเช่นระดมทุนจัดสรรกำไรระเบียบการเงิน เป็นต้น (๔) ด้านทรัพย์สินและหนี้สิน เช่น บันทึกรายการทรัพย์สินและหนี้สิน เป็นต้น หลักธรรมที่ใช้ คือ หลักธรรมาธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน ประกอบด้วยธรรมะ ๔ ประการ คือ ๑) สัจจะ มีความจริง ตรง แท้ มีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน ๒) ทมะ การฝึกตน ข่มจิต และรักษาใจ บังคับตัวเองเพื่อลดและละกิเลสความอยากที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อการเงินและบัญชี และรักษาสัจจะให้ได้ตามระเบียบ ๓) ขันติ แปลว่า อุดหนุน ไม่ใช่เพียงแต่อดทนกับคำพูดหรือการกระทำของผู้อื่นที่เราไม่พอใจ แต่หมายถึงการอดทนอดกลั้นต่อการบีบบังคับของกิเลส ๔) จาคะ คือ ความเสียสละ บริจาคสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน โดยเฉพาะกิเลสเพราะนั่นคือสิ่งที่ไม่ควรมียู่กับตน ละนิสัยไม่ดีต่างๆ เพื่อปรับตนเองให้สามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๔.๔ ลักษณะการนำหลักธรรมธรรมาธรรม มาบูรณาการใช้ในการบริหารจัดการด้านการด้านการบัญชีและการเงิน

การบูรณาการหลักพุทธธรรม	การบริหารจัดการด้านการด้านการบัญชีและการเงิน
-ธรรมาธรรม ๔	การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน ประกอบด้วย ธรรมะ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) สัจจะ มีความจริง ตรง แท้ มีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน ๒) ทมะ การฝึกตน ข่มจิต และรักษาใจ ๓) ขันติ แปลว่า อุดหนุน อดทนกับคำพูดหรือการกระทำของผู้อื่นที่เราไม่พอใจ ๔) จาคะ คือ ความเสียสละ บริจาคสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน ปรับตนเองให้สามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

๕) การปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งแบ่งเป็น ๗ ด้านได้แก่ ๑) พัฒนาด้านการเรียนรู้ของกลุ่ม/สมาชิกเช่นให้มีความรู้ในการบริหารจัดการทุกด้าน เป็นต้น ๒) พัฒนาด้านเทคนิคและฝีมือการผลิตเช่นปรับปรุงเทคนิคฝีมือการผลิตต่อยอดโดยใช้ฐานภูมิปัญญาวัตถุดิบในประเทศ เป็นต้น ๓) พัฒนาด้านผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์และฉลากเช่นออกแบบปรับปรุงพัฒนาสอคล้องวิถีชุมชนสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ๔) พัฒนาปรับปรุงธุรกิจเช่นจัดทำกรทบทวนแผนธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน เป็นต้น ๕) พัฒนาด้านเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนเช่นเพิ่มพูนความรู้ให้กับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น ๖) พัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนเช่นพัฒนาความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมชุมชนให้มีความสมดุลน่าอยู่ เป็นต้น ๗) พัฒนาด้านการพึ่งตนเองเช่นพัฒนาเพื่อให้กลุ่มสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง เป็นต้น

สรุปได้ว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา หลักธรรมที่นำมาใช้ในการบูรณาการเข้ากับกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชนนครราชสีมาทั้งหมด ๔ หลักธรรม ได้แก่ หลักศีล หลักทาน หลักอปริยธรรม ๗ และหลัก
 ฌราวาสธรรม ๔ ที่ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า
 การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต การบริหารจัดการด้านการบัญชี
 และการเงินและหลักธรรมที่ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน

ตอนที่ ๓ วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๑. วิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจ
 ชุมชนจังหวัดนครราชสีมา จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนามได้กำหนดประเด็นวิเคราะห์ ๕ ประเด็น
 ได้แก่ ๑) การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก ๒) การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า
 ๓) การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต ๔) การบริหารจัดการด้านบัญชีและ
 การเงิน ๕) การปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน ในการดำเนินงานของกลุ่มได้ใช้
 หลักธรรมใดมาสนับสนุนส่งเสริมคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มและการสนทนากลุ่มรายบุคคล ดังนี้

๑) วิเคราะห์หลักธรรม คือหลักอปริหานิยธรรม ๗ ที่ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มและ
 สมาชิก ซึ่งแบ่งเป็น ๔ ด้านได้แก่ด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่ม ด้านการนำกลุ่มด้านการสื่อสาร
 ทบทวนติดตามและด้านความสามารถและการฝึกสอนการทำงานในด้านโครงสร้างในการบริหาร
 จัดการกลุ่ม และสมาชิกของกลุ่มจากการสนทนารายบุคคลในประเด็นนี้ได้ข้อสรุปว่าการนำหลักธรรม
 ทางพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารกลุ่มและสมาชิกเน้นการให้ความร่วมมือความสามัคคี ความ
 ซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ ใช้หลักจิตวิทยาในการกระตุ้นให้สมาชิกรับนำหลักธรรมไปใช้ในการการ
 ปฏิบัติงาน รูปแบบของการขอความร่วมมือการประชุมด้านความสามารถและการฝึกสอนการทำงาน
 การดำเนินงานในการพูดในหัวใจของผู้ทำงานบางครั้งก็ออกมาในรูปของจิตวิทยากระตุ้นให้มี
 การปฏิบัติงานอย่างทุ่มเทเสียสละจริงจังมีเป้าหมายที่แน่นอน

หลักและวิธีบริหารกลุ่มวิสาหกิจความสามัคคี ความสำเร็จ ความซื่อสัตย์ของฝ่ายทำหมี่
 แม่ตุ้ยคนงาน ๖ คนมีผู้จัดการ ๑ คนกระจายความรับผิดชอบแต่ละฝ่ายช่วยกันอาศัยหลักศีล และ
 ทาน ในการบริหารด้านการประชาสัมพันธ์ใช้หอกระจายข่าวประชาสัมพันธ์มีการสรุปยอดการบริการ
 มีการประชุมทุกเดือน ทุกคนได้รับข้อมูลทั่วถึงมีการพิมพ์ปิดบดสามารถตรวจสอบได้อย่างเปิดเผย
 การฝึกสอน/อบรมศึกษาดูงาน ช่วงเริ่มต้นมีการฝึกอบรมบ่อยชุมชนก่อเหตุเพราะเหตุผล
 เพราะความจนหน้ามองจึงต้องฝึกผู้เกิดผู้ต่อไป ให้อยู่ยืนเศรษฐกิจพื้นตัวเพราะเราเข้าใจกัน ยังไม่พบ
 ปัญหาของการนำมาใช้ เนื่องจากสามารถนำมาใช้ได้ครบกระบวนการของหลักธรรมดังกล่าวได้เป็น
 อย่างดี ส่งผลทำให้รู้จักหลักทาน ศีล ตามหลักพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

๒) วิเคราะห์หลักธรรม คือหลักทาน ที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าซึ่ง
 แบ่งเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านตลาดและลูกค้าและด้านการรับคำสั่งซื้อ การบริหารจัดการด้านการตลาด

ของกลุ่ม จากการสัมมนาในกลุ่มและสนทนากลุ่มรายบุคคลในประเด็นนี้ได้ข้อสรุปว่าการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาใช้ในการจัดการด้านตลาด และลูกค้า เนื่องจากขอบเขตการให้บริการลูกค้าคือสมาชิกของกลุ่มเป็นหลักสมาชิกคือ ตลาดลักษณะการดำเนินงานคือซื้อวัตถุดิบ และวัสดุอุปกรณ์และส่งขายเข้ากรุงเทพบางส่วนเพราะได้ราคาดีกว่าหลักการดำเนินงานในลักษณะพึ่งตนเอง ค่อยเป็นค่อยไปแบบยั่งยืนอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นหลักความซื่อตรงการดำเนินกิจกรรมไม่ได้ตั้งเป้าหมายที่กำไรเป็นเพียงช่วยเหลือกันของคนในชุมชนโดยอาศัยหลักที่ว่าค่อยเป็นค่อยไปไม่ทำแข่งขันเชิงธุรกิจตามวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจชุมชนการบริการหากมีคนอื่นที่เข้ามาไกล ก็บริการให้ก่อนเป็นการให้ความเอื้ออารีต่อเพื่อนบ้านก่อนถือเป็นกลในการหาลูกค้าอย่างหนึ่ง ทำให้เกิดความพึงพอใจได้ลูกค้าเพิ่มมากขึ้น

การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาใช้ในการจัดการด้านตลาดและลูกค้า เนื่องจากขอบเขตการให้บริการลูกค้า คือ การผลิตเพื่อขายสินค้าเป็นหลักสมาชิกแต่ละคนเป็นผู้ผลิตสินค้า การตลาดเป็นภาระหน้าที่ของฝ่ายการตลาด ดำเนินการลักษณะการดำเนินงานคือคณะกรรมการฝ่ายการตลาดติดต่อประสานสถานที่และนำสินค้าไปจำหน่ายในที่ต่างๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด แม้ที่กรุงเทพมหานครการดำเนินงานจึงเน้นหลักความซื่อตรงการดำเนินกิจกรรมไม่ได้ตั้งเป้าหมายที่กำไรเป็นเพียงช่วยเหลือกันของคนในชุมชนโดยต้นทุนอยู่ที่กองทุนในการพิจารณาค่าใช้จ่ายเมื่อหักต้นทุนแล้วก็คิดเป็นค่าตอบแทนแบ่งปันสมาชิกที่ร่วมดำเนินการและคืนทุนคืนกำไรแก่สมาชิกที่นำสินค้าไปขายเนื่องจากระบบตลาดไม่แน่นอนกลุ่มผู้ผลิตก็มีอยู่อย่างจำกัดทั้งปริมาณและคุณภาพไม่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างทันทั่วทั้งบางที่สินค้ามีมากบางที่มีน้อยดังนั้นการตลาดและลูกค้าจึงดำเนินไปตามสภาพการณ์กำหนดทิศทางการขยายสมาชิกภาพก็เพิ่มขึ้นบ้างแต่ไม่มาก การบริการตลาดตรงไปตรงมาไม่เอาเปรียบเน้นความสุภาพอ่อนโยนเอื้ออารีต่อลูกค้า

๓) วิเคราะห์หลักธรรม คือ หลักฆราวาสธรรม ๔ ที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตซึ่งแบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ด้านการจัดซื้อและจัดหาวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตด้านการผลิตสินค้าด้านเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิต และด้านบรรจุและได้ข้อสรุปว่าวิสาหกิจชุมชนในการดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตโดยกำหนดให้มีหัวหน้าช่าง มีการแบ่งหน้าที่กันดูแลรักษา และซ่อมบำรุงตามสภาพการใช้งานเป็นที่สังเกตว่าผู้นำกลุ่มมีการวิเคราะห์ได้ว่าการใช้โดยกระตุ้นให้ผู้ผลิตมีความขยันในการปฏิบัติงานไม่ทอดทิ้ง มีจิตอาสาไม่มุ่งหวังค่าตอบแทน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้มาใช้บริการมองงานออกจัดขั้นตอนก่อนหลังได้ถูกต้องการบริหารจัดการวิธิดูแลรักษาเครื่องมือ/อุปกรณ์การผลิตมอบหน้าที่ให้ช่างดูแลดำเนินการไปซ่อมดูแลรักษามีฝ่ายต่างๆ ดูแลอุปกรณ์เช่นฝ่ายซ่อมการบรรจุและส่งสินค้ากรรมวิธีที่กล่าวมาเป็นเรื่องที่ต้องใช้ทั้งเวลาความรู้ความสามารถความเพียรพยายามและความอดทนสูงมากซึ่งต้องดำเนินในสภาพที่ดูแลรับผิดชอบงานในครอบครัวดูแลลูกหลานงานแม่บ้าน ดังนั้นผู้ผลิตจึงมีความขยันในการปฏิบัติงานไม่ทอดทิ้งมีจิต

มุ่งมั่นและมีใจรักในงาน แม้ว่าบางทีรายได้ค่าตอบแทนอาจจะไม่คุ้มทุนที่ลงไป แต่กระนั้นสมาชิกบางคนก็ประสบผลสำเร็จในการพึ่งพากิจกรรมนี้แม้ไม่ใช่อาชีพหลักแต่ก็เป็นงานเสริมที่เป็นหลักได้ส่งลูกหลานให้เรียนหนังสือสูงๆจบระดับปริญญาได้

๔) วิเคราะห์หลักศีลและทาน ที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการบัญชีและการเงินซึ่งแบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านรายรับ-รายจ่ายด้านต้นทุนและกำไรด้านการเงินของกลุ่ม ด้านทรัพย์สินและหนี้สินรูปแบบของการบริหารด้านบัญชีและการเงินของกลุ่มช่วงเริ่มดำเนินการในการผลิต “จิตอาสา” มีค่าตอบแทนบ้างตามสภาพการณ์การดำเนินงานด้านนี้ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกต่อมาเมื่อกิจการอยู่ตัวกระบวนการก็ปรับเป็นการจ้างผู้ชำนาญ ๒-๓ คนผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการทำงานในช่วงใดที่มีลูกค้ามากก็มีการขยายเวลาออกไปถึงช่วงดึกเพื่อให้ทันเวลาคือเอาใจลูกค้าเป็นอันดับแรกผู้นำกลุ่มมีการวิเคราะห์ได้ว่าการใช้โดยกระตุ้นให้ผู้ผลิตมีความขยันในการปฏิบัติงานไม่ทอดอ้อมมีจิตอาสาไม่มุ่งหวังค่าตอบแทนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้มาใช้บริการมองงานออกจัดชั้นตอนก่อนหลังได้ถูกต้องเพื่อเงินหรือจัดทำบัญชีมีความโปร่งใส สามารถที่จะตรวจสอบได้ ความไว้วางใจมากที่สุดที่คนจะมาดูแลและส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของกิจการหรือลูกหลานที่ไว้วางใจได้เข้ามาทำหน้าที่นี้มากกว่าแต่ต่อมาก็ได้จ้างคนมาทำไม่ได้จำเป็นต้องเป็นญาติพี่น้องแต่อย่างใด แต่เพราะถูกอบรมสอนด้วยหลักธรรมความซื่อสัตย์นั่นเอง ที่ทำให้แต่ละฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความเข้าใจและไว้วางใจจึงจะยาวนานและมั่นคง

๕) วิเคราะห์หลักขรवासธรรม ๔ ที่ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน การนำหลักขรवासธรรม ๔ เพื่อแก้ไขปัญหาวิตถิของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน มีทั้งหมด ๔ ข้อ คือ (๑) การนำหลักอุฏฐานสัมปทามาแก้ปัญหาคาราคาความเพียร เมื่อจะหลีกเลี่ยงจากความชั่ววนาประการ สิ่งสำคัญก็คือการระมัดระวังหรือสำรวมรักษากาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเราไม่ให้หลงไปตามกระแสวัตถุต่างๆ (๒) การนำหลักอารักขสัมปทามาแก้ปัญหาวิตถิการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ อารักขสัมปทา คือการใช้เงินตามหลักธรรมะคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ (๓) การนำหลักกัลยาณมิตตตามาแก้ปัญหาวิตถิการคบคนพาล ต้องมีกัลยาณมิตรที่ดี คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษาเพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี, ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคลหรือเข้าร่วมหมุ่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญา มีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ, สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี และ (๔) การนำหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหาวิตถิการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือ การประหยัดเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เราจะมีชีวิตราบรื่นปกติสุขได้ก็ต้องรู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพของเราพยายามใช้จ่ายให้พอเหมาะสมควรได้

สรุปได้ว่าหลักพุทธธรรมจึงสามารถนำไปใช้เป็นหลักร่วมกันเพื่อวิเคราะห์ได้ว่าการใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ โดยมีหลักการสำคัญของกระบวนการพัฒนากลุ่ม ดังนี้ คือ ๑) สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนทุกคนต้องมีการตกลงมีการปรึกษาหารือกันที่จะดำเนินงานกลุ่มร่วมกัน ๒) สร้างแนวคิดในการพัฒนาด้วยความซื่อสัตย์อดทนสามัคคี ๓) มีกลุ่มกิจกรรมดำเนินการให้สอดคล้องกับแนวคิดที่จะพัฒนาด้วยหลักพุทธธรรม ๔) มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งทั้งในเรื่องของการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เป็นจุดแข็งควรทำให้ดียิ่งขึ้นพุทธธรรมโดยมีจุดอ่อนควรส่งเสริมให้มีความแข็งแรงขึ้นจากหลักการดังกล่าวทำให้เกิดผลดีต่อวิถีชีวิตของสมาชิกเองคนในครอบครัวชุมชนและสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งพอสรุปได้ว่า (๑) ในระดับปัจเจกบุคคลเช่นทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นมีความเป็นอยู่ดีขึ้นเนื่องจากละเลิกอบายมุข เป็นต้น (๒) ในระดับครอบครัวมีความสุขมากขึ้นมีเวลาให้กับครอบครัวมากขึ้นเพราะปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรมไม่ใช้ชีวิตนอกกลุ่มนอกทาง (๓) ในระดับชุมชนทำให้เกิดความรักความใกล้ชิดกับพระศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมากขึ้นเพราะมีการร่วมกิจกรรมเช่นการทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่วันสงกรานต์เป็นต้นพนักงานและผู้บริหารให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี (๔) ในระดับสังคมมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่นักเรียนนักศึกษาอยู่เรื่อยๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดบรรยายธรรมต่อประชาชนทั่วไปแจกหนังสือธรรมะและจัดปฏิบัติธรรมอีกด้วย

ตอนที่ ๔ ผลของการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ผลของการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาครั้งนี้การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันนั้นกล่าวคือเมื่อเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนไทยก็มักจะแก้ปัญหากันด้วยตัวบทกฎหมายข้อระเบียบกติกากฎหรือมาตรการต่างๆ แม้จะได้ผลบ้างแต่ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควรเพราะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุปัญหาเชิงพุทธธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยกับบุคคลในทุกอาชีพจะแก้ไขได้ก็ต้องแก้จากพฤติกรรมเชิงพุทธธรรมนั้นๆ ให้เป็นไปในทางที่เหมาะสมและสมควรกับบริบทในการแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งเกิดในแต่ละสังคมอาชีพในสังคมไทยเพื่อลดปัญหาการขาดคุณธรรมพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันและช่วยส่งเสริมการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวมรวมทั้งการบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา^{๙๒}

ผลการบูรณาการและวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการกลุ่ม และสมาชิกในด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่มด้านการนำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทบทวนติดตามและด้าน

^{๙๒}สัมภาษณ์ นายสัมฤทธิ์ โกสุมภ์.วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๖๑.

ความสามารถการฝึกสอนการทำงานโดยใช้หลักฆราวาสธรรม ๔ ได้ข้อสรุปว่า สมาชิกให้ความร่วมมือ มีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ เกิดความไว้วางใจมีการปฏิบัติงานอย่างทุ่มเทเสียสละจริงจึงมีเป้าหมาย ทำให้วิสาหกิจมีสถานะที่มั่นคงเข้มแข็งเป็นที่เชื่อถือของชุมชนและพัฒนาก้าวหน้าไปเรื่อยๆ ไม่หยุดยั้ง หลักธรรมพุทธส่งผลโดยตรง คือทำให้ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกมีความพร้อมเพียงประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนทรศนะทำความเข้าใจร่วมกันขยันหมั่นเพียรเชื่อมประสานมีการแสวงหา และพัฒนาความรู้รอบด้านคุณธรรมเหล่านี้เป็นปัจจัยให้กิจการของวิสาหกิจชุมชนมีความสามัคคีเป็นปึกแผ่นแน่นหนา เชื่อมโยงกันทั่วถึงมีความรู้ความสามารถรอบด้าน ส่งผลให้เกิดความมั่นคงมั่นใจต่อสมาชิกนำพากลุ่มเดินไปอย่างมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน^{๙๓}

ผลการบูรณาการและวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าในด้านตลาด และลูกค้าและด้านการรับคำสั่งซื้อโดยใช้หลักศีล และทาน ได้ข้อสรุปว่าลูกค้าคือสมาชิกของกลุ่มให้ความไว้วางใจเชื่อถือได้รับผลประโยชน์เป็นที่พอใจและสร้างความเชื่อถือในวงกว้าง ผู้ให้บริการทุ่มเทเสียสละจริงจึงไม่เบียดเบียนงานบริการด้วยจิตใจที่เอื้ออารีต่อลูกค้าจัดการได้เหมาะสมเช่นการบริการหากมีคนอื่นที่มาไกลกับบริการให้ก่อนเป็นการให้ความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนบ้าน เป็นกลในการหาลูกค้าอย่างหนึ่งทำให้เกิดความพึงพอใจได้ลูกค้าเพิ่มมากขึ้นวันสำคัญทางศาสนาวันนักขัตฤกษ์ให้บริการฟรีเป็นการทำเออาบุญ

อย่างไรก็ตามจากการประเมินความพึงพอใจของสมาชิกที่เข้าสัมมนาการบริหารงานด้านการตลาดการบริการลูกค้าได้คะแนนต่ำสุด ควรได้รับการปรับปรุงมากที่สุดเป็นที่สังเกตว่ามีการวิเคราะห์ได้ว่าการหลักธรรมนี้ ในการดำเนินงานในลักษณะให้พึ่งตนเองบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความซื่อสัตย์ ไม่มุ่งหวังกำไรเป็นเพียงช่วยเหลือกันของคนในชุมชน ไม่ทำแข่งขันเชิงธุรกิจการบริการด้วยโมตรจิตทั้งหลายทั้งมวลเหล่านี้ นำมาซึ่งความเชื่อถือนำใจได้หลักธรรมพุทธจึงส่งผลโดยตรงคือทำให้ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการตลาดและลูกค้ามีความขยันหมั่นเพียรเชื่อมประสานมีเมตตาธรรมต่อลูกค้า มีมุมมองที่กว้างไกลรู้จักจำแนกแยกแยะคุณธรรมเหล่านี้เป็นปัจจัยให้กิจการของวิสาหกิจชุมชน มีความมั่นคงเข้มแข็งส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นโดยทั่วไปของชุมชนและสังคมสมาชิกภาพพึงได้สร้างความมั่นคงแก่วิสาหกิจชุมชน^{๙๔}

ผลการบูรณาการและวิเคราะห์หลักอปริหานิยธรรม ๗ ในการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตในด้านการจัดซื้อและจัดหาวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตด้านการผลิตสินค้าด้านเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตด้านบรรจุและจัดส่ง ซึ่งได้ข้อสรุปว่าวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทุนการผลิตโดยเช่าสถานที่ดำเนินการแรกเริ่มใช้หลัก “จิตอาสา” มีคำตอบแทนบ้างตามสภาพการณ์ต่อมาเป็นการจ้างผู้ชำนาญทำหน้าที่บางครั้งก็ขยายเวลาออกไปถึงช่วงดึกเพื่อให้ทันเวลาเอาใจลูกค้าเป็น

^{๙๓}สัมภาษณ์ ชรินทร์ บุรพันธ์, นายศักดิ์ พรหมมินทร์, วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๙๔}สัมภาษณ์ นางพันธ์ ปุระโทก, นางอุตร พาเรือง, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

อันดับแรกคุณภาพการผลิต ตามความประสงค์ของลูกค้า การดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตโดยมีหัวหน้าช่างดูแลรักษา และซ่อมบำรุงตามสภาพการใช้งานผู้ผลิตมีความขยันในการปฏิบัติงานไม่ทอดทิ้งมีจิตอาสาไม่มุ่งหวังค่าตอบแทน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้มาใช้บริการมองเห็นงานออกจัดชั้นตอนก่อนหลังได้ถูกต้องด้วยการปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจังเช่นนี้ ทำให้กิจการมีความมั่นคงเข้มแข็งเป็นที่เชื่อถือและได้รับความนิยมของชุมชนเป็นอย่างมาก หลักธรรมพุทธส่งผลโดยตรงคือทำให้ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในกระบวนการผลิตมีความขยันหมั่นเพียรทุ่มเท ฉลาดรอบรู้ เสียสละ มีมุมมองที่กว้างขวางคุณธรรมเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสร้างให้กิจการของวิสาหกิจชุมชนมีความมั่นคงเข้มแข็งส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นสมาชิกภาพ พึ่งได้ขยายผลได้กว้างไกลวิสาหกิจชุมชนนี้จึงมีความเข้มแข็งและมั่นคง^{๙๕}

ผลการบูรณาการและวิเคราะห์หลักท้าวธรรมในการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินในด้านรายรับ-รายจ่าย ด้านต้นทุนและกำไรด้านการเงินของกลุ่มด้านทรัพย์สิน และหนี้สิน โดยสรุปได้ว่าผู้รับหน้าที่ในด้านการบัญชีและการเงิน มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีสัจจะ สมาชิกเกิดความไว้วางใจ ทำให้เกิดการดำเนินการเรื่องต้นทุนการกู้ยืม การแบ่งปันหลักธรรมพุทธส่งผลโดยตรงคือรู้จักจำแนกแยกแยะมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล ตรงไปตรงมา มั่นใจตัวเอง ฉลาดรอบรู้มีความสุข คุณธรรมเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสร้างให้ชุมชนมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่ทะเลาะขัดแย้ง เพราะเรื่องการเงินเป็นเหตุ มีความสมัคสมานสามัคคี ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นพึ่งได้ผลงานไปในด้านบวกเสมอวิสาหกิจชุมชนนี้จึงมีความเจริญก้าวหน้า^{๙๖}

ผลการบูรณาการและวิเคราะห์อุปนิสัยธรรม ๗ ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนซึ่งในด้านการเรียนรู้ของกลุ่ม/สมาชิกพัฒนาด้านเทคนิคและมีมือการผลิตการพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์และฉลาก การพัฒนาปรับปรุงการพัฒนา ด้านการเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุน การพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนการพัฒนาด้านการพึ่งตนเอง

สรุปได้ว่า สมาชิกได้รับการพัฒนาให้มีทักษะความสามารถในการในการดำเนินการกิจกรรมกลุ่มทุกด้าน เช่น ได้รับการสนับสนุนศึกษาดูงานอยู่เสมอฝึกอบรม มีแผนจัดหาอุปกรณ์ใหม่ มีแผนพัฒนาแบบพึ่งพาคนในชุมชนให้คนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมผนวกกับภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่หลักธรรมพุทธส่งผลโดยตรง คือทำให้สมาชิกเกิดความคิดอ่านเพิ่มมุมมองรู้จักจำแนกแยกแยะเชื่อมโยง เครือข่าย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อเพื่อนมนุษย์ ไม่ขัดแย้งไม่ทำลาย คุณธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นดัชนีชี้วัดอนาคตให้เห็นว่ากิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มต่างๆ เติบโตอย่างมีเป้าหมายทิศทางและก้าวไปสู่ความเป็นไทยในอาเซียนอย่างแท้จริง^{๙๗} ดังจะเห็นได้ว่าการนำหลักศาสนาธรรม ศาสนพิธีและ

^{๙๕}สัมภาษณ์ นางศิริภา ก้อนแก้ว, วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๙๖}สัมภาษณ์ นางพันธ์ ปุกระโทก, นางอุดร พาเรือง, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๙๗}สัมภาษณ์ นางศิริภา ก้อนแก้ว, วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๑.

บทบาทพระสงฆ์ แสดงให้เห็นว่าชุมชนได้สร้างเงื่อนไขด้านคุณธรรมประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความเพียร มีความอดทน มีความซื่อสัตย์ สุจริต และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตอีกทางหนึ่งอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่าผลการบูรณาการและวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกในด้านโครงสร้าง และข้อมูลของกลุ่ม ด้านการนำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทบทวนติดตามและด้านความสามารถการฝึกสอนการทำงานโดยใช้อุปบริหานิยธรรม ๗ การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าในด้านตลาดและลูกค้าและด้านการรับคำสั่งซื้อโดยใช้หลักศีลและทาน ในการบริหารจัดการด้านการผลิต และงานสนับสนุนการผลิตในด้านการจัดซื้อ และจัดหาวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตด้านการผลิตสินค้าด้านเครื่องมืออุปกรณ์ และสถานที่ผลิตด้านบรรจุและจัดส่ง โดยใช้หลักอุปบริหานิยธรรม ๗ ผลการบูรณาการและวิเคราะห์หลักฆราวาสธรรมในการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินในด้านรายรับ-รายจ่ายด้านต้นทุนและกำไรด้านการเงินของกลุ่มด้านทรัพย์สินและหนี้สิน ผลการบูรณาการและวิเคราะห์หลักศีลและทาน ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน ซึ่งในด้านการเรียนรู้ของกลุ่ม/สมาชิกพัฒนาด้านเทคนิคและฝีมือการผลิตการพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์และฉลากการพัฒนาปรับปรุงการพัฒนาด้านเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนการพัฒนาด้านการพึ่งตนเอง

ตอนที่ ๕ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผลการวิจัยได้พบหลักธรรมในการบูรณาการเข้ากับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คืออุปบริหานิยธรรม ๗ ที่ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกหลักธรรมศีล ที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าหลักธรรมทาน ที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตหลักธรรมฆราวาสธรรม ที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการบัญชีและการเงินและหลักธรรมฆราวาสธรรม ๔ ที่ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน เป็นการสร้างอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัว และเป็นการรักษาสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งรับมาจากบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดองค์ความรู้มาเพื่อใช้ในการดำรงชีพการพัฒนาตนเองรู้จักประมาณตนและพึ่งพาตนเอง นับได้ว่าเป็นการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและดำเนินชีวิตที่พอเพียงสู่ทางแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจและยึดคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสร้างแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของมวลมนุษยทุกระดับ

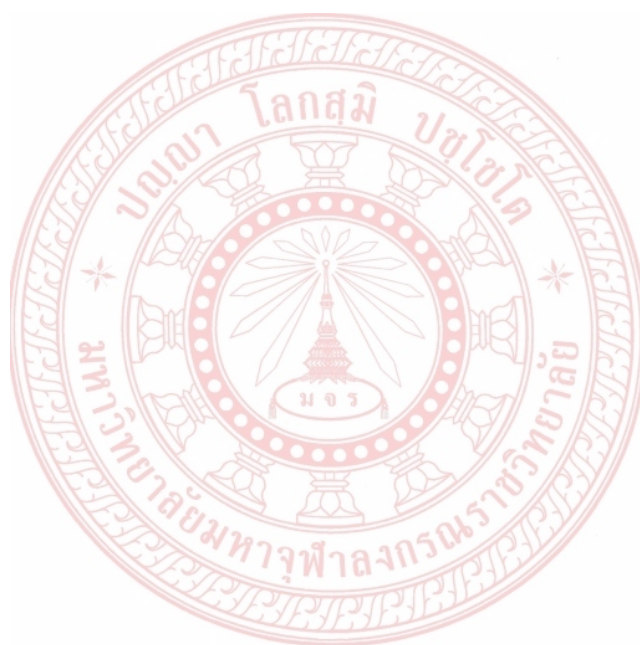
หลักพุทธธรรมจึงสามารถนำไปใช้เป็นหลักร่วมกันวิเคราะห์ได้ว่า การใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอื่นๆโดยมีหลักการสำคัญของกระบวนการพัฒนาดังนี้คือ ๑) สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนทุกคนต้องมีการตกลงมีการปรึกษาหารือกันที่จะดำเนินงานกลุ่มร่วมกัน ๒) สร้างแนวคิดในการพัฒนาด้วยความซื่อสัตย์อดทนและสามัคคี ๓) มีกลุ่มกิจกรรมดำเนินการให้สอดคล้องกับแนวคิดที่จะพัฒนาด้วยหลักพุทธธรรม ๔) มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งการ

นำหลักพุทธธรรมไปใช้ หลักพุทธธรรมใดเป็นจุดแข็งควรทำให้ดียิ่งขึ้น หลักพุทธธรรมใดยังมีจุดอ่อนควรส่งเสริมให้มีความแข็งแรงขึ้นหลักการดังกล่าวจึงทำให้เกิดผลดีต่อวิถีชีวิตของสมาชิกเองทั้งคนในครอบครัวชุมชนและสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งพอสรุปได้ว่า ๑) ในระดับปัจเจกบุคคลเช่นทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นมีความเป็นอยู่ดีขึ้นเนื่องจากกละเลิกลายเป็นต้น ๒) ในระดับครอบครัวมีความสุขมากขึ้นมีเวลาให้กับครอบครัวมากขึ้นเพราะ ปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรมไม่ใช่ชีวิตนอกกลุ่มนอกทาง ๓) ในระดับชุมชนทำให้เกิดความรักความใกล้ชิดกับพระศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมากขึ้นเพราะมีการร่วมกิจกรรม เช่น การทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่วันสงกรานต์ เป็นต้น พนักงานและผู้บริหารให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สามารถนำไปวิเคราะห์ได้ว่า การใช้ในการจัดฝึกอบรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ หลักศีล หลักทาน ที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าหลักธรรมอปปริหานิยธรรม ๗ ที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตหลักธรรมขรวาสธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการบัญชีและการเงินและหลักธรรมอปปริหานิยธรรม ๗ ที่ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน พึงพาดตนได้เป็นอย่างดีเกิดการพัฒนาในการเรียนรู้ทักษะด้านต่างๆทำให้สมาชิกมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้คุณภาพดีขึ้น เป็นการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งด้วยหลักการพึ่งพาตนเองได้ มีการพัฒนาตนเองอย่างมีคุณภาพทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาตนเองชุมชนและสังคมให้มีศักยภาพ และมีคุณภาพที่ดีการที่สมาชิกกลุ่มมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานมีการปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิจจึงเป็นแรงช่วยให้เกิดการพัฒนากลุ่มอย่างมีศักยภาพและมีผลกระทบเป็นบวกต่อชุมชนในแง่ของการพัฒนาที่มีความพอเพียงไม่เอาเปรียบผู้อื่นผลที่ได้จากการนำเอาหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนี้มีความมั่นคงในการทำงานร่วมกันไม่มีปัญหาให้รำคาญใจสมาชิกมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้หลักธรรม คือรู้จักคิด รู้จักตรึกตรอง มีเหตุมีผลในการแก้ไขปัญหาและพัฒนากลุ่มสามารถที่จะยืนหยัดและพึ่งพาตนเอง ทำให้กลุ่มมีความมั่นคงไม่ล้มลงโดยง่ายและจากการที่มีพื้นฐานทางพุทธธรรมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ทั้งต่อตนเองสมาชิกและลูกค้า จึงทำให้ได้รับความไว้วางใจจากลูกค้า และจากการที่ทำวิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียงพอประมาณ ไม่มุ่งกำไร และไม่ผลิตผ้าทอในปริมาณมากจนเกินไป ทำให้ชีวิตของสมาชิกแต่ละคนมีแต่ความสุข เพราะไม่ต้องดิ้นรนจนเกินควรกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จึงสามารถที่จะอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงผู้ใดอีก ทั้งไม่เบียดเบียนคนในชุมชนให้ได้รับความเดือดร้อน จากการทำวิสาหกิจชุมชนแต่กลับร่วมมือร่วมใจกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า โดยเข้าใจถึงวิถีแห่งการอยู่ร่วมกับธรรมชาติไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รู้จักช่วยกันอนุรักษ์ และรักษาธรรมชาติให้ดำรงอยู่คู่กันไปกับผู้คนในชุมชน สิ่งเหล่านี้จึงเป็นส่วนสำคัญในการที่จะทำให้อาชีพวิสาหกิจชุมชนนี้สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ทำให้สมาชิก และครอบครัว มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นการดำเนินงาน

ก็ราบรื่นและมีประสิทธิภาพ สามารถจัดการด้านทรัพยากรการผลิต มีกระบวนการเรียนรู้ที่ดี และ
ประการสำคัญคือการพึ่งพาตนเองได้ มีความพอเพียงสิ่งเหล่านี้ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับกลุ่ม
วิสาหกิจได้เป็นอย่างดี

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประเด็นการศึกษา ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ๒) เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ได้สรุปประเด็นการศึกษาไว้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะของการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยของการวิจัยเรื่อง การศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมา มีกลุ่มวิสาหกิจที่สำคัญและมีการประกอบอาชีพที่สร้างมูลค่าและชื่อเสียงให้กับทางจังหวัดนครราชสีมา โดยส่วนมากประกอบอาชีพในด้านกสิกรรมในการดำรงชีวิตมาช้านานโดยใช้องค์ความรู้เดิมหรือที่เรียกว่าภูมิปัญญาเป็นอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างเศรษฐกิจทำให้มีรายได้เข้ามาเสริมให้กับครอบครัวชุมชนและยังเป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดนครราชสีมาโดยมีภูมิปัญญาที่สำคัญดังนี้ ๑) ภูมิปัญญาในด้านเครื่องปั้นดินเผา ๒) ภูมิปัญญาในด้านผ้าไหม ๓) ภูมิปัญญาด้านหมี่ตะคุ ๔) ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาพบว่าแนวคิดและหลักปฏิบัติที่สำคัญ คือ แนวคิดวิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่เกิดจากชุมชน ที่ต้องการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือกันในการดำเนินกิจการต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นการประกอบการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ แต่ไม่ได้ต้องการทำธุรกิจเต็มรูปแบบ แต่เพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงให้สมาชิก ซึ่งถ้าทำคนเดียวจะทำได้ หรือถ้าไปรวมกับ

สหกรณ์ใหญ่ๆ ก็ลำบาก เป็นการร่วมกันสร้างระบบสวัสดิการให้ตนเอง หรืออีกนัยหนึ่ง สร้างภูมิคุ้มกันให้กลุ่มและให้ชุมชน ซึ่งได้แนวคิดหลักดังนี้

๑) แนวคิดสัมมาชีพตามหลักพุทธธรรม คือมีหลักการเลี้ยงชีวิตชอบทางกายต้องมีการงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมสนับสนุนให้กระทำผิดหลักทางศีลธรรม และยังครอบคลุมไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีวิตด้วยการลักขโมยการทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพและสามัญสำนึกแม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่นและของสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น

๒) แนวคิดใหม่ในการพัฒนาโดยการสร้างสัมมาชีพได้มีการให้คำนิยามความหมายของ “สัมมาชีพ” วาหมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ชุมชนที่มีการประกอบอาชีพโดยชอบ ซึ่งมีรายได้มากกว่าส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน สนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ ถือเป็นภารกิจเร่งด่วนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะมิติด้านเศรษฐกิจเพื่อให้ชุมชนสามารถเป็นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้เลี้ยงดูประชาชนในชุมชนบนแนวทางสัมมาชีพที่ถูกต้อง

๓) แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิทธิชุมชนอย่างหนึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ แต่ไม่มีกฎหมายคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการเฉพาะ ในขณะที่บางประเทศมีกฎหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะสอดคล้องกับแนวทางขององค์กรทรัพย์สินทางปัญญาโลกที่ได้มีการยกย่องว่าด้วยการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาโดยเฉพาะ เช่นเดียวกันจังหวัดชัยนาทมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมามากมายและหลากหลายประเภท ด้วยเหตุที่เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนานซึ่งชุมชนและชาวบ้านมีการดำเนินการคุ้มครองทางกฎหมายแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพียงส่วนน้อย เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจ ทั้งยังมีหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน การจัดตั้งหน่วยงานดูแลภูมิปัญญาท้องถิ่นและคณะกรรมการ รวมถึงมาตรการในการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นระบบ เพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ให้มีการถ่ายทอดความรู้ การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ และสามารถจัดสรรประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนและผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

๔) แนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชน ชุมชนท้องถิ่นจึงมีความชอบธรรมที่จะมีสิทธิเหนือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนมากกว่าคนภายนอกชุมชนที่ไม่ได้เป็นผู้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่รัฐต้องยอมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการดังกล่าว เพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมในแง่ของการใช้ทรัพยากร การบำรุงรักษาและอนุรักษ์ ทั้งยังเป็นการป้องกันปัญหาความขัดแย้งอัน

เนื่องมาจากการแย่งชิงทรัพยากร ตลอดจนปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ
คนในท้องถิ่นอีกด้วย

๕.๑.๒ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ได้ข้อสรุปดังนี้

๑) การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มและ
สมาชิกใช้หลักศีล เพื่อบริหารจัดการกลุ่มในด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่มการนำกลุ่มการสื่อสาร
ทบทวนติดตามและด้านความสามารถต่างๆ

๒) การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าใช้หลักทาน ในการบริหารจัดการด้าน
การตลาดและลูกค้า เพื่อใช้ส่งเสริมการบริหารจัดการด้านการตลาด และลูกค้า ด้านการรับคำสั่งซื้อ

๓) การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตหลักอปริหานิยธรรม ๗
เพื่อใช้ส่งเสริมการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตการจัดซื้อและจัดหาวัตถุดิบ
หรือปัจจัยการผลิตการผลิตสินค้าเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตการบรรจุและจัดส่ง

๔) การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินหลักพุทธธรรมหลักฆราวาสธรรมเพื่อส่งเสริม
การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินรายรับ-รายจ่ายต้นทุนและกำไรการเงินของกลุ่มทรัพย์สินและ
หนี้สิน

๕) การปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน หลักทาน เพื่อใช้ในการปรับปรุงและ
พัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่ม/สมาชิกพัฒนาเทคนิคและฝีมือการผลิต
พัฒนาด้านผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์และฉลากพัฒนาปรับปรุงธุรกิจพัฒนาด้านเพิ่มผลผลิตและลด
ต้นทุนพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนพัฒนาด้านการพึ่งตนเอง

๕.๑.๓ หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนได้ข้อสรุปดังนี้

๑) การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกส่วนใหญ่หลักพุทธธรรมหลักทาน ที่ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม
และสมาชิกเพื่อบริหารจัดการกลุ่มในด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่ม การนำกลุ่มการสื่อสาร
ทบทวนติดตามและด้านความสามารถฝึกสอนการทำงาน ๒) การบริหารจัดการด้านการตลาดและ
ลูกค้าส่วนใหญ่หลักฆราวาสธรรม ที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าเพื่อใช้ส่งเสริมการ
บริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าด้านการรับคำสั่งซื้อ ๓) หลักอปริหานิยธรรม ๗ ที่ใช้ในการ
บริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตเพื่อใช้ส่งเสริมการบริหารจัดการด้านการผลิต
และงานสนับสนุนการผลิตซึ่งได้แก่การจัดซื้อ และจัดหาวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตการผลิตสินค้า
เครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตการบรรจุและจัดส่ง ๔) หลักพุทธธรรมฆราวาสธรรม ที่ใช้ในการ
บริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินได้แก่รายรับ-
รายจ่ายต้นทุนและกำไรการเงินของกลุ่มทรัพย์สินและหนี้สิน ๕) หลักศีล และทาน ที่ใช้ในการ
ปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน เพื่อใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความ

ยั่งยืนได้แก่พัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่ม/สมาชิกพัฒนาเทคนิคและมีมือการผลิตพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์และฉลากพัฒนาปรับปรุงธุรกิจพัฒนาด้านเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนพัฒนาด้านการพึ่งตนเอง

๕.๑.๔ การบูรณาการใช้หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจากการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ได้ข้อสรุปดังนี้

๑) การบูรณาการใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกได้ข้อสรุปว่าการนำหลักท้าวาสธรรม ๔ มาใช้ในการบริหารกลุ่มและสมาชิกเน้นการให้ความร่วมมือความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจใช้หลักจิตวิทยาในการกระตุ้นให้สมาชิกลำนำหลักธรรมไปบูรณาการใช้ในการปฏิบัติงาน มาใช้ในรูปแบบของการขอความร่วมมือการประชุมด้านความสามารถและการฝึกสอนการทำงานบูรณาการใช้ธรรมหลักๆที่นำมาใช้นี้แฝงอยู่ในขณะการดำเนินงานในการพูดในหัวใจของผู้ทำงานบางครั้งก็ออกมาในรูปของจิตวิทยากระตุ้นให้มีการปฏิบัติงานอย่างทุ่มเทเสียสละจริงจึงมีเป้าหมาย

๒) การบูรณาการใช้หลักศีล ในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าได้ข้อสรุปว่าการนำหลักใช้ในการจัดการด้านตลาดและลูกค้าเนื่องจากขอบเขตการให้บริการลูกค้า คือ สมาชิกของกลุ่มเป็นหลักสมาชิกคือตลาดหลักการดำเนินงานในลักษณะพึ่งตนเองค่อยเป็นค่อยไปแบบยั่งยืนอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นหลักความซื่อตรงการดำเนินกิจกรรมไม่ได้ตั้งเป้าหมายที่กำไรเป็นเพียงช่วยเหลือกันของคนในชุมชน

๓) การบูรณาการใช้หลักอปริหริยธรรม ๗ ในการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตได้ข้อสรุปว่าวิสาหกิจชุมชนโดยเฉพาะผู้นำกลุ่มมีการบูรณาการใช้ โดยกระตุ้นให้ผู้ผลิตมีความขยันในการปฏิบัติงานไม่ทอดอ้อมมีจิตอาสาไม่มุ่งหวังค่าตอบแทนมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อผู้มาใช้บริการมองงานออกจัดขั้นตอนก่อนหลังได้ถูกต้อง

๔) การบูรณาการใช้หลักท้าวาสธรรมในการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินได้ข้อสรุปว่าในการบริหารจัดการด้านบัญชีจะอาศัยผู้ที่มีความรู้ด้านนี้เข้ามาช่วยเหลือ ซึ่งมีการแบ่งตามลักษณะของทุนการดำเนินงานเช่นทุนให้กู้ดอกเบี่ยาลมีการรายงานรับ-จ่ายทุกเดือนในที่ประชุม

๕) การบูรณาการใช้หลักพุทธธรรมหลักทานและศีล ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน ได้ข้อสรุปว่าสมาชิกได้รับการสนับสนุนศึกษาดูงานอยู่เสมอมีการจัดฝึกอบรมกันเองในสมาชิกสลับกับเชิญหน่วยงานทางราชการมาให้ความรู้บ้างแนวทางในการพัฒนามีแผนจัดหาเครื่องอุปกรณ์ใหม่มีแผนพัฒนาแบบพึ่งพาคนในชุมชนให้คนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมผนวกกับภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่

๕.๑.๕ วิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริม สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

เมื่อนำหลักหลักธรรมที่นำมาใช้ในการบูรณาการเข้ากับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนครราชสีมา
ทั้งหมด ๔ หลักธรรม ได้แก่ หลักศีล ที่ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิก หลักธรรมฆราวาสธรรม ๔
ที่ใช้ในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า หลักธรรมอปราณียธรรม ๗ ที่ใช้ในการบริหาร
จัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต หลักธรรมฆราวาสธรรม ที่ใช้ในการบริหารจัดการ
ด้านการบัญชีและการเงินและหลักธรรมศีล ทาน ที่ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความ
ยั่งยืน มาประพจน์ปฏิบัติและปรับใช้กับภูมิปัญญาแล้วทำให้ความเป็นอยู่ในการดำรงชีพของ
ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้คนในท้องถิ่นนั้นเกิดความรักความหวงแหนและจะสืบทอด
ภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษไว้ให้ลูกให้หลานสืบต่อไปไว้ใช้สำหรับดำรงชีพต่อไป นอกจากนั้นได้
น้อมนำเอาหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นหลักแนวการ
ส่งเสริมการประกอบอาชีพที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กันไปเมื่อปฏิบัติแล้วเกิดผลสัมฤทธิ์
ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สร้างความรัก ความสามัคคี ให้เกิดในสังคมโดยเฉพาะการร่วม
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและได้สร้างผลงานในด้านภูมิปัญญาและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นดำรงชีพอยู่อย่าง
ดีเอื้อร้อนเพราะความรู้จักประมาณตนคือนำหลักพุทธธรรมที่รู้ตัวตนรู้สถานภาพฐานะของตนมา
บริหารเศรษฐกิจของตนได้อย่างเหมาะสม

๕.๑.๖ ผลการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ผลการใช้หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
จากการวิเคราะห์ข้อมูลได้ข้อสรุปผลการใช้หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชนเป็น ๕ ประการ คือ

๑) ผลการใช้หลักศีล ในการบริหารจัดการ กลุ่มและสมาชิกทำให้การบริหารจัดการที่
สะดวกและมีความเป็นระบบมากขึ้น

๒) ผลการใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ ในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าทำให้
งานเดินสะดวก ความเป็นผู้มีการศึกษาดี มีวิสัยทัศน์ พบว่า พ่อค้ามีความรู้และทำการศึกษาในการ
ผลิตสินค้า การแสวงหาตลาดสินค้า ศึกษาลักษณะตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภค และการเลือกสินค้า
ให้เหมาะสมกับตลาดการค้า นั้น ๆ เป็นอย่างดี

๓) ผลการใช้หลักทาน ในการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตการ
ให้ทาน เมื่อกล่าวกันในการส่งเสริมเศรษฐกิจแล้ว ก็สามารถที่จะแบ่งแยกเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อความ
สะดวกในการนำไปใช้ทางด้านการพัฒนาบริหารจัดการด้านการผลิต และงานสนับสนุนการผลิต

จะต้องอาศัยสมาธิ ความแน่วแน่ ปัญหา การเจรจาและการประกอบอาชีพที่สุจริต เพื่อความผาสุกของสังคมได้ และสามารถจัดทำเป็นกรอบความคิดได้ดังนี้ คือ กรอบความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจ

๔) ผลการใช้หลักทวารวาสธรรม ๔ ในการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน ประกอบด้วยธรรมะ ๔ ประการ คือ (๑) สัจจะ มีความจริง ตรง แท้ มีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน (๒) ทมะ การฝึกตน ข่มจิต และรักษาใจ (๓) ขันติ แปลว่า อุดทน อุดทน กับคำพูดหรือการกระทำของผู้อื่นที่เราไม่พอใจ (๔) จาคะ คือ ความเสียสละ บริจาคสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน ปรับตนเองให้สามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

จากการวิเคราะห์ผลการบูรณาการดังกล่าวได้ข้อสรุป ดังนี้

(๑) ผลการใช้หลักศีล ในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่มด้านการนำกลุ่มด้านการสื่อสารทบทวนติดตามและด้านความสามารถและการฝึกสอนการทำงาน ทำให้สมาชิกให้ความร่วมมือมีความสามัคคีมีความซื่อสัตย์เกิดความไว้วางใจมีการปฏิบัติงานอย่างทุ่มเท เสียสละจริงจึงมีเป้าหมายทำให้วิสาหกิจชุมชนมีสถานะที่มั่นคงเข้มแข็งเป็นที่เชื่อถือของชุมชนและพัฒนาก้าวหน้าไปเรื่อยๆไม่หยุดยั้งหลักธรรมพุทธส่งผลโดยตรงคือทำให้ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกมีความพร้อมเพียงประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนทรรศนะทำความเข้าใจร่วมกันขยันหมั่นเพียรเชื่อมประสานมีการแสวงหาและพัฒนาความรู้รอบด้านคุณธรรมเหล่านี้เป็นปัจจัยให้กิจการของวิสาหกิจชุมชนมีความสามัคคีเป็นปึกแผ่นแน่นหนาเชื่อมโยงกันทั่วถึงมีความรู้ความสามารถรอบด้านส่งผลให้เกิดความมั่นใจต่อสมาชิกนำพากลุ่มเดินไปอย่างมีทิศทางและเป้าหมาย

(๒) ผลการใช้หลักทวารวาสธรรม ในการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตในด้านการจัดซื้อและจัดหาวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตด้านการผลิตสินค้าด้านเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตด้านบรรจุและจัดส่งทำให้วิสาหกิจชุมชนชุมชนมีทุนการผลิตคุณภาพการผลิตดีกว่าโรงงานขนาดใหญ่ได้ตามมาตรฐานความประสงค์ของลูกค้าการดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตโดยมีหัวหน้าช่างดูแลรักษา และซ่อมบำรุงตามสภาพการใช้งาน ผู้ผลิตมีความขยันในการปฏิบัติงานไม่ทอดทิ้ง มีจิตอาสา ไม่มุ่งหวังค่าตอบแทนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้มาใช้บริการมองงานออกจัดขั้นตอนก่อนหลังได้ถูกต้องด้วยการปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจังเช่นนี้ทำให้กิจการของกลุ่มวิสาหกิจมีความมั่นคงเข้มแข็งเป็นที่เชื่อถือและได้รับความนิยมนิยมของชุมชนเป็นอย่างมากหลักธรรมพุทธส่งผลโดยตรงคือทำให้ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในกระบวนการผลิตมีความขยันหมั่นเพียรทุ่มเทลาดรอบรู้เสียสละมีมุมมองที่กว้างขวางคุณธรรมเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสร้างให้กิจการของวิสาหกิจชุมชนมีความมั่นคงเข้มแข็งส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นสมาชิกภาพพึงได้ขยายผลได้กว้างไกลวิสาหกิจชุมชนนี้จึงมีความเข้มแข็งและมั่นคงในการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินในด้านรายรับ-รายจ่ายด้านต้นทุนและกำไรด้านการเงินของกลุ่มด้านทรัพย์สินและหนี้สินทำให้ผู้รับหน้าที่ในด้านการบัญชีและ

การเงินมีความซื่อสัตย์สุจริตมีสัจจะเที่ยงธรรมสมาชิกเกิดความไว้วางใจทำให้เกิดการดำเนินการเรื่อง
ต้นทุนการกู้ยืมการแบ่งปันหลักธรรมพุทธส่งผลโดยตรงคือรู้จักจำแนกแยกแยะมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล
ตรงไปตรงมามั่นใจตัวเองฉลาดรอบรู้มีความสุขคุณธรรมเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสร้างให้ชุมชน
มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่ทะเลาะขัดแย้ง เพราะเรื่องการเงินเป็นเหตุที่มีความสมารถ
สามัคคีส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นพึ่งได้ผลงานไปในด้านบวกเสมอวิสาหกิจชุมชนนี้จึงมีความ
เจริญก้าวหน้า

(๓) ผลการใช้ศิลปะและทาน ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนซึ่งในด้านการเรียนรู้ของกลุ่ม/สมาชิกพัฒนาด้านเทคนิคและฝีมือการผลิตการพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์และฉลากการพัฒนาปรับปรุงการพัฒนาเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนการพัฒนาด้านการพึ่งตนเองทำให้สมาชิกได้รับการพัฒนาให้มีทักษะความสามารถในการดำเนินการกิจกรรมกลุ่มทุกด้านคุณธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นดัชนีชี้วัดอนาคตให้เห็นว่ากิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนเติบโตอย่างมีเป้าหมายทิศทางในการที่จะดำเนินการต่อไป

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยนี้กล่าวถึงการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๑. บริบทและสภาพพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีที่ตั้งที่เอื้อต่อการพัฒนาและการนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ เพราะชุมชนวัดและบ้านอยู่ติดกัน มีการประกอบวิสาหกิจชุมชนที่หน่วยงานและองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะกลุ่มสมาชิกพาสอดคล้องกับงานวิจัยของดวงทิพย์ แก้วประเสริฐ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยผานองครท่งถิ่น ตำบลน้ำใจ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” พบว่าปัญหาในการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยผานองครท่งถิ่นพบว่าการจัดการหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้นและการดำเนินการของคณะกรรมการอำนวยการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีระดับปานกลางในเกือบทุกเรื่อง ยกเว้นการจัดการหลักสูตรสาขาวิชาเกษตรกรรม สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เหมาะสมในระดับมาก แต่คณะกรรมการที่ประกอบด้วยเจ้าอาวาสตัวแทน ประชาชนและศึกษานิเทศก์อำเภอมีความเหมาะสมในระดับน้อย

๒. แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษาค้นคว้ามีแนวคิด ๕ แนวคิดด้วยกัน คือ แนวคิดวิสาหกิจ แนวคิดสมาชิกทางพระพุทธศาสนา แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดหลักพุทธธรรมกับการบูรณาการ และแนวคิดการจัดการชุมชน ซึ่งทั้ง ๕ แนวคิดนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้นำมาเป็นแนวทางในการดำเนินการของ

กลุ่มจนได้รับผลที่กลุ่มนำไปใช้ได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับรายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ของสำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก ได้วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของ จังหวัดพิษณุโลกไว้ดังนี้ (๑) กรมส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานภาคีให้ความสำคัญต่อการส่งเสริม และสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนน้อยไม่จริงจังและแนวทางการส่งเสริมไม่ชัดเจนและต่อเนื่องอีกทั้งยังไม่ เข้าใจบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่องานส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน (๒) กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนบางกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภาคีหลายหน่วยงานและมีการใช้ชื่ออื่นในการเข้าร่วม กิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มเดียวกันทำให้เกิดการสับสนและเข้าใจผิดระหว่างหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน (๓) วิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และยังต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตและเงินทุนจาก ภายนอก (๔) หน่วยงานภาคีในระดับอำเภอ/จังหวัดยังทำงานแบบไม่บูรณาการและยังไม่เห็น ความสำคัญเนื่องจากมีความเข้าใจว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นงานของกรมส่งเสริมการเกษตร (๕) วิสาหกิจ ชุมชนบางแห่งที่มาจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนไม่ได้เกิดจากปัญหาหรือความต้องการของชุมชน อย่างแท้จริงแต่มาจดทะเบียนเพื่อรับการส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆและเพื่อหวังกู้เงินใน อัตราดอกเบี้ยต่ำซึ่งมิได้ประกอบกิจกรรมอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง^๑

๓. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจากการศึกษาพบว่า การบูรณาการหลักธรรมนำมาปรับใช้กับกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนทุกกลุ่มและบางกลุ่มก็มีหลักธรรมหลายหลักธรรมนำมาปฏิบัติ ได้แก่ หลักทฤษฎธรรม - มิทตตะประโยชน์ เป็นต้น ทำให้กิจการราบรื่นและส่งเสริมความสามัคคีทำให้งานประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^๒ที่ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมไว้ว่า หลักพุทธธรรมหมายถึงหลักธรรมที่มีความสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ของคนเราทุกคน ที่สั่งสอนให้คนเราประพฤติปฏิบัติชอบและสามารถนำไปบูรณาการใช้ได้ตามความ เหมาะสม ขึ้นอยู่กับบุคคลและสถานการณ์เพื่อให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และสร้างความสงบสุขในสังคม การส่งเสริมการขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชน โดยยึดหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแผนงานยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง ของรัฐบาลซึ่งตอบสนองนโยบายรัฐบาลเรื่อง การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการสร้างโอกาส เข้าถึงบริการของรัฐ โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงาน จำนวน ๒๓,๕๘๙ หมู่บ้าน จากพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการให้การศึกษาด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การสำรวจ

^๑สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก, รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดพิษณุโลก, (พิษณุโลก : กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรสำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก), ๒๕๕๔.

^๒พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙๑.

ข้อมูลและจัดเวทีประชาคมทำแผนชุมชนในปี ๒๕๕๙ ตามแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรและชนบท (ยุทธศาสตร์ที่ ๑) ซึ่งได้กำหนดกระบวนการขับเคลื่อนที่เริ่มต้นด้วยการพัฒนาทักษะการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับปราชญ์ชุมชนเพื่อให้กลับไปสร้างทีม และจัดฝึกอบรมอาชีพให้กับครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพในหมู่บ้านโดยใช้พื้นที่ในบ้านปราชญ์ชุมชนหรือศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อมุ่งหมายให้ครัวเรือนที่เข้ารับการฝึกอาชีพมีความรู้ และปฏิบัติอาชีพได้จริง จนพัฒนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนและต่อยอดสู่การรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพที่มีความเข้มแข็งต่อไปเพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชนแก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน อาทิ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในระดับจังหวัด/อำเภอ ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน และทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนในทุกระดับ กรมการพัฒนาชุมชน จึงได้จัดทำแนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชนเล่มนี้เพื่อสนับสนุนการทำงานทั้งในระดับส่วนกลางและระดับพื้นที่ เพื่อให้มีแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจนเป็นรูปแบบเดียวกัน ส่งผลให้การสร้างสัมมาชีพชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๔. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจากการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่นำมาปรับใช้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่คล้ายคลึงกันมาก คือ ความซื่อสัตย์และความสามัคคี ตลอดจนคำนึงถึงความประหยัดที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นสามารถอยู่ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของรังสรรค์ ปิติ-ปัญญา ได้อธิบายว่าธุรกิจชุมชนเป็นธุรกิจของชุมชนโดยมีคนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกันคิดร่วมกันทำและร่วมกันรับผิดชอบผลที่เกิดจากการดำเนินงานถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนการส่งเสริมให้ชาวบ้านทำธุรกิจชุมชนเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้การบูรณาการการจัดการธุรกิจการทำงานร่วมกันเพื่อตัวเองและเพื่อส่วนรวมตลอดจนได้เรียนรู้ถึงการจัดการผลประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ผ่านการทำธุรกิจชุมชนนี้จะทำให้ชาวบ้านและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสมและเกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่องดังนั้นธุรกิจชุมชนจึงนับว่าเป็นการบูรณาการการหรือกระบวนการที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อ “การพัฒนาคนและชุมชน” ซึ่งนอกจากนี้ผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยตรงแล้วยังเชื่อว่าจะมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนด้วย^๓

^๓รังสรรค์ ปิติปัญญา, ศักยภาพของชุมชนในการทำธุรกิจชุมชนอุตสาหกรรม, Applied Economics Journal, ๕ (๒), ๒๕๕๒, หน้า ๙๙-๑๑๓.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยมีข้อเสนอแนะ๒ประการคือข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะอยู่บางประการทั้งเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติข้อเสนอแนะสำหรับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและข้อเสนอแนะโดยตรงต่อส่วนงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำเอาผลการวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการตัดสินใจดำเนินการดังนี้

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐได้แก่สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นกรอบกำหนดแนวนโยบายในการบูรณาการหลักพุทธศาสนาหน่วยงานคณะสงฆ์เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งบนรากฐานของภูมิปัญญา

๒) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งถือว่าเป็นสถาบันสร้างองค์ความรู้และผลิตบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาโดยตรงนอกจากจะผลิตบัณฑิตแล้วควรเน้นการสร้างองค์ความรู้ในการบูรณาการหลักพุทธศาสนาพัฒนาชุมชนให้เป็นรูปธรรมและให้มีความเข้มแข็ง

๓) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการจากงานวิจัยนี้พบว่าปัญหาหลักที่สุดในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนชุมชนขาดองค์ความรู้พุทธศาสนาและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักวิสาหกิจชุมชนที่จะมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมจึงทำให้ขาดทิศทางและความมั่นคงเข้มแข็ง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเชิงสำรวจหรือจัดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่คณะสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา

๒) ควรมีการศึกษาบทบาทของคณะสงฆ์ที่เข้าไปร่วมดำเนินในกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน

๓) ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่มีพระสงฆ์เข้าไปร่วมดำเนินการ

๔) ควรศึกษารูปแบบการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนในระดับหมู่บ้านตำบล อำเภอ หรือจังหวัด

๕) ควรศึกษาอิทธิพลของวัดประจำหมู่บ้านที่มีต่อชุมชนสังคมในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษาการเมืองเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

กรมการศาสนา. **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ.

พี.กรรพิตไชตน์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙.

กองวิจัยทางการศึกษากรมวิชาการ. กระทรวงศึกษาธิการ. **กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของภูมิ**

ปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : ศูรสภา, ๒๕๓๙.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป**

การศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๔๓.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง. **หนังสือบูรณาการแผนใหม่เน้นธรรมชาติสัมพันธ์ ครอบคลุมทุกวิชา**. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๖.

คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัยรามคำแหง. **มิ่งคลัตที่ปนีแปล เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๔.

จารุวรรณ ธรรมวุฒิ. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : ข้าวฟ่าง, ๒๕๔๓.

จำนง อติวัฒน์สิทธิและคณะ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตร

ศาสตร์, ๒๕๔๐.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร

: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

เฉลียวบุรีภักดีและคณะ. **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์. พรินต์แมสโปรดักส์,

๒๕๔๕.

ชัยวัฒน์ อุตพัฒนและวิธาน สุชีวงศ์. **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘.

ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ. **ศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์เอ็ชเปอร์เน็ท, ๒๕๔๘.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. **ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน

พระปกเกล้า, ๒๕๕๔.

นันทสาร สีสลับ. **ภูมิปัญญาไทย**. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๒๓. ป.ม.ส. ๒๕๔๒.

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. **การพัฒนาองค์กรชุมชน**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). อุบลราชธานี :

คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๖.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. **การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์,

๒๕๓๖.

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. **ชุมชนศึกษา: การศึกษาชุมชนในยุคหลังสมัยใหม่**. สงขลา : โครงการผลิต

เอกสารและตำรามหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔.

ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์. **วิสาหกิจชุมชน**. ชัยนาท : กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๔๘.

บัณฑิต อ่อนดา และวิริยา น้อยวงศ์นยางค์. **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ประเทศ**

ไทย. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้ว, ๒๕๓๓.

ประเวศ วะสี. ศ.นพ. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**. ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุค

โลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอ.พี.กราฟิคดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙.

_____. **ปฏิรูปสังคม : ชุมชนเข้มแข็งสังคมเข้มแข็งพลังพลเมืองเข้มแข็งหัวใจของการปฏิรูปประเทศใหม่**. สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๗.

ประภากร แก้ววรรณ. **การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๑.

ปน มุกกันต์. **พุทธวิธีครองใจคน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๖.

พระคุษฎี เมธังกร. **การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.

พระเทพเวที, (ประยุทธ์ ปยุตโต). **จัดระเบียบสังคมตามคตินิยมแห่งสังคม**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระเมธีวราภรณ์, (สุทัศน์ วรทสสี). **เบญจศีลเบญจธรรม : อุดมชีวิตของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ตนบุญ, ๒๕๕๑.

พระธรรมวิสุทธิกวี, (พิจิตร จูตวัฒน์). **พระพุทธศาสนากับชีวิตพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทชวนพิมพ์ ๕๐ จำกัด, ๒๕๕๑.

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.๒๕๔๘ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.

๒๕๔๘. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๔๘.

พันเอก ปิ่น มุกกันต์. **แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี พิมพ์ครั้งที่ ๒**. กรุงเทพฯ : มหา

มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พัชรินทร์ สิริสุนทร. **ได้ศึกษาแนวคิดชุมชนปฏิบัติด้านการเรียนรู้แนวคิดเทคนิคและวิธีการ**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พัฒน์ สุจันง. **การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนา

พานิช, ๒๕๒๔.

พิมลจรรย์ นามวัฒน์. **ในเอกสารการสอนชุดสาขาวิชาศิลปะศาสตร์**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ม.ป.ป.).

บุญมี แผ่นแก้ว. **พระธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐.

มณีนีภา ชูติบุตร และนิคม ชมพูหลง. แนวทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน.

กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๘.

รังสี สุหนต์. ลักษณะการวิจัยทางพระพุทธศาสนา. เอกสารอัดสำเนา.

วศิน อิศระ. หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

วิจิต นันทสุวรรณ. ขบวนการชุมชนใหม่. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

วิภาวรรณ ปัญจรัตน์. พื้นฐานวิชาชีพครู. ลำปาง : สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตลำปาง, ๒๕๕๒.

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์. ภูมิปัญญาชุมชน ยาชุดพิเศษในการพัฒนา. วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๔๒.

สนธิ สมัครการ. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช, (จวน อุฏฐายีมหาเถร). ธรรมคดี.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัดมหาชน, ๒๕๔๖.

สมภาร พรหมทา. พุทธปรัชญา : มนุษย์สังคมและปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

สมบูรณ์ สุขसारัญญ. การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัทพิมพ์สวายจำกัด, ๒๕๓๐.

สามารถ จันทร์สุรย์. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สัมพันธ์ เตชะอิกและคณะ. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. ขอนแก่น : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๐.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี. รายงานผลการเสวนาบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก. รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก : กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก, ๒๕๕๔.

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓ ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ. กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๗.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. การใช้การพัฒนาระบบการถ่ายทอดวัฒนธรรม

ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๗.

เสรี พงศ์พิศ. วิถีคิด วิถีทำ แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่เจริญวิทย์
การพิมพ์ สำนักพิมพ์พลังปัญญา, ๒๕๕๐.

_____. แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๔๖.

วิจิต นันทสุวรรณและจำนงค์ แรกพินิจ. วิสาหกิจชุมชน : แผนแม่บทแนวคิดแนวทาง

ตัวอย่างร่างพระราชบัญญัติ. กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๔๔.

สิริกร ไชยมา. ภูมิปัญญาในท้องถิ่นชีวิตชาวล้านนาแพร่โครงการพัฒนาท้องถิ่นกับหลักสูตร
ท้องถิ่นโรงเรียนร่องวางอนุสรณ์อำเภอร่องวาง.แพร่ : แพร่อุตสาหกรรมกรรมการพิมพ์
, ๒๕๔๔.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. พลวัตรในการจัดการทรัพยากร : กระบวนทัศน์และนโยบาย. กรุงเทพฯ :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภาพรวมภูมิปัญญาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง,
๒๕๔๔.

_____. ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน.
นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐.

๑.๒. บทความวารสาร/สื่อออนไลน์

ยิ่งยง เทาประเสริฐ. “ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้าน”.วารสารการศึกษาแห่งชาติ” ปีที่ ๒๘ ฉบับที่
๕ มิถุนายน-พฤษภาคม ๒๕๓๗.

ธวัช หมัดเต๊ะ. The New Knowledge Management การจัดการความรู้ยุคใหม่. วารสารถักทอ
สายใยแห่งความรู้, กันยายน-ตุลาคม ๒๕๔๗.

เอี่ยม ทองดี. ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรม. วารสารภาษาและ
วัฒนธรรม, ๒๕๔๔.

ชวน เพชรแก้ว. การยกระดับและการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานการณ์ปัจจุบัน. วารสาร
กับภาษาไทย, ๒๕๔๗.

รังสรรค์ ปิติปัญญา. ศักยภาพของชุมชนในการทำธุรกิจชุมชนอุตสาหกรรม. Applied Economics
Journal.๕ (๒), ๒๕๔๒.

หนังสือพิมพ์สยามรัฐ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕. บทความ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://www.
phongphit.com/older/content/view/๕๙๗/๗๐/](http://www.phongphit.com/older/content/view/๕๙๗/๗๐/) [๑ ธันวาคม ๒๕๕๖].

ความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://www.
donphutwitthaya.com/cai/supab/p๕.htm](http://www.donphutwitthaya.com/cai/supab/p๕.htm). [๒๗ พ.ย. ๒๕๕๗].

จำนง แรกพินิจ. ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมไทย. สืบค้นเมื่อ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐. จาก <http://elearning.aru.ac.th/๒๕๐๐๑๐๒/soc๑๒/topic๖/print๕.htm>

นิภาพร อุดรวงษ์อนุชาหนู่นุ่น. กระบวนการ:ทางภูมิปัญญาชาวบ้านในไตรภาคี [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : www.gotoknow.org [๒๒ พย ๒๕๖๐].

ปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

จาก http://www.trueplookpanya.com/new/cms_detail/knowledge/๑๘๓๕-๐๐.๑๒.๒๕๕๒. จาก <http://elearning.aru.ac.th/๒๕๐๐๑๐๒/soc๑๒/topic๖/print๕.htm>.

๑.๓ งานวิจัยวารสาร

กนกพร นิมพลี. “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานกรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”. ปรชญาดุษฐ์บัณฑิต. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕.

กิตติภณ สุพรรณกลาง และคณะ. วัฒนธรรมในฐานะกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนในตำบลสันทรายหลวงตำบลสันป่าเปา และตำบลหนองแห้ง อำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร.

ณัฐพล นิมมานพัชรินทร์ อ้างถึงในธงพล พรหมสาขา ณ สกลา และอุทิศ สังขรัตน์ “แนวทางการ พัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา ” ทุนวิจัยคณะ ศิลปศาสตรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๖.

เชิดชัย ฐะแสง และคณะ. “เจตคติของสมาชิกที่มีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียน ตำบลวังตะโก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี”. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๗.

ดวงฤทัย อรรถแสง. กระบวนการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒.

ดวงทิพย์ แก้วประเสริฐ. “การพัฒนาแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดย ผานองการท้องถิ่น ตำบลน้ำโจ้อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๓.

ปรีชา หมั่นกิจ. “การประเมินผลโครงการความต้องการฝึกอบรมด้านอาชีพนอกภาคเกษตรของ ชาวเขาเผ่าอิกอ บานดอยช้าง จังหวัดเชียงราย”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๑.

พระมหาสมโภช ฐิตญาโณ. “ศึกษาเชิงวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก” สาขาปรัชญา (๒๕๓๖). หน้า ๔๙. อ้างในพันโทวีรพลแพทย์ประสิทธิ์. “การรับรู้บทบาทของ กองทัพบกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตาม โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทามอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุบลราชธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุพิศ ยางาม. “การประเมินผลโครงการฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั้นให้แก่ผู้เลิกจ้างและว่างงาน วิทยาลัยสารพัดช่างเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

อายุขร งามชาติ. “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนภาวะบกพร่องทางความรัก”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

Promsaka Na Sakolnakorn, T. (๒๐๑๑). Economic and Social Development by Management Using Outsourcing and Subcontracting Strategy. *The International Journal of Environmental, Cultural, Economic & Social Sustainability*, ๗ (๕), ๒๗๓-๒๘๖.

๑.๔ กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นายมานะ ชำอเนก,	วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.
สัมภาษณ์ นายสังัด กระแสโท,	วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.
สัมภาษณ์ นายบุญยัง แคนสิงห์,	วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.
สัมภาษณ์ นายทวีป จันทร์กุล	วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.
สัมภาษณ์ นายสำราญ จันทจร,	วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.
สัมภาษณ์ นายสัมฤทธิ์ โกสุมภ์,	วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๖๑.
สัมภาษณ์ นายศักดิ์ดา พรหมมินทร์,	วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.
สัมภาษณ์ นางศิริินภา ก้อนแก้ว,	วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๑.
สัมภาษณ์ นางพันธ์ ปูกระโทก,	วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑.
สัมภาษณ์ นางอุดร พาเรือง,	วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

บทควมวิจัย

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

The Integration of Buddhadham Principles and local wisdom in promoting
the livelihood of community groups in Nakhon Ratchasima Province.

พระครูใบฎีกาหัตถ์ ประกิจ, ผศ.ดร.และคณะ^๔

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริม สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา (๒) เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า

แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มี ๕ แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แนวคิดสัมมาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดการจัดการทรัพยากรชุมชนแนวคิดการบูรณาการหลักพุทธธรรม ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่ใช้แนวคิดทั้งหมดตามลำดับ เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับระเบียบข้อบังคับและแนวทางการดำเนินการ

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มี ๔ หลักธรรม ได้แก่ ๑) หลักศีล ตั้งมั่นในการรักษาศีล ๕ ๒) หลักทาน เป็นการให้ความรัก เอื้อนดูและเมตตาต่อกัน อาศัยการแบ่งปันตอบแทนน้ำใจที่ดีต่อกัน ๓) หลักอปริหานิยธรรม ๗ หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยสม่ำเสมอ นายจ้างรับฟังความคิดเห็นของลูกจ้างเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงตัวเองและกิจการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและไม่ใช้อำนาจข่มเหงกัน ทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งและการแข่งขันระหว่างกันลงได้ ๔) หลักขวาธรรม ๔ ถือเป็นหลักครองชีวิตเป็นสำคัญ โดยเน้นการเป็นผู้มีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐานและรักษาสัจจะนั้น

^๔ประธานหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา คณะวิจัยร่วม ดร.มนัสพล ยิ่งทะเล, ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์

มีการฝึกฝน ฝึกนิสัย รู้จักควบคุมจิตใจโดยมีการปรับปรุงตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าด้วยการใช้สติ ละเอียดปัญญามีขันติธรรมความอดทน และสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ ความเสียสละพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น บริจาคสิ่งของให้ผู้อื่นและหมั่นเข้าวัดฟังธรรม ไหว้พระสวดมนต์อย่างสม่ำเสมอ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ ส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา สรุปลักษณะการพัฒนาดังนี้ (๑) หลักศีล ส่งเสริมในด้านการพัฒนาจิตใจให้มีความตั้งมั่นในศีลธรรมอันดี รู้จักนำหลักศีลธรรมมาปฏิบัติประจำใจ (๒) หลักทานส่งเสริมให้รู้จักเสียสละ แบ่งปันและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน (๓) หลักอภินิหารธรรม ๗ ส่งเสริมให้บุคคลอยู่ร่วมกันโดยการหมั่นประชุม หาทางออกของปัญหาและแนวทางการแก้ไข ทำให้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนครราชสีมา มีการประชุมปรึกษาหาทางแก้ปัญหาาร่วมกัน (๔) หลักพรหมวิหารธรรม ๔ ส่งเสริมให้บุคคลมีความซื่อสัตย์ มีความข่มใจ มีความอดทน มีความเข้าใจในการบริจาคช่วยเหลือ หลักพุทธธรรมยังเสริมสร้างความสุขให้เกิดแก่ชุมชนวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างดี ทำให้กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เป็นที่ยอมรับในด้านความมีคุณธรรม จริยธรรมชื่อเสียงในด้านคุณภาพของ สินค้าและบริการเป็นอย่างดีทั้งในและต่างประเทศ

ABSTRACT

This research title in The integration of Buddhaham principles and local wisdom in promoting the livelihood of Community groups in Nakhon Ratchasima province. The objectives as follows: (1) to study the concepts and Buddhaham practices in promoting the livelihood of community groups in Nakhon Ratchasima Province, (2) to study in integration of Principles and local wisdom in promoting the livelihood of community groups in Nakhon Ratchasima Province, and (3) to study analysis in Buddhaham and local community groups to promote the livelihood of community groups in Nakhon Ratchasima Province. The research concerned Qualitative research and in-deep interview.

This research was found that there are five concepts and practices in promoting the members of community enterprise groups in Nakhon Ratchasima province, which include concepts regarding community enterprises, occupational concepts based on Buddhaham principles in local wisdom, concepts of community resource management, and the integration of Buddhist principles. Most of them use the concept of community enterprise and think about local medicine and resource management. Members of the community in accordance with the characteristics and

functions of the works was done by the enterprises associated with the applicable regulations.

The Integration the principles of Buddhism and local wisdom in promoting members of community enterprise groups in Nakhon Ratchasima province, that are 4 principles : 1) Morality means to keeping the five precepts, 2) Charity means giving compassion to one another relying on sharing repay the kindness to each other, 3) Condition of welfare means the principles of Dharma seven levels, that meeting regularly for a meeting to discuss and exchange opinions with each other and find that the solutions joint the association of employers and employee to get feedback to be used to improve governance and do not use the power to bully each other, reducing conflicts and competition among themselves, thus eliminating conflicts and competitions, and 4) the four principles of the layman, secular theology was considered to be a rule for life by focusing honest as the basis and keeping the truth, protect, practice the mind by improving oneself to progress with the use of intellect, tolerance, patience, sacrifice, ready to help others, donate goods to others and keep attending the Dhamma and pay respect to monks regularly.

The result of integration of the principles of Buddhism and local wisdom in promoting the livelihood of community enterprise groups in Nakhon Ratchasima Province as follower; 1) Observe the precepts mean promoting the mind to have a commitment to morality and know how to practice morality in two ways, 2) Donation means encouraging the sacrifice, sharing and caring for each other, 3) Principles of conditions of welfare mean encourage people to live together by persistent meeting to find a solution to the problem. The ways to make the Nakhon Ratchasima community enterprise groups to have consultations to find a solution together, and 4) Virtues for layman mean encourage people to be honest, restraint, patience, understanding of donations, and the principles of Dhamma to enhance happiness for the community. For community enterprise, the community enterprise groups of Nakhon Ratchasima province have recognized for their morality, ethics and reputation in the quality of goods and services as well, both at home and abroad.

Key words: Integration, Buddhhadham Principles, Local wisdom, promote livelihood, Community groups.

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เหมาะสมแก่จริตนิสัยของบุคคล ในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ในหลายระดับ คือ ตั้งแต่ในระดับศีลธรรม กุศลกรรมบถ และในระดับสัจธรรมชั้นสูง อันหมายถึง มรรคมีองค์ ๘ ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาฝึกฝนอบรมบุุคคลซึ่งมีชีวิตที่ระคนอยู่ด้วยความอยากได้อะไรดี อยากมี อยากเป็นให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข มีสัมมาชีพ รู้จักการดำเนินชีวิต ตามมรรควิธีก็ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา^๕ ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของกลุ่มผู้นำและสมาชิก ตลอดจนผู้ปฏิบัติด้านการประพติตนเป็นคนดี ความรับผิดชอบต่อชุมชน บุญมีแท่นแก้ว กล่าวว่า ตามหลักพุทธศาสนากล่าวไว้อย่างนี้ว่าผู้หวังความเจริญ ควรปฏิบัติในธรรมอันเป็นเครื่องนำไปสู่ความเจริญ หรือสำเร็จตามความประสงค์ หมายความว่าเมื่อต้องการความเจริญก้าวหน้าต้องสร้างเหตุผลเพื่อให้เกิดผลนั้นๆ เพราะผลย่อมมาจากเหตุ การสร้างเหตุนั้นถึงแม้จะยากยิ่งเพียงใด หากใช้คุณธรรมเข้าสนับสนุนแล้วยังจะสำเร็จตามความประสงค์ได้^๖

การดำเนินชีวิตของชาวบ้านมีทั้งลักษณะเป็นนามธรรม เช่น คติความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ และลักษณะที่เป็นรูปธรรมเช่นการปลูกบ้านเครื่องมือในการประกอบอาชีพสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่คิดค้นขึ้นภายในท้องถิ่น ฯลฯ โดยสิ่งเหล่านี้เกิดจากการสังเกตเรียนรู้สั่งสมสืบทอดเลือกสรร และปรับปรุงจนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมตลอดจนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ตนได้อาศัยอยู่ภูมิปัญญาจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กับชุมชนทุกชุมชน และเป็นรากฐานที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนทุกสังคม ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตและคงไว้ซึ่งประเพณีและพิธีกรรมในจังหวัด นครราชสีมา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะการปฏิบัติตามหลักธรรมในการทำงานแต่ละด้าน และดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ และแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนและเป็นแนวทางที่สร้างเศรษฐกิจสังคมและชุมชนให้มีความยั่งยืนเพราะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่นทำให้พวกเขาสามารถพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้อย่างมั่นคง ในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ มีเจตนารมณ์เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างรายได้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันการพัฒนาความสามารถในการจัดการและการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนมีผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้

^๕ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๖๕/๕๒๘.

^๖ บุญมี แท่นแก้ว, พระธรรม, (กรุงเทพมหานคร:โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๒.

และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใดรวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการกิจการในระดับสูงขึ้นไป^๗

สำหรับวิสาหกิจชุมชนคือในชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อประกอบธุรกิจในระดับรากหญ้าอยู่มากมายซึ่งเป็นธุรกิจที่ยังมีขนาดไม่ถึงวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) หรือสหกรณ์แต่เป็นธุรกิจที่สามารถช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศได้ในระดับหนึ่งธุรกิจในระดับนี้ยังมีปัญหาที่ประสบอยู่คือ ๑) ไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนอื่นๆเนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ ๒) การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงเนื่องจากข้อมูลกลุ่มเป้าหมายและความต้องการไม่ชัดเจนรัฐบาลจึงกำหนดให้มีการออกกฎหมายรองรับการประกอบการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันการพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้นกฎหมายกำหนดให้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจรดังนี้ (๑) ระดับปฐมนุ้มนส่งเสริมการจัดตั้งการให้ความรู้การศึกษาวิจัยในการนำทุนชุมชนมาใช้เหมาะสมการร่วมมือกันในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ (๒) ระดับสูงส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์การรักษาคุณภาพการศึกษาวิจัยเทคโนโลยีและการตลาดการสร้างเครือข่ายธุรกิจและความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคการประสานงานแหล่งเงินทุนเพื่อให้สามารถเป็นผู้ประกอบการหรือพัฒนาไปสู่การประกอบธุรกิจขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป^๘ (๓) การส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนรัฐจะให้การสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการการตลาดความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายหรือภาคธุรกิจ หรืออุตสาหกรรมอื่นเพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน ประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน คือ (๑) การรวมตัวกันของเกษตรกรในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชนมีความมั่นคงได้รับการรับรองตามกฎหมาย (๒) การส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการพัฒนาความสามารถในการจัดการตรงตามความต้องการที่แท้จริง (๓) ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้มีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

การประกอบอาชีพของประชาชนในท้องถิ่นในปัจจุบันมีรูปแบบที่หลากหลายรวมทั้งการรวมกลุ่มกันจัดทำเป็นแบบวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกิจการชุมชนโดยชุมชนเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน

^๗กลุ่มงานพัฒนาวิสาหกิจเกษตรชุมชนกรมส่งเสริมการเกษตร. วิสาหกิจชุมชนหนทางพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน. [ออนไลน์], <http://www.moac.go.th/builder/aid/articleupdate.php?id=86>.

[๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^๘สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, วิสาหกิจชุมชนน่ารู้. [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://sceb.doae.go.th/Ssceb2.htm> [๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางสังคมของชุมชนในการดำเนินกิจการดังกล่าวจุดมุ่งหมายของการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนการเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างโอกาสและรายได้ของชุมชนฐานรากให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งหลักการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนคือการทำให้สินทรัพย์ของชุมชนกลายเป็นสินทรัพย์ที่มีค่าและทำให้เป็นสินทรัพย์ที่มีมูลค่าเพิ่มเพื่อนำไปสู่สินค้าของชุมชนทำให้เกิดรายได้และกลายเป็นสินทรัพย์ของชุมชนเพื่อให้รากฐานเศรษฐกิจมั่นคงซึ่งมาจากภูมิปัญญาของชุมชนเองหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือประสานการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจสมัยใหม่กับวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทยเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเป็นที่พึ่งพาของประชาชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันกระแสบริโภคนิยมจากภายนอกได้สร้างค่านิยมในการบริโภคที่ฟุ้งเฟ้อเคยชินกับการพึ่งพาระบบอุปถัมภ์ซึ่งผูกโยงกับการแสวงประโยชน์และการเมืองท้องถิ่น ทำให้ชุมชนขาดความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองขาดจิตสำนึกในการรักและหวงแหนทรัพยากรท้องถิ่นตลอดจนละเลยมองข้ามและดูหมิ่นคุณค่าของความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมาท่ามกลางสภาพที่ต้องดิ้นรนเอาตัวรอดเพื่อปากท้องชาวบ้านต่างก็ใช้อบายมุขและการเสพสุรามอมเมาจิตใจให้จบสิ้นไปวันต่อวัน ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมและหลักศีลธรรมอันดีไม่ค่อยมีผู้ใดให้ความสนใจหรือเสียสละทุ่มเทงานเพื่อส่วนรวมนับเป็นวิกฤตการณ์ที่น่าวิตกวมถึงมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา
๒. เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๓. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ ๓ ด้าน คือขอบเขตด้านประชากร ขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านระยะเวลา ดังนี้

๑. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในที่นี้ หมายถึงประชากรที่เป็นเอกสารได้แก่เอกสารความรู้ทางพระพุทธศาสนา และประชากรที่เป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่

๑. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผา ตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา
 ๒. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ประกอบการไหม ปักธงชัย ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเส้นไหมี่ตราดอกจิก ตำบลพะวงด อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา และ ๔. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร ตำบลหมูสี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
 กลุ่มประชากรที่เป็นบุคคลจำนวน ๒๐ คน แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ (๑) กลุ่มผู้นำ ๘ คน และ (๒) กลุ่มผู้ปฏิบัติให้ข้อมูล ๑๒ คน

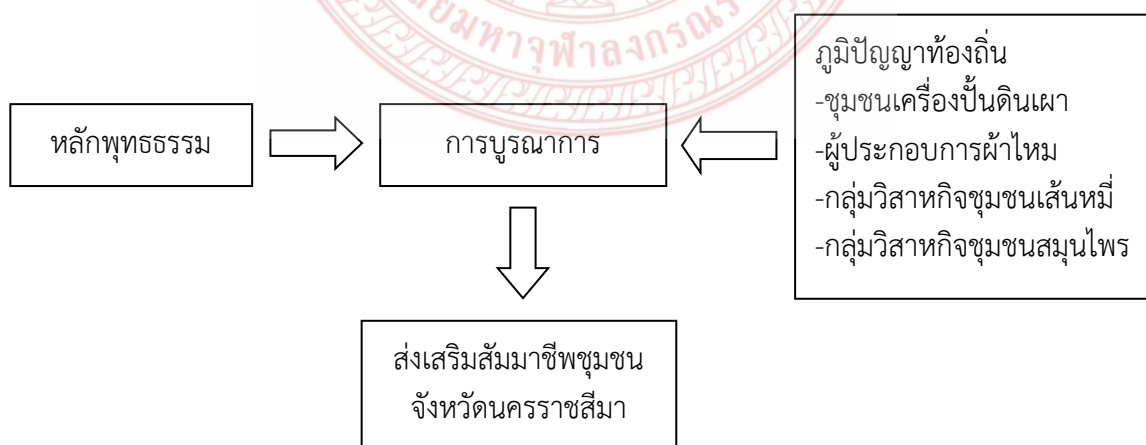
๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิดและปฏิบัติการบูรณาการหลักพุทธธรรม และวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมสัมมาชีพวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ใน ๕ ด้านการบริหารจัดการด้านกลุ่มและสมาชิกด้านการตลาดและลูกค้า ด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตด้านบัญชีและการเงิน และด้านการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน

๓. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ศึกษาการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

๑. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม ซึ่งสอบถามเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หลักธรรมที่ส่งเสริมและบูรณาการหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมสัมมาชีพ วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๒.๑ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบเนื้อหาสาระในการสัมภาษณ์

๒.๒ สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามกรอบที่กำหนด

๒.๓ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่กำหนด

๒.๔ วิเคราะห์เนื้อหาจากผลการสัมภาษณ์ที่เก็บมาแต่ละโรงเรียนใช้แบบการพรรณนาความ (อธิบาย-ตีความ) (Descriptive interpretation)

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ซึ่งจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นต่างๆดังนี้

๓.๑ วิเคราะห์แนวคิดและหลักปฏิบัติที่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ๔ ชุมชน

๓.๒ การบูรณาการหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาที่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ๔ ชุมชน

๓.๓ วิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการนำหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาที่วิสาหกิจชุมชน ๔ ชุมชนมาใช้ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

๕. ผลการวิจัย

การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัยเช่นคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทยคัมภีร์อรรถกถา รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์ตำราวารสารและเอกสารวิชาการเป็นต้นนำมากลั่นกรองให้เป็นองค์ความรู้เพื่อวางกรอบแนวคิดในการสร้างรูปแบบการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวิเคราะห์สังเคราะห์ให้ได้หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมมาส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนสำหรับเป็นพื้นฐานการศึกษาวิจัยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๑ ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาสำรวจสภาพการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาทั้ง ๔ แห่ง คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผา ตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ประกอบการไหมปักธงชัย ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเส้นไหมี่ตราดอกจิก ตำบลพะวงด อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา โรงงานไหมี่ตะคุแม่ต้อย อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร ตำบลหมูสี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา โดยนำเอาผลการศึกษาในขั้นตอนที่หนึ่งมาเป็นกรอบ แนวแนวคิดเพื่อสร้างเครื่องมือ ๓ แบบ คือ ๑) แบบบันทึกการสังเกต ๒) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ และ ๓) แบบบันทึกการเสวนากลุ่มจากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว นำเครื่องมือลงเก็บข้อมูลในภาคสนาม

แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัด นครราชสีมา ความสำคัญกับวิสาหกิจชุมชนจนกล่าวได้ว่าเป็นยุคแห่งวิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติหรือสร้างผลิตภัณฑ์ หรือผลิตผลโดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนโดยมี หลักการคิดที่สำคัญคือสร้างความหลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อการบริโภคแบบ พึ่งพาตนเองลดรายจ่ายให้ครอบครัวสร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้ตนเอง และมีคุณธรรมรับผิดชอบ ต่อสมาชิกคนอื่นๆที่อยู่ร่วมในชุมชนไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุดและเอาเปรียบผู้บริโภค ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนมีองค์ประกอบอย่างน้อย ๗ ประการ ได้แก่ ๑) ชุมชนเป็นเจ้าของ และผู้ดำเนินการ ๒) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชนโดยใช้วัตถุดิบทรัพยากรทุนแรงงานใน ชุมชนเป็นหลัก ๓) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน ๔) เป็นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสาน ภูมิปัญญาสากล ๕) มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆอย่างเป็นระบบ ๖) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ และ ๗) มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหมายถึงคณะบุคคลที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมอย่าง หนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน จากการศึกษาการบูรณาการพบว่า ๑) การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกส่วนใหญ่ หลักพุทธศาสนาที่ใช้ในการบูรณาการหลักพุทธธรรมการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกได้แก่ หลักทาน และหลักอปริหานิยธรรม ๗ เพื่อบริหารจัดการกลุ่มในด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่มการ นำกลุ่มทบทวนติดตามและด้านความสามารถการฝึกสอนการทำงาน ๒) การบริหารจัดการด้าน การตลาดและลูกค้าส่วนใหญ่หลักพุทธศาสนาที่ใช้ในการบูรณาการหลักพุทธธรรมการบริหาร จัดการด้านการตลาดและลูกค้าได้แก่หลักหลักมรรค ๔ เพื่อใช้ส่งเสริมการบริหารจัดการด้าน การตลาดและลูกค้าด้านการรับคำสั่งซื้อ ๓) หลักพุทธศาสนาที่ใช้ในการบูรณาการหลักพุทธธรรม การ การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตส่วนใหญ่ใช้หลักหลักทาน ใช้ส่งเสริม การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต ซึ่งได้แก่การจัดซื้อและจัดหาวัตถุดิบหรือ

ปัจจัยการผลิตการผลิตสินค้าเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตการบรรจุและจัดส่ง ๔) หลักพุทธศาสนาที่ใช้ในการบูรณาการหลักพุทธธรรมการการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินส่วนใหญ่ใช้หลักศีล ทาน ประหยัด ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และการพึ่งตนเอง เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน ได้แก่รายรับ-รายจ่ายต้นทุนและกำไรการเงินของกลุ่มทรัพย์สินและหนี้สิน นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการกับหลักธรรม คือ ศีล ทาน ความซื่อสัตย์ การพึ่งตนเอง และประหยัด

หลักพุทธศาสนาที่ใช้ในการบูรณาการหลักพุทธธรรมการ การปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนส่วนใหญ่ใช้หลักศีล ทาน ประหยัด ความซื่อสัตย์ ความสามัคคีและการพึ่งตนเอง เพื่อใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนได้แก่พัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่ม/สมาชิกพัฒนาเทคนิคและฝีมือการผลิตพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์และฉลากพัฒนาปรับปรุงธุรกิจพัฒนาด้านเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนพัฒนาด้านการพึ่งตนเอง

การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ๑) การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกจากการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก ได้แก่ หลักศีล ทาน ประหยัด ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และการพึ่งตนเอง เพื่อบริหารจัดการกลุ่มในด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่มการนำกลุ่มทบทวนติดตามและด้านความสามารถการฝึกสอนการทำงาน ๒) การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าจากการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าได้แก่หลักศีล ทาน ประหยัด ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และการพึ่งตนเอง เพื่อใช้ส่งเสริมการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าด้านการรับคำสั่งซื้อ ๓) จากการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตส่วนใหญ่ใช้หลักศีล ทาน ประหยัด ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และการพึ่งตนเอง เพื่อใช้ส่งเสริมการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิตซึ่งได้แก่การจัดซื้อและจัดหาวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตการผลิตสินค้าเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตการบรรจุและจัดส่ง ๔) จากการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินส่วนใหญ่ใช้หลักหลักฆราวาสธรรม หลักศีล ทาน ประหยัด ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และการพึ่งตนเอง เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน ได้แก่ รายรับ-รายจ่าย ต้นทุนและกำไรการเงินของกลุ่มทรัพย์สินและหนี้สิน ๕) จากการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนส่วนใหญ่ใช้หลักศีล ทาน ประหยัด ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และการพึ่งตนเอง เพื่อใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน

๖. การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยนี้กล่าวถึงการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมสมาธิของกลุ่มวิสาห์กิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

๑. บริบทและสภาพพื้นที่กลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชน มีที่ตั้งที่เอื้อต่อการพัฒนาและการนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ เพราะชุมชนวัดและบ้านอยู่ติดกัน มีการประกอบวิสาห์กิจชุมชนที่หน่วยงานและองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะกลุ่มสมาธิสอดคล้องกับงานวิจัยของดวงทิพย์ แก้วประเสริฐ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยผานองคการท้องถิ่น ตำบลน้ำโจ้อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่าปัญหาในการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยผานองคการท้องถิ่นพบว่าการจัดการหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นและการดำเนินการของคณะกรรมการอำนวยการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีระดับปานกลางในเกือบทุกเรื่องยกเว้นการจัดการหลักสูตรสาขาวิชาเกษตรกรรม สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เหมาะสมในระดับมาก แต่คณะกรรมการที่ประกอบด้วยเจ้าอาวาสตัวแทน ประชาชนและศึกษาธิการอำเภอ มีความเหมาะสมในระดับน้อย^๙

๒. แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสมาธิของกลุ่มวิสาห์กิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษามีแนวคิด ๔ แนวคิดด้วยกัน คือ แนวคิดวิสาห์กิจ แนวคิดสมาธิพทางพระพุทธศาสนา แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวคิดการจัดการชุมชน ซึ่งทั้ง ๔ แนวคิดนี้กลุ่มวิสาห์กิจชุมชนได้นำมาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจการของกลุ่มจนได้รับผลที่กลุ่มนำไปใช้ได้ดีสอดคล้องกับรายงานข้อมูลวิสาห์กิจชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ของสำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก ได้วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมวิสาห์กิจชุมชนของจังหวัดพิษณุโลกไว้ดังนี้^{๑๐} ๑) กรมส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานภาคีให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาห์กิจชุมชนน้อยไม่จริงจังและแนวทางการส่งเสริมไม่ชัดเจนและต่อเนื่องอีกทั้งยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่องานส่งเสริมและสนับสนุนวิสาห์กิจชุมชน ๒) กลุ่มวิสาห์กิจชุมชนบางกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภาคีหลายหน่วยงานและมีการใช้ชื่ออื่นในการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มเดียวกันทำให้เกิดการสับสนและเข้าใจผิดระหว่างหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ๓) วิสาห์กิจชุมชนยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และยังต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตและเงินทุนจากภายนอก ๔) หน่วยงานภาคีในระดับอำเภอ /

^๙ดวงทิพย์ แก้วประเสริฐ, การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยผานองคการท้องถิ่น ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓).

^{๑๐}สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก, รายงานข้อมูลวิสาห์กิจชุมชนจังหวัดพิษณุโลก, (พิษณุโลก : กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรมสำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก, (๒๕๕๔).

จังหวัดยังทำงานแบบไม่บูรณาการและยังไม่เห็นความสำคัญเนื่องจากมีความเข้าใจว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นงานของกรมส่งเสริมการเกษตรและ ๕) วิสาหกิจชุมชนบางแห่งที่มาจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนไม่ได้เกิดจากปัญหาหรือความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงแต่มาจดทะเบียนเพื่อรอรับการส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆและเพื่อหวังกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งมีได้ประกอบกิจกรรมอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง

๓. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจากการศึกษาพบว่า การบูรณาการหลักธรรมนำมาปรับใช้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทุกกลุ่มและบางกลุ่มก็มีหลักธรรมหลายหลักธรรมนำมาปฏิบัติ ได้แก่ ศีล ทาน ความซื่อสัตย์ ประหยัด เป็นต้น ทำให้กิจการราบรื่นและส่งเสริมความสามัคคีทำให้งานประสบความสำเร็จสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่กล่าวถึงหลักพุทธธรรมไว้ว่า หมายถึงหลักธรรมที่มีความสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเราทุกคนที่สั่งสอนให้คนเราประพฤติปฏิบัติชอบและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับบุคคลและสถานการณ์เพื่อให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และสร้างความสงบสุขในสังคม การส่งเสริมการขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแผนงานยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็งของรัฐบาลซึ่งตอบสนองนโยบายรัฐบาลเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการสร้างโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐ โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงาน จำนวน ๒๓,๕๘๙ หมู่บ้าน จากพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการให้การศึกษาด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงการสำรวจข้อมูลและจัดเวทีประชาคมทำแผนชุมชนในปี ๒๕๕๙ ตามแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรและชนบท (ยุทธศาสตร์ที่ ๑) ซึ่งได้กำหนดกระบวนการขับเคลื่อนที่เริ่มต้นด้วยการพัฒนาทักษะการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับปราชญ์ชุมชน เพื่อให้กลับไปสร้างทีม และจัดฝึกอบรม^{๑๑} อาชีพให้กับครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพในหมู่บ้าน โดยใช้พื้นที่ในบ้านปราชญ์ชุมชนหรือศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อมุ่งหมายให้ครัวเรือนที่เข้ารับการฝึกอาชีพมีความรู้ และปฏิบัติอาชีพได้จริง จนพัฒนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครัวเรือน และต่อยอดสู่การรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพที่มีความเข้มแข็งต่อไปเพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงานขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชนแก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน อาทิ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในระดับจังหวัด/อำเภอ ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน และทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนในทุกระดับ กรมการพัฒนาชุมชน จึงได้จัดทำแนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชนเล่มนี้

^{๑๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส. อาร์. ฟรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙๑.

เพื่อสนับสนุนการทำงานทั้งในระดับส่วนกลางและระดับพื้นที่ เพื่อให้มีแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจนเป็นรูปแบบเดียวกัน ส่งผลให้การสร้างสัมมาชีพชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๔. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา จากการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่นำมาปรับใช้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่คล้ายคลึงกันมาก คือ ความซื่อสัตย์ และความสามัคคี ตลอดจนคำนึงถึงความประหยัดที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นสามารถอยู่ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของรังสรรค์ ปิติปัญญา ได้อธิบายว่าธุรกิจชุมชนเป็นธุรกิจของชุมชนโดยมีคนในชุมชนร่วมกัน เป็นเจ้าของร่วมกันคิดร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบผล ที่เกิดจากการดำเนินงานถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน การส่งเสริมให้ชาวบ้านทำธุรกิจชุมชนเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้วิธีการจัดการธุรกิจการทำงานร่วมกัน เพื่อตัวเองและเพื่อส่วนรวมตลอดจนได้เรียนรู้ถึงการจัดการผลประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชน การเรียนรู้ผ่านการทำธุรกิจชุมชน นี้จะทำให้ชาวบ้านและชุมชนสามารถปรับตัว ให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสมและเกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ดังนั้นธุรกิจชุมชนจึงนับว่าเป็นวิธีการหรือกระบวนการที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อ “การพัฒนาคนและชุมชน” ซึ่งนอกจากนี้ผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยตรงแล้วยังเชื่อว่าจะมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนด้วย^{๑๒}

๗. ข้อเสนอแนะ

การศึกษามีข้อเสนอแนะ ๒ ประการ คือ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะอยู่บางประการทั้งเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติข้อเสนอแนะสำหรับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและข้อเสนอแนะโดยตรงต่อส่วนงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำเอาผลการวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการตัดสินใจดำเนินการดังนี้

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐได้แก่สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นกรอบกำหนดแนวนโยบายในการประยุกต์หลักพุทธศาสนาหน่วยงานคณะสงฆ์เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งบนรากฐานของภูมิปัญญา

^{๑๒}รังสรรค์ ปิติปัญญา, ศักยภาพของชุมชนในการทำธุรกิจชุมชนอุตสาหกรรม, Applied Economics Journal, ๕ (๒), ๒๕๔๒, หน้า ๙๙-๑๑๓.

๒) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งถือว่าเป็นสถาบันสร้างองค์ความรู้และผลิตบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาโดยตรงนอกจากจะผลิตบัณฑิตแล้วควรเน้นการสร้างองค์ความรู้ในการประยุกต์หลักพุทธศาสนาพัฒนาชุมชนให้เป็นรูปธรรมและให้มีความเข้มแข็ง

๓) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการจากงานวิจัยนี้พบว่าปัญหาหลักที่สุดในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนชุมชนชาดองค์ความรู้พุทธศาสนาและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักวิสาหกิจชุมชนที่จะมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมจึงทำให้ขาดทิศทางและความมั่นคงเข้มแข็ง

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเชิงสำรวจหรือจัดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่คณะสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา

๒) ควรมีการศึกษาบทบาทของคณะสงฆ์ที่เข้าไปร่วมดำเนินการในกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน

๓) ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่มีพระสงฆ์เข้าไปร่วมดำเนินการ

บรรณานุกรม

- กลุ่มงานพัฒนาวิสาหกิจเกษตรชุมชนกรมส่งเสริมการเกษตร. เข้าถึงเมื่อ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐ จาก <http://www.moac.go.th/builder/aid/articleupdate.php?id=๘๖>.
- ดวงทิพย์ แก้วประเสริฐ. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยผานองการทองถิ่น ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓.
- บุญมี แท่นแก้ว. พระธรรม. กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.
- รังสรรค์ ปิติปัญญา. ศักยภาพของชุมชนในการทำธุรกิจชุมชนอุตสาหกรรม. *Applied Economics Journal*. ๕ (๒), ๒๕๕๒.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. วิสาหกิจชุมชนน่ารู้. เข้าถึงเมื่อ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐. จาก <http://sceb.doae.go.th/Ssceb๒.htm>.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก. รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก : กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรสำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก, ๒๕๕๔.

ภาคผนวก (ข)

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

๑. กิจกรรมด้านการเรียนรู้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๑.๑ กิจกรรมด้านการเรียนรู้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เช่น การจัดกิจกรรมให้มีความรู้ ความเข้าใจในการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การสร้างเครือข่าย การเชื่อมโยงระบบอินเทอร์เน็ต มีแนวทางในการรวมกลุ่มที่ใหญ่ขึ้นและสามารถที่จะสร้างผู้นำกลุ่ม คัดสรร และเลือกทีมงานในรูปแบบคณะกรรมการเพื่อดำเนินการกลุ่มวิสาหกิจอย่างครบวงจร

๑.๒ สามารถนำผลการวิจัยไปสะท้อนข้อมูลทางสังคมต่างๆ ได้ เช่น จะได้ให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สร้างสะสมมาอย่างยาวนาน โดยการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจให้เจริญงอกงามสร้างความสามัคคี ซึ่งจะทำให้สังคมหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นตามหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาได้

๑.๓ สามารถนำผลการวิจัยไปวิเคราะห์ร่วมกับนักวิชาการได้ มีด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการพัฒนาภูมิปัญญา ด้านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ด้านการพัฒนาสติปัญญาและจิตใจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งงานวิจัยมุ่งบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสัมมาชีพชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา สิ่งที่ได้รับจะถูกเผยแพร่ไปในรูปแบบการเรียนรู้หลักธรรม และแนวทางการประกอบอาชีพตามหลักพุทธธรรม

๒. กิจกรรมด้านการประยุกต์ใช้แนวคิดและหลักปฏิบัติ

๒.๑ จังหวัดนครราชสีมา มีกลุ่มวิสาหกิจที่สำคัญและมีการประกอบอาชีพที่สร้างมูลค่าและชื่อเสียงให้กับทางจังหวัดนครราชสีมา โดยส่วนมากประกอบอาชีพในด้านกิจกรรมในการดำรงชีวิตมาช้านานโดยใช้องค์ความรู้เดิมหรือที่เรียกว่าภูมิปัญญาเป็นอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างเศรษฐกิจทำให้มีรายได้เข้ามาเสริมให้กับครอบครัวชุมชนและยังเป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดนครราชสีมา โดยมีภูมิปัญญาที่สำคัญ ดังนี้ ๑) ภูมิปัญญาในด้านเครื่องปั้นดินเผา อำเภอยางชุมน้อย ๒) ภูมิปัญญาในด้านผ้าไหม อำเภอบัวชุม ๓) ภูมิปัญญาด้านหัตถ์ตะคุ อำเภอบัวชุม ๔) ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร อำเภอบัวชุม จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาพบว่ามีแนวคิดและหลักปฏิบัติที่สำคัญ คือ แนวคิดวิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่เกิดจากชุมชนที่ต้องการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือกันในการดำเนินกิจการ

ต่างๆที่มีลักษณะเป็นการประกอบการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ แต่ไม่ได้ต้องการทำธุรกิจเต็มรูปแบบ แต่เพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงให้สมาชิก ซึ่งถ้าทำคนเดียวจะทำได้ หรือถ้าไปรวมกับสหกรณ์ ใหญ่ๆ ก็ลำบาก เป็นการร่วมกันสร้างระบบสวัสดิการให้ตนเอง หรืออีกนัยหนึ่ง สร้างภูมิคุ้มกันให้กลุ่ม ให้ชุมชน

๒.๒ แนวคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศโดยการสร้างสมาชิก อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ชุมชนที่มีการประกอบอาชีพโดยชอบ ซึ่งมีรายได้มากกว่าส่งเสริมการสร้างสมาชิกชุมชนในระดับหมู่บ้าน สนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ ถือเป็นการกิจเร่งด่วนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะมิติด้านเศรษฐกิจเพื่อให้ชุมชนสามารถเป็นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้เลี้ยงดูประชาชน

๒.๓ สามารถนำข้อมูลเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรม ไปเผยแพร่ให้นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ ทำให้นักวิชาการเหล่านี้มีข้อมูลเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

๓.๑ จัดสัมมนาตามรูปแบบการวิจัยได้ เพื่อส่งเสริมแนวความคิดและส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมสมาชิกชุมชน

๓.๒ จัดประชุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่หลากหลายรูปแบบ อาชีพ ความรู้ ความสามารถ เพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยใช้รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมสมาชิกชุมชน

๓.๓ จัดประชุม เสวนา เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเพื่อเป็นการเรียนรู้ เข้าใจรูปแบบ และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

ภาคผนวก (ค)

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมา และผลที่ได้รับของโครงการ

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและ
ผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลปฐม ภูมิ/หัตถิยภูมิจากกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน/องค์กร ที่เป็นกรณีศึกษา	ได้ทราบถึงข้อมูล ประวัติความเป็นมา จุดเด่น จุดด้อยของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน และแนวคิดใน การใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา	ข้อที่ ๑-๒	ทำให้สามารถทราบถึง ศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนและอาชีพที่เป็น กิจกรรมในการส่งเสริม แนวความคิดสัมมาชีพของ ชุมชน
๒. การสำรวจกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนและ ผู้นำชุมชนที่ได้ศึกษา	ทราบถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการ เรียนรู้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การบูรณาการหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน	ข้อที่ ๑-๒	สามารถทำให้ดำเนินการ เรียนรู้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การบูรณาการหลักพุทธ ธรรมเพื่อส่งเสริมสัมมาชีพ ชุมชน
๓. การเก็บข้อมูลด้วย แบบสัมภาษณ์ / สนทนากลุ่มซักถาม ปราชญ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง	ทราบถึงข้อมูลการวิเคราะห์ การใช้หลักพุทธธรรมในการ พัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดย นำหลักพระพุทธศาสนาเป็น การพัฒนาจิตใจ	ข้อที่ ๑-๒	ทำให้สามารถวิเคราะห์การ ใช้หลักพุทธธรรมในการ พัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยนำหลักพระพุทธศาสนา มาเป็นการพัฒนาจิตใจ
๔. การประชุมกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนและการ เสวนากลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน	ได้แนวทางการ/ข้อมูลการ ประยุกต์บูรณาการใช้หลักพุทธ ธรรม ส่งเสริมแนวคิดกลุ่มผู้นำ และผู้ปฏิบัติ	ข้อที่ ๑-๒-๓	ทำให้เห็นข้อมูล กิจกรรม การเรียนรู้ในสถานที่จริง และแก้ไขปัญหาโดย หลักธรรมของกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนต่อไป
๕. กิจกรรมผลที่ได้รับ จากโครงการ	ทราบถึงการบูรณาการหลัก พุทธธรรมอย่างเป็นรูปธรรม	ข้อที่ ๑-๒-๓	๑.ได้หนังสือชุดการศึกษา การบูรณาการหลักพุทธ ธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการส่งเสริมสัมมาชีพของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัด นครราชสีมา

		๒.ได้แนวทางปฏิบัติ แนวทางปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ให้แก่ประชาชน ๓. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครราชสีมา ได้ลักษณะ วิธีการ หลักการ และ กระบวนการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ใน การศึกษาการบูรณาการ หลักพุทธธรรมกับภูมิ ปัญญาท้องถิ่นในการ ส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนจังหวัด นครราชสีมา

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๒. แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด ๑ ตอน

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ ๓ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ ๔ หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

๓. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้จะใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามทักษะของท่านโดยผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปศึกษาหาแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ให้มีประสิทธิภาพต่อไปผู้ศึกษาขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือและได้ให้โอกาสผู้ศึกษาได้มาสัมภาษณ์มา ณ โอกาสนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ.....

๒. ตำแหน่ง .....

๓. วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

๔. สถานที่ ที่สัมภาษณ์ .....

๕. อายุ..... ปี

ตอนที่ ๒ แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

๑. ท่านมีแนวคิดในการนำหลักธรรมใดมาปรับใช้ในการส่งเสริมสมาชิกชุมชน

.....

.....

.....

๒. ท่านใช้แนวคิดเหล่านี้มาปรับใช้ในการส่งเสริมสมาชิกชุมชนได้ผลอย่างไร

.....

.....

.....

๓. ท่านมีการปฏิบัตินำหลักธรรมมาปรับใช้ในการส่งเสริมสมาชิกชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

๔. ท่านนำหลักธรรมมาปฏิบัติต่อการส่งเสริมสมาชิกชุมชนได้ผลอย่างไร

.....

.....

.....

๕. ท่านมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมสมาชิกตามหลักพุทธธรรมอย่างไร

.....

.....

.....

**ตอนที่ ๓ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชน**

๑. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชนตามนัยแห่งพุทธธรรมได้ผลอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชนตามนัยแห่งพุทธธรรมจะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

๑. หลักพุทธธรรมมีความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการงานอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒. การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

(.....)

ผู้บันทึกวันที่..... เดือน ..... พ.ศ. ....

ภาคผนวก (จ)
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน   สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทร. ๐๘๑-๗๓๐๒๙๕๗

ที่ ศธ ๖๑๓๖.๒/พิเศษ

วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง   นิมนต์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย

กราบเรียน พระเมธีสุตาภรณ์,ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา

ด้วยกระผมพระครูใบฎีกาหัสดี ประกิจ,ผศ.ดร. ดร.มนัสพล ยังทะเล และ ดร. ประสพฤกษ์ รัตนรงค์ ได้รับทุนให้ทำวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามสัญญาเลขที่ ว.๑๗๐/๒๕๖๐ เรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๙ ถึงเดือน กันยายน ๒๕๖๐

ในการนี้ จึงขอกราบเรียนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย เพื่อให้การทำวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปด้วยเรียบร้อย และประสบความสำเร็จตามความประสงค์ของมหาวิทยาลัยต่อไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูใบฎีกาหัสดี ประกิจ,ผศ.ดร.)

ผู้วิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน   สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทร. ๐๘๑-๗๓๐๒๙๕๗

ที่ ศธ ๖๑๓๖.๒/พิเศษ

วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง   นิมนต์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย

กราบเรียน พระมหาสุพร รุกขิตฺตโม, ดร. ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

ด้วยกระผมพระครูใบฎีกาหัตถ์ดี ประกิจ, ผศ.ดร. ดร.มนัสพล ยังทะเล และ ดร. ประสพฤกษ์ รัตนรงค์ ได้รับทุนให้ทำวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามสัญญาเลขที่ ว.๑๗๐/๒๕๖๐ เรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๙ ถึงเดือน กันยายน ๒๕๖๐

ในการนี้ จึงขอกราบเรียนผู้อำนวยการสำนักวิชาการ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย เพื่อให้การทำวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และประสบผลสำเร็จตามความประสงค์ของมหาวิทยาลัยต่อไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการสำนักวิชาการ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูใบฎีกาหัตถ์ดี ประกิจ, ผศ.ดร.)

ผู้วิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทร. ๐๘๑-๗๓๐๒๙๕๗

ที่ ศธ ๖๑๓๖.๒/พิเศษ

วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย

เจริญพร ดร.เสฐียร ทั้งทองมะดัน ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ด้วยอาตมาภาพพระครูใบฎีกาหัตถ์ดี ประกึ่ง, ผศ.ดร. ดร.มนัสพล ยังทะเล และ ดร.ประสพฤกษ์ รัตนรงค์ ได้รับทุนอุดหนุนให้ทำวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามสัญญาเลขที่ ว.๑๗๐/๒๕๖๐ เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๙ ถึงเดือน กันยายน ๒๕๖๐

ในการนี้ จึงขอเจริญพรท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย เพื่อให้ การทำวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปด้วยดี และประสบผลสำเร็จตามความประสงค์ของมหาวิทยาลัยสืบไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอเจริญพรขอบคุณ เป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูใบฎีกาหัตถ์ดี ประกึ่ง, ผศ.ดร.)

ผู้วิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน   สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทร. ๐๘๑-๗๓๐๒๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๓๖.๒/พิเศษ

วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง   ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย

เจริญพร   ดร. สงวน หล้าโพทนัน อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ด้วยอาตมาภาพพระครูใบฎีกาหัตถ์ดี ประกึ่ง,ผศ.ดร. ดร.มนัสพล ยังทะเล และ ดร.ประสพฤกษ์ รัตนรงค์ ได้รับทุนอุดหนุนให้ทำวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามสัญญาเลขที่ ว.๑๗๐/๒๕๖๐ เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๙ ถึงเดือน กันยายน ๒๕๖๐

ในการนี้ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย เพื่อให้การทำวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปด้วยดี และประสบผลสำเร็จตามความประสงค์ของมหาวิทยาลัยสืบไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอเจริญพรขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูใบฎีกาหัตถ์ดี ประกึ่ง,ผศ.ดร.)

ผู้วิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทร. ๐๘๑-๗๓๐๒๙๕๗

ที่ ศธ ๖๑๓๖.๒/พิเศษ

วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย

เจริญพร ดร. สงวน หล้าโพทนัน อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ด้วยอาตมาภาพพระครูใบฎีกาหส์ดี ประกิจ,ผศ.ดร. ดร.มนัสพล ยังทะเล และ ดร.ประสพ ฤกษ์รัตนรงค์ ได้รับทุนอุดหนุนให้ทำวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามสัญญาเลขที่ ว.๑๗๐/๒๕๖๐ เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๙ ถึงเดือน กันยายน ๒๕๖๐

ในการนี้ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย เพื่อให้การทำวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปด้วยดี และประสบผลสำเร็จตามความประสงค์ของมหาวิทยาลัยสืบไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอเจริญพรขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูใบฎีกาหส์ดี ประกิจ,ผศ.ดร.)

ผู้วิจัย

รูปแบบการจัดทำรายงานวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

โครงการวิจัยมืองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

๑. หัวหน้าโครงการวิจัย

๒. การวิจัยเป็นงานประเภทเอกสารและคุณภาพ

๓. สาขาวิชาการและกลุ่มวิชาที่ทำการวิจัย คือ ปรัชญา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

๔. คำสำคัญ

๔.๑ วิสาหกิจชุมชน

๔.๒ พุทธธรรม

๔.๓ สัมมาชีพ

๕. ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

๕.๑ วิสาหกิจชุมชนจะเน้นในเรื่องของวิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด ปัญหาที่ผ่านมาของชุมชนนั้นเป็นปัญหาวิถีชีวิตมากกว่าวิธีทำ ชุมชนสามารถผลิตได้มากมาย แต่ขายไม่ออก ขาดทุน หาดตลาดไม่ได้ เพราะเริ่มต้นจากวิธีทำ จากสูตรสำเร็จ จากการเลียนแบบ การทำวิสาหกิจชุมชนนั้น จึงควรเริ่มต้นจัดทำเพื่อให้พอกินพอใช้ก่อนแล้วค่อยพัฒนาไปสู่การจัดการเชิงธุรกิจ เมื่อพอเพียงและพึ่งตนเองได้ก็สามารถผลิตให้เหลือเพื่อตลาดได้ และการคิดจะนำผลผลิตออกสู่ตลาดนั้นต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่มาจากความรู้จักใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพหรือทรัพยากรในท้องถิ่นบวกกับความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม โดยควรเริ่มจากเล็กไปหาใหญ่เพื่อที่จะสร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งก่อน ทำกินทำใช้ก่อน ทำทดแทนสิ่งที่จะต้องซื้อให้ได้มากที่สุด หากต้องการที่จะนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด ก็ควรเรียนรู้การจัดการ และกลไกทางการตลาดให้ดี ไม่หวังพึ่งพาตลาดเป็นหลัก แต่ควรพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองให้ได้มากที่สุด

๕.๒ การศึกษาอาชีพสิ่งที่ขาดไม่ได้ที่ปรากฏในท้องถิ่น คือ ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยมานานแสนนานและมีภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้อยู่มากมายหลายแขนงซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิกฤตการณ์ปัจจุบันได้อย่างลงตัวและเหมาะสมที่สุดโดยการสร้างแนวคิดและเสริมสร้างปลูกจิตสำนึกในการส่งเสริมภูมิปัญญาให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนแต่ละชุมชนให้เข้มแข็งและมีศักยภาพโดยนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและสภาพจิตให้ให้มั่นคงพร้อมจะรับมือกับปัญหาและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเพื่อเป็นการสร้างเกาะคุ้มกันปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคต

๕.๓ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมสัมมาชีพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาที่มีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองภายใต้หลักธรรมคำสั่งสอน

ในพระพุทธศาสนาซึ่งมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกให้รู้คุณค่าของชีวิตที่พอเพียงมีใจที่อ้อมพอดอดอน อุพทานและค่านิยมที่ให้ความสำคัญทางวัตถุมากกว่าจิตใจโดยศึกษารวบรวมหลักธรรมวิธีการบูรณาการหลักธรรม ตลอดจนการวิเคราะห์หลักธรรมต่างๆ ที่นำมาใช้ในการส่งเสริมสัมมาชีพวิสาหกิจชุมชน ให้เจริญรุ่งเรืองเผยแพร่สู่สาธารณชนต่อไป

๖. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๖.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๖.๒ เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๖.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

๗. ขอบเขตของโครงการวิจัย

๗.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๗.๑.๑ ศึกษาเอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิทางพระพุทธศาสนา

๗.๑.๒ ศึกษาเอกสาร หนังสือ ตำรา แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาดังกล่าว มุ่งเน้นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ หลักพุทธธรรมคำสั่งสอนและแนวปฏิบัติการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอันหลักธรรมที่นำมาจะเป็นในลักษณะของการบูรณาการกับการประกอบอาชีพในชุมชนที่หลากหลายและเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้เห็นสิ่งที่ชุมชนนำหลักธรรมมาปฏิบัติได้จริงและผลการปฏิบัตินั้นส่งผลต่อชุมชนอย่างไร มีแนวทางการคิดวิเคราะห์หลักพุทธธรรม ตลอดจนแหล่งการเรียนรู้และบูรณาการการประกอบอาชีพ

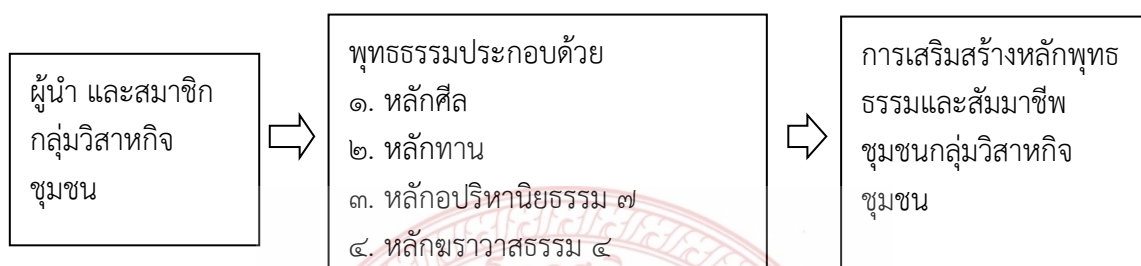
๗.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาพื้นที่ เป็นการวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่ ดังนั้นจึงกำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างในลักษณะของชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา มีผู้นำ องค์การและหน่วยงานในพื้นที่เดียวกัน และมีกระบวนการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยกำหนดกลุ่ม เช่น ประธานและคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มลูกจ้าง เป็นต้น เพื่อให้เห็นการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มพื้นที่กลุ่มประชากรแบบเจาะจง เป็นกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างตามความสำคัญของการศึกษาวิจัย ในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จำนวน ๔ กลุ่ม ๔ ตำบล ๓ อำเภอ รวมเป็นประชากรตัวอย่างทั้งหมด ประมาณ ๓๐ คน ดังนี้ ๑) อำเภอปักธงชัย ได้แก่ กลุ่มผ้าไหมปักธงชัย และกลุ่มหมีตะคุ ๒) อำเภอโชคชัย ได้แก่ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา ๓) อำเภอปากช่อง ได้แก่ กลุ่มสมุนไพร

๘. กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเศษ หนังสือทางวิชาการ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยในแนวทางการปฏิบัติของกลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชน โดยมีการบูรณาการ วิเคราะห์หลักพุทธธรรม กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จึงได้กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งมีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษาวิจัย ดังนี้

๙. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

- ๙.๑ ความหมาย ความสำคัญ และแนวคิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- ๙.๒ การบูรณาการหลักพุทธธรรม
- ๙.๓ การวิเคราะห์หลักการบูรณาการหลักพุทธธรรม
- ๙.๔ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- ๙.๕ วรรณกรรมรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑๐. เอกสารอ้างอิงของโครงการวิจัย

- ๑๐.๑ ภาษาไทย
- ๑๐.๒ ภาษาอังกฤษ

๑๑. งบประมาณของโครงการวิจัย ๑๒๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสองหมื่นบาทถ้วน)

๑๒. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

๑๒.๑ จากการศึกษาวิจัยของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่แล้วมักจะพบว่ากลุ่มนักวิจัยจะมุ่งเน้นวิชาการ ดังนั้น การวิจัยจึงเป็นส่วนหนึ่งของทุกอาชีพ เปรียบเสมือนการดำเนินงานอีกด้านหนึ่งที่ไม่ใช่เป็นการตรวจสอบ แต่เป็นการตรวจตราหาข้อดี ข้อเด่นหรือรูปแบบที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพ โดยเฉพาะกระบวนการที่จะค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งหมายถึง ไม่เคยมีความรู้ใหม่เหล่านี้ปรากฏอยู่ในที่ใดมาก่อน

๑๒.๒ นักวิจัยส่วนใหญ่มีความรู้ ความสามารถ แต่การจะเข้าถึงกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เขาสามารถที่จะถ่ายทอดในสิ่งที่เขากำลังทำอยู่ได้ถ่ายทอดความรู้จริงๆ เพื่อถือว่าเป็นความรู้จากผู้ปฏิบัติ ไม่ใช่ใส่ความคิดหรือองค์ความรู้จากนักวิจัยเอง ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้

เทคนิคการวิจัย และควมมีประสพการณ์การวิจัยจึงเป็นสิ่งสำคัญ หน่วยงาน องค์กร และนักวิจัยต้องตระหนักและไม่ละเมตลิตสิธิ์ของผู้อื่นด้วย

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ : ว.๑๗๐/๒๕๖๐ MCU RS 610760170

ชื่อโครงการ : การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

หัวหน้าโครงการ : พระครูใบฎีกาหัตถิ ประกิจ, ผศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

โทรศัพท์ : ๐๘๑ ๗๓๐ ๒๙๕๗

ความเป็นมาและความสำคัญ

เมื่อสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคการพัฒนาประเทศตามหลักแนวคิดความเจริญแบบตะวันตกโดยการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ ในปีพ.ศ. ๒๕๐๔ และเปลี่ยนชื่อเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบันฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่าถ้าประชาชนมีความมั่งคั่งน้อยสันโดษรู้จักอุมัรู้จักพอในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ก็จะขาดความกระตือรือร้นประเทศชาติก็จะไม่เจริญก้าวหน้ารัฐบาลจึงได้ขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์

ไม่ให้สอนหลักธรรมเรื่องสันโดษเพราะจะเป็นการขัดขวางไม่เกื้อหนุนต่อนโยบายการพัฒนาประเทศดังความตอนหนึ่งว่านี่เป็นเรื่องที่ทางรัฐบาลและกระผมเองร้องขอเพราะเหตุว่าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ทุกทางที่สามารถจะเลือกเอามาสอนหรือจูงใจให้คนประพฤติปฏิบัติมีคำสอนให้คนมั่งคั่งน้อยสันโดษไม่อยากทำอะไรไม่อยากได้อะไรอย่างที่เคยสอนกันว่าไม่จำเป็นต้องขวนขวายตายแล้วก็เอาไปไม่ได้คำสอนอย่างนี้อาจจะเหมาะสมสำหรับกาลสมัยหนึ่งแต่จะไม่เหมาะสมสำหรับสมัยปฏิวัติซึ่งต้องการความขวนขวายทางก้าวหน้าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก็มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงหลักพุทธธรรม โดยเอาหลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมการสงเคราะห์หรือหลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่คนไว้ในสามัคคีซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับแสดงน้ำใจต่อกันระหว่างคนทั่วไปเมื่อหลักทั้งสองนี้ตรงกันจึงเหมือนกับกล่าวว่าพระพุทธศาสนาสอนให้คนทั้งหลายเป็นมิตรต่อกันหรือปฏิบัติกันอย่างมิตรซึ่งมีผลทางจิตใจและชักจูงความรู้สึกนึกคิดได้มากดังจะเห็นว่าท่านจัดมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขแท้โดยเฉพาะการศึกษาอาชีพสิ่งที่ขาดไม่ได้ที่ปรากฏในท้องถิ่น คือ ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยมานานแสนนานและมีภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้อยู่มากมายหลายแขนงซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิกฤตการณ์ปัจจุบันได้อย่างลงตัวและเหมาะสมที่สุดโดยการสร้างแนวคิดและเสริมสร้างปลูกจิตสำนึกในการส่งเสริมภูมิปัญญาให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนแต่ละชุมชนให้เข้มแข็งและมีศักยภาพ โดยนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและสภาพจิตให้มั่นคงพร้อมจะรับมือกับปัญหาและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเพื่อเป็นการ

สร้างเกาะคุ้มกันปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคตดังที่เอกวิทย์ณกลางกล่าวไว้ว่าภูมิปัญญาเป็นผลจากการสั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ของคนจากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติภูมิปัญญาเหล่านี้เอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาการดำรงชีวิตได้และสร้างสรรค์อารยธรรมของเราเองได้อย่างมีดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อมโดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณีวิถีชีวิตการทำมาหากินและพิธีกรรมต่างๆเพื่อให้เกิดความสมดุล

ดังนั้น การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมสัมมาชีพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาที่มีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองภายใต้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งมุ่งเน้นการปลุกจิตสำนึกให้รู้คุณค่าของชีวิตที่พอเพียงมีใจที่อึดพอดอดทนอุปทานและค่านิยมที่ให้ความสำคัญทางวัตถุมากกว่าจิตใจโดยศึกษารวบรวมหลักธรรมวิธีการบูรณาการหลักธรรม ตลอดจนการวิเคราะห์หลักธรรมต่างๆที่นำมาใช้ในการส่งเสริมสัมมาชีพวิสาหกิจชุมชนให้เจริญรุ่งเรืองเผยแพร่สู่สาธารณชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ๒) เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามระเบียบวิจัย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. แนวคิดและหลักปฏิบัติในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ปัญหาของวิสาหกิจชุมชน การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาสาระสำคัญจริงที่สามารถนำหลักการของการบูรณาการหลักธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภูมิปัญญาเป็นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประโยชน์แก่คนทุกระดับมีลักษณะเด่น คือ สร้างจิตสำนึกเป็นหมู่คณะทั้งในระดับครอบครัวและเครือข่ายพื้นที่เพื่จากฐานความรู้ของชาวบ้านหรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ด้วยตนเองหรือเรียนรู้จากบรรพบุรุษหรือความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันเป็นสติปัญญาเป็นความรู้ที่ชาวบ้านคิดได้เองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาปรากฏมีคำว่า “สัมมาอาชีวะ” โดยฐานะที่เป็นหัวข้อธรรม ลำดับที่ ๕ ของอริยมรรค กล่าวคือ สัมมาอาชีวะจัดว่าเป็นมรรคองค์ที่ ๕ ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่ง เป็นแนวทางปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดตามคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ ความ พ้นทุกข์อันได้แก่ นิพพาน “สัมมาชีพชุมชน” เป็นแนวคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศในมิติดีมานเศรษฐกิจโดยการสร้างอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ให้มีรายจ่าย น้อยกวารายได้ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน โดยนัยนี้ภาครัฐกำหนดกลไกในการสร้างสัมมาชีพชุมชนผ่านกระบวนการ ต่างๆ ตามลำดับ คือ (๑) การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน (๒) การประชุม เชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพระดับจังหวัด (๓) การเตรียมความพร้อมทีม วิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน (๔) การส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน และ (๕) การสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยกระบวนการทั้ง ๕ นี้อาศัยความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสำนักงานพัฒนา ชุมชนอำเภอและปราชญ์ชุมชนภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถี ชีวิตดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันทำมาหากิน การร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนพิธีกรรมและประเพณีความรู้เป็นคุณธรรมเมื่อผู้คนใช้ ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางหลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัว ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสัมพันธ์กับผู้ล่วงลับไปแล้ว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกับธรรมชาติความรู้เรื่องทำมาหากินมีอยู่มาก เช่นการทำไร่ ทำนา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การจับปลา จับสัตว์ ที่ ฝ้ายฝ้ายและผ้าไหม ซึ่งมีลวดลายที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและความคิดของชาวบ้าน การทำเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลักไม้และหิน ซึ่ง จะพบได้จากโบราณสถานในพิพิธภัณฑ์ต่างๆตามแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นคือ ความรู้ที่เป็นองค์รวม ความคิด ความเชื่อความสามารถและความชัดเจนที่กลุ่ม ชนได้จากผลการใช้สติปัญญา และประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การแก้ปัญหา การปรับตัว การ ดำรงชีวิต และการจรรโลงชีวิต ในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทาง สังคม วัฒนธรรมที่มีพัฒนาการสืบสานกันมาในพื้นที่ที่ชุมชนนั้นตั้งถิ่นฐานอยู่การจัดการภูมิปัญญา ท้องถิ่นเนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศดังกล่าวมาแล้ว นอกจากนั้นกระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมใหม่ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและ กาลเวลาทำให้คนปัจจุบันไม่เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและละทิ้งไปดั่งนั้น เพื่อให้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นยังคงอยู่อย่างมีคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะรัฐบาลควรมีการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ให้เหมาะสมกับยุคสมัย

๒. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา การบูรณาการแนวคิดและคุณลักษณะของการบริหารจัดการชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนใหม่เป็นการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย ๓ แนวทางการพัฒนา คือ ๑) การฟื้นฟูชุมชนโดยการสร้างแนวร่วมการพัฒนาและการค้นหาศักยภาพและทุนของชุมชนบูรณาการแผนชีวิตแผนชุมชนและแผนพัฒนาท้องถิ่น ๒) การปรับตัวของชุมชนโดยการจัดระบบการบริหารจัดการที่ดีมีการเฝ้าระวังในการจัดการปัญหาอุปสรรคอย่างมีส่วนร่วม กำหนดมาตรการทางสังคมของชุมชนเพื่อเป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีการเรียนรู้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง ๓) การดำรงอยู่ของชุมชนโดยการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชนและการปลูกกระแสให้ชุมชนมีความรักและห่วงแหนชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

การบูรณาการตามนัยแห่งพุทธธรรม หมายถึง ระบบและกระบวนการของชีวิต ซึ่งครอบคลุมหลักการพัฒนามนุษย์ที่วาดด้วยไตรสิกขาและหลักธรรมที่สำคัญในอันที่จะเป็นแนวปฏิบัติสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี มีอิสระภาพ ส่วนการบูรณาการทางการศึกษาตามนัยพุทธธรรมได้สรุปความคิดรวบยอดไว้เป็นแนวทางสำหรับการจัดระบบ หลักการ กระบวนการ และปัจจัยสนับสนุนการศึกษา โดยใช้ชีวิต วิธีชีวิต การพัฒนาชีวิตที่ดี เป็นโจทย์หลัก จึงครอบคลุมทุกมิติ ทุกแกนสาระทุกพื้นฐานของสังคม บูรณาการทางการศึกษาจะเป็นการจัดองค์ประกอบกลมกลืนได้ สดสวน สมดุลและเชื่อมโยง จึงมีลักษณะที่เป็นองค์รวม หลอหล่อม เกิดประโยชน์นำไปสู่การพัฒนา เป็นความเต็มในทุกมิติ ได้แก่ ศักยภาพผู้เรียน พัฒนาทั่วทั้งกาย จิตและปัญญา ครูสอนเต็มเวลา เต็มใจ เนื้อหาสาระสอดคล้องกลมกลืน เต็มตามที่ควรจะเป็น กระบวนการครบถ้วน เต็มที่ตามที่ควรจะทำ ผลการศึกษาเต็มสนองตอบการพัฒนาชีวิตตามวิถีทางที่ดีถูกต้อง กลมกลืนกับความเป็จริงของชีวิตและสังคมโดยเฉพาะหลักศีล คือ ขอบปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดี การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจา และอาชีพ เป็นต้น พระพุทธศาสนาให้แก่ปัญหาทุกอย่างแม้แต่ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม โดยหลักการแก้ปัญหาแบบพุทธมีลักษณะสำคัญ คือ เป็นการแก้ปัญหาที่เหตุปัจจัยอย่างหนึ่ง เป็นการแก้ปัญหาของมนุษย์โดยฝีมือของมนุษย์อย่างหนึ่ง ที่ว่าแก้โดยเหตุปัจจัยก็ว่าปานกลางๆ ไม่จำกัดเฉพาะขางนอกหรือข้างใน ที่ว่าแก้ปัญหามนุษย์โดยมนุษย์เอง ก็ให้เห็นได้จากที่พระพุทธองค์ทรงชี้ให้มนุษย์มองปัญหาของตนที่ตัวของมนุษย์เองคำสอนพระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหา ทั้งด้านนอกด้านในทั้งสังคมและจิตใจของบุคคลคือมีคำสอนชั้นศีลเป็นดานนอกชั้นจิต และปัญญา

๓. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจากการลงเก็บข้อมูลภาคสนามได้กำหนดประเด็นวิเคราะห์ ๕ ประเด็นได้แก่ ๑) การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก ๒) การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า ๓) การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต ๔) การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน ๕) การปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนในการดำเนินงานของกลุ่มได้ใช้หลักธรรมใดมาสนับสนุนส่งเสริมคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มและสนทนากลุ่มรายบุคคลได้คำตอบดังนี้

๑) วิธีใช้หลักพุทธศาสนาในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกซึ่งแบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้างและข้อมูลของกลุ่ม ด้านการนำกลุ่ม ด้านการสื่อสารทบทวนติดตาม และด้านความสามารถและการฝึกสอนการทำงาน ในด้านโครงสร้างในการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกของกลุ่มหัวข้อธรรมที่นำมาใช้ในประเด็นนี้ ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม หลักฆราวาสธรรม จากการสัมภาษณ์กลุ่มและสนทนากลุ่มรายบุคคลในประเด็นนี้ ได้ข้อสรุปว่า การนำหลักพุทธศาสนาใช้ในการบริหารกลุ่มและสมาชิกเน้นการให้ความร่วมมือ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ ใช้หลักจิตวิทยาในการกระตุ้นให้สมาชิกลำนำหลักธรรมไปใช้วิเคราะห์ได้ว่า การใช้หลักธรรมในการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ได้ว่า การนำหลักอปริหานิยธรรมและหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในรูปแบบของการขอความร่วมมือการประชุม ด้านความสามารถและการฝึกสอนการทำงาน วิเคราะห์ได้ว่า การใช้หลักสัปปุริสธรรม ธรรมหลักๆ ที่นำมาใช้นี้แฝงอยู่ในขณะการดำเนินงานในการพูดในหัวใจของทีมงานบางครั้งก็ออกมาในรูปของจิตวิทยากระตุ้นให้มีการปฏิบัติงานอย่างทุ่มเทเสียสละจริงจึงมีเป้าหมาย ดังบทสนทนากลุ่มที่ถอดความมาดังนี้

หลักและวิธีบริหารกลุ่มวิสาหกิจความสามัคคีความร่วมมือความซื่อสัตย์ของฝ่ายทำหน้าที่แม่ต๋อย คนงาน ๖ คน มีผู้จัดการ ๑ คน กระจายความรับผิดชอบแต่ละฝ่ายช่วยกันอาศัยหลักพรหมวิหาร๔ ในการบริหารด้านการประชาสัมพันธ์ใช้หอกระจายข่าวประชาสัมพันธ์ มีการสรุปยอดการบริการมีการประชุมทุกเดือนทุกคนได้รับข้อมูลทั่วถึง มีการพิมพ์ปดงบดุลสามารถตรวจสอบได้อย่างเปิดเผยการฝึกสอน/อบรมศึกษาดูงาน ช่วงเริ่มต้นมีการฝึกอบรมบ่อยชุมชนก่อเหตุ เพราะเหตุผล เพราะความจนหน้าหมองจึงต้องฝึกสู้เถิดสู้ต่อไปให้ยั่งยืนเศรษฐกิจฟื้นเพราะเราเข้าใจกันจากจนกระจุก รวยกระจาย ทำได้แน่ขอให้เราอย่าท้อแท้รับแก้ไขบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข เพราะอภัยเราทำได้ด้วยกลุ่มทุ่มเทกันเราต้องขยันต้องทำต้องต่อสู้อย่าคอยกู่แก่งจนทนไม่ไหวหนีบจากกองโน้นกลุ่มนี้เรื่อยไปหนี้สินไหนจะหมดลดความจน ถ้ายิ่งกู้ยืมกรรมซ้ำเติมแน่ เพราะแผ่ดอกเบี้ยยมาร่วมสมัย จากร้อยละหนึ่งบาท ร้อยละห้าบาท ร้อยละสิบบาทต่อเดือนไปถึงคราวใช้หนี้สินสิ้น สัจจะไม่โกหกไม่หลอกลวงแต่ไม่มีร้ออีกที่จะหามาถ้าไม่ไหวจะขายวัวขายความผลัดกัน

ไปทั้งขายไก่ขายข้าวไม่มีกินจะหวังกินกลอยกินมันในป่าต้องรอชาติหน้าตอนสายๆ พวกผีป่าผีไพร มันทำลายโค่นต้นไม้ ถางป่าหากาไรแผ่นดินเสื่อมโทรมเศรษฐกิจทรุดเพราะมีมนุษยมีอำนาจ ยิ่งใหญ่จะคว่ำเอาทรัพย์สินให้หน้าใจ มามากมายเท่าไรไม่พอใช้อีกที

๒) วิธีใช้หลักพุทธศาสนาในการบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้าซึ่งแบ่งเป็น ๒ ด้านคือด้านตลาดและลูกค้าและด้านการรับคำสั่งซื้อการบริหารจัดการด้านการตลาดของกลุ่ม หัวข้อหลักธรรมที่นำมาใช้คือหลักทิวฏฐธรรมิกัตถะหลักพรหมวิหารธรรมหลักปาณิกธรรม และหลักโศก-วิภาค

จากการสัมภาษณ์กลุ่มและสนทนากลุ่มรายบุคคลในประเด็นนี้ ได้ข้อสรุปว่า การนำหลักพุทธศาสนาใช้ในการจัดการด้านตลาดและลูกค้าเนื่องจากขอบเขตการให้บริการลูกค้า คือสมาชิกของกลุ่มเป็นหลักสมาชิกคือตลาดลักษณะการดำเนินงาน คือซื้อวัตถุดิบและวัสดุอุปกรณ์ และส่งขายเข้ากรุงเทพบางส่วน เพราะได้ราคาดีกว่าหลักการดำเนินงานในลักษณะพึ่งตนเองค่อยเป็นค่อยไปแบบยั่งยืนอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นหลักความซื่อตรงการดำเนินกิจกรรมไม่ได้ตั้งเป้าหมายที่กำไรเป็นเพียงช่วยเหลือกันของคนในชุมชนโดยอาศัยหลักที่ว่าค่อยเป็นค่อยไปไม่ทำแข่งขันเชิงธุรกิจตามวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจชุมชนการบริการหากมีคนอื่นที่มาใกล้เคียงบริการให้ก่อนเป็นการให้ความเอื้ออารีต่อเพื่อนบ้านก่อนถือเป็นกลไกในการหาลูกค้าอย่างหนึ่งทำให้เกิดความพึงพอใจได้ลูกค้าเพิ่มมากขึ้น ถ้าเป็นวันสำคัญทางศาสนา วันนักขัตฤกษ์จะทำบุญไปวัด จะอย่างไรก็ตามจากการประเมินความพึงพอใจของสมาชิกที่เข้าสัมภาษณ์การบริหารงานด้านการตลาด การบริการลูกค้าได้คะแนนต่ำสุดควรได้รับการปรับปรุงมากที่สุดเป็นที่สังเกตและวิเคราะห์ได้ว่าการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินงานในลักษณะให้พึ่งตนเองบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความซื่อสัตย์ไม่มุ่งหวังกำไรเป็นเพียงช่วยเหลือกันของคนในชุมชนไม่ทำแข่งขันเชิงธุรกิจการบริการด้วยไมตรีจิตเอื้ออารีต่อเพื่อนบ้าน

ดังบทสนทนากลุ่มที่ถอดความมาดังนี้ การบริหารจัดการไดเน้นกลุ่มสมาชิกเป็นหลักลูกค้า ตลาดคือคนในชุมชนที่เป็นสมาชิกเคยเข้าร่วมประชุมร่วมกับกลุ่มสมาชิกของจังหวัดที่เข้ามาแนะนำบ้างมันเป็นตลาดใหญ่แต่บางทีเราไม่มีกำลังพอที่จะทำได้เท่าที่ทำได้ก็บริการกลุ่มสมาชิกการผลิตก็สามารถนำไปจำหน่ายได้ไกลขึ้น เพราะไม่ว่าจะเป็นผ้าไหม หมี่ และสมุนไพรเป็นที่ขึ้นชื่อและสร้างชื่อเสียงมานาน ทำให้ขายได้บางทีก็ส่งไปจำหน่ายที่กรุงเทพฯมีแผนว่าจะมีการบรรจุเป็นถุงจำหน่ายและขายในระบบออนไลน์แต่ตอนนี้ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เพราะยังขาดบุคคลเข้ามาดำเนินการในด้านนั้นสรุปความได้ว่า สมาชิกกลุ่มนิยมทำเป็นแบบครัวเรือนจำหน่ายในบ้านหรือร้านค้าของตนเอง บางทีก็เป็นผู้ค้าปลีกนำวัตถุดิบจากโรงงานแล้วมาบรรจุผลิตภัณฑ์ สร้างแบรนด์ใหม่ของตนเองมากกว่า เนื่องจากจะทำให้มีตราหยี่ห้อของตนเอง ไม่มีใครลอกเลียนแบบและ

สามารถที่จะกำหนดราคาได้ ส่วนใหญ่ราคาจะไม่แตกต่างกันมากนัก และมักจะกระจายสินค้าภายในจังหวัดให้มากที่สุด เพื่อรองรับประชากรกว่า ๒ ล้านคน

ตามพระราชบัญญัติเศรษฐกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชน คือดำเนินการเพื่อชุมชนไม่ได้เริ่มจากการค้าที่ใหญ่โตไม่จำเป็นต้องวิ่งตามตลาดสมาชิก คือตลาดการค้าเงินวิสาหกิจชุมชนทำแต่พอเหมาะพอควรกับสมาชิกในชุมชนของเราเสียก่อนอย่าเพิ่งขยายอย่าเพิ่งกระจายแต่ถ้ามีความสามารถสูงถึงขนาดนั้นเราจะไปแข่งขันกับตลาดใหญ่ในต่างประเทศ สู้ไม่ได้หรอกเพราะชุมชนของเรานั้นมีความสามารถไม่เท่าเทียมในด้านการบริหารจัดการหากเรากำลังเพียงพอก็จะขยายให้เติบโตก็ค่อยพิจารณาดำเนินการสรุปได้ว่าคนในชุมชนเป็นผู้ผลิตเป็นผู้กระจายสินค้าเองและคนในชุมชนบริโภคเองไม่ใช่ผลิตเพื่อจำหน่ายจ่ายแจกไปยังตลาดอื่นเน้นการกระจายรายได้ให้ไหลเวียนอยู่ในชุมชนเป็นหลักไม่กระโดดโลดเต้นออกนอกขอบเขตชุมชนเพราะทำอะไรก็สู้พ่อค้าที่สูงกว่าเราไม่ได้การบริหารการตลาดจึงดำเนินการบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงทำของเราให้เด่นเสียก่อนเหลือจึงกระจายไปที่อื่นการดำเนินการเบื้องต้นคนยังไม่เยอะ จึงจำหน่ายให้กับผู้ค้าส่งให้แต่เฉพาะสมาชิกในชุมชนและพ่อค้าที่ค้ามาด้วยกันอย่างยาวนานทำแรกๆก็พบปัญหาเยอะแยะมากมายไม่รู้อะไรเป็นอะไรซึ่งอาจเกิดจากความไม่มั่นใจไม่เข้าใจกระบวนการดำเนินการของเราถูกต้องว่าโจมตีหลายอย่างแต่อาศัยความอดทนอดกลั้นต่อสู้อุปสรรคต่างๆต่อมาเมื่อมีคนจากชุมชนอื่นมาใช้บริการเราก็บริการให้เขาก่อนลูกค้าพอใจในผลผลิตของเราสะอาด ปลอดภัยและราคาเยอ

การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่มไปออกงานที่ไหนๆก็ประชาสัมพันธ์บอกกล่าวน้ำใจดีจากดีทำให้เป็นที่รู้จักแผนการตลาดและการบริการเช่นนี้ทำให้ลูกค้าติดใจเป็นการประชาสัมพันธ์ปากต่อปากจึงได้ลูกค้าเพิ่มเรื่อยๆผลิตแทบไม่ทันในช่วงเทศกาลที่มีงานบวช งานแต่ง เป็นต้น มีการสั่งซื้อเข้ามาจำนวนมาก และได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นแต่การดำเนินการเช่นนี้ก็มีปัญหาต่อความรู้สึกของชุมชนตนเองว่าได้รับบริการช้าในขณะเดียวกันก็ไปกระทบกับพ่อค้าที่มาจากแดนไกลอย่างมากเพราะราคาขายจะมีความแตกต่างกัน ส่งผลทำให้ต้องปรับราคาขึ้นตามด้วยทำให้ราคาสูงขึ้นส่งผลต่อผู้บริโภค แต่ไม่มากนักเพราะลูกค้าจะเน้นของดี มีคุณภาพ และสามารถใช้งานได้อย่างยาวนานเช่นผ้าไหม เป็นต้น ส่วนหมีโคราชจะอ่อนนุ่ม น่ารักประทาน และที่สำคัญเรามีน้ำปรุงที่เพิ่มรสชาติทั้งเผ็ดตามต้นตำหรับ และรสเผ็ดจัดจ้าน เพื่อให้เหมาะกับผู้ที่ต้องการทานอาหารรสจัดและที่สำคัญ คือ ๑) บริการดี ๒) คุณภาพสินค้าดี การดำเนินงานของเราภายใต้สโลแกนที่ว่า สมาชิกมีมั่งคั่งโด่งดัง ทั้งมั่งคั่งและมั่งมีเป็นไปไม่ได้ที่กลุ่มวิสาหกิจรวมแต่สมาชิกจนมันต้องไปด้วยกัน ถ้าสมาชิกยากจนลงโรงงานผลิตหมี ผ้าไหมก็ไปไม่รอด เพราะมันพึ่งพากันยึดหลักธรรมข้อหนึ่งจากเวสสันดรชาดกว่า มารไม่มีบารมีไม่มา มารยังมีบารมียิ่งมาอุปสรรคและ

ปัญหา คือที่มาของความสำเ็จ (พลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส เอาปัญหาเป็นบันไดเอาอุปสรรคเป็นยาขี้กำลัง)

การนำหลักพุทธศาสนาใช้ในการจัดการด้านตลาดและลูกค้าเนื่องจากขอบเขตการให้บริการลูกค้า คือการผลิตเพื่อขายสินค้าเป็นหลักสมาชิกแต่ละคนเป็นผู้ผลิตสินค้าการตลาดเป็นภาระหน้าที่ของฝ่ายการตลาดดำเนินการลักษณะการดำเนินงานคือคณะกรรมการฝ่ายการตลาดติดต่อประสานสถานที่และนำสินค้าไปจำหน่ายในที่ต่างๆทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดแม้ที่กรุงเทพมหานครการดำเนินงานจึงเน้นหลักความซื่อตรงการดำเนินงานกิจกรรมไม่ได้ตั้งเป้าหมายที่กำไรเป็นเพียงช่วยเหลือกันของคนในชุมชนโดยต้นทุนอยู่ที่กองทุนในการพิจารณาค่าใช้จ่ายเมื่อหักต้นทุนแล้วก็คิดเป็นค่าตอบแทนแบ่งปันสมาชิกที่ร่วมดำเนินการและคืนทุนคืนกำไรแก่สมาชิกที่นำสินค้าไปขายเนื่องจากระบบตลาดไม่แน่นอนกลุ่มผู้ผลิตก็มีอยู่อย่างจำกัดทั้งปริมาณและคุณภาพไม่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างทันทั่วทั้งบางที่สินค้าก็มีมากบางที่ก็น้อยดังนั้นการตลาดและลูกค้าจึงดำเนินไปตามสภาพการณ์กำหนดทิศทางสมาชิกภาพก็เพิ่มขึ้นบ้างแต่ไม่มากการบริการในตลาดตรงไปตรงมาไม่เอาเปรียบเน้นความสุภาพอ่อนโยนเอื้ออารีต่อลูกค้า

๓) วิธีใช้หลักพุทธศาสนาในการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต ซึ่งแบ่งเป็น๔ด้านได้แก่ด้านการจัดซื้อและจัดหาวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตด้านการผลิตสินค้าด้านเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตด้านบรรจุและจัดส่งหั่วข้อธรรมที่นำมาใช้ในประเด็นนี้ คือ ทิฐุธรรมกัตถะ สัมปติธรรม ความเสียสละ หลักปาปนิกรธรรม จากการสัมมนากลุ่มและสนทนากลุ่มรายบุคคลในประเด็นนี้ ได้ข้อสรุปว่า วิสาหกิจชุมชนในการดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์และสถานที่ผลิตโดยกำหนดให้มีหัวหน้าช่างมีการแบ่งหน้าที่กันดูแลรักษาและซ่อมบำรุงตามสภาพการใช้งานเป็นที่สังเกตว่าผู้นำกลุ่มมีการวิเคราะห์ได้ว่าการใช้โดยกระตุ้นให้ผู้ผลิตมีความขยันในการปฏิบัติงานไม่ทอดอ้อมมีจิตอาสาไม่มุงหวังค่าตอบแทนมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อผู้มาใช้บริการมองเห็นออกจัดชั้นตอนก่อนหลังได้ถูกต้องการบริหารจัดการวิธีดูแลรักษาเครื่องมือ/อุปกรณ์การผลิตมอบหน้าที่ให้ช่างดูแลดำเนินการไปซ่อมดูแลรักษามีฝ่ายต่างๆ ดูแลอุปกรณ์เช่นฝ่ายซ่อมการบรรจุและส่งสินค้ากรรมวิธีที่กล่าวมาเป็นเรื่องที่ต้องใช้ทั้งเวลาความรู้ความสามารถความเพียรพยายามและความอดทนสูงมากซึ่งต้องดำเนินในสภาพที่ดูแลรับผิดชอบงานในครอบครัวดูแลลูกหลานงานแม่บ้าน ดังนั้นผู้ผลิตจึงมีความขยันในการปฏิบัติงานไม่ทอดอ้อมมีจิตมุ่งมั่นและมีใจรักในงานแม้ว่าบางที่รายได้ค่าตอบแทนอาจจะไม่คุ้มทุนที่ลงไปแต่กระนั้นสมาชิกบางคนก็ประสบผลสำเร็จในการพึ่งพากิจกรรมนี้ แม้ไม่ใช่อาชีพหลักแต่ก็เป็นงานเสริมที่เป็นหลักได้ส่งลูกหลานให้เรียนหนังสือสูงๆ จบระดับปริญญาได้

๔) วิธีใช้หลักพุทธศาสนาในการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินซึ่งแบ่งเป็น ๔ ด้านได้แก่ด้านรายรับ-รายจ่ายด้านต้นทุนและกำไรด้านการเงินของกลุ่มด้านทรัพย์สินและหนี้สิน

รูปแบบของการบริหารด้านบัญชีและการเงินของกลุ่มช่วงเริ่มดำเนินการในการผลิต จิตอาสา มีค่าตอบแทนบ้างตามสภาพการณ์การดำเนินงานด้านนี้ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกต่อมา เมื่อกิจการอยู่ตัวกระบวนการก็ปรับเป็นการจ้างผู้ชำนาญ ๒-๓ คนผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนการทำงานที่ช่วงใดที่มีลูกค้ามากก็มีการขยายเวลาออกไปถึงช่วงดึก เพื่อให้ทันเวลาคือเอาใจลูกค้าเป็นอันดับแรกผู้นำกลุ่มมีการวิเคราะห์ได้ว่าการใช้โดยกระตุ้นให้ผู้ผลิตมีความขยันในการปฏิบัติงานไม่ทอดลยมีจิตอาสาไม่มุ่งหวังค่าตอบแทน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้มาใช้บริการมองงานออกจัดขั้นตอนก่อนหลังได้ถูกต้องเพื่อเงินหรือจัดทำบัญชีมีความโปร่งใส สามารถที่จะตรวจสอบได้ ซึ่งความไว้วางใจมากที่สุดที่คนจะมาดูแลและส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของกิจการหรือลูกหลานที่ไว้วางใจได้เข้ามาทำหน้าที่นี้ มากกว่าแต่ต่อมาก็ได้จ้างคนมาทำไม่ได้จำเป็นต้องเป็นญาติพี่น้องแต่อย่างใด แต่เพราะถูกอบรมสอนด้วยหลักธรรมความซื่อสัตย์นั่นเอง ที่ทำให้แต่ละฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความเข้าใจและไว้วางใจจึงจะยาวนานและมั่นคง

หลักธรรมที่นำมาใช้ในหมวดนี้ คือหลักโศกวิภาค หลักปาปณิกรรม หลักความซื่อสัตย์ การวิเคราะห์ได้ว่าการใช้โดยใส่คุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ลงในจิตใจของผู้จัดทำบัญชีและการเงินเพื่อให้เกิดความไว้วางใจ ซึ่งเป็นสัจจะวิเคราะห์ได้ว่าการนำหลักทาน ในการดำเนินการเรื่องต้นทุนการกั๊ยมการแบ่งปันวิเคราะห์ได้ว่าการนำหลักปาปณิกรรมในการกำหนดทิศทางการเงินจากการสัมมนากลุ่มและสนทนากลุ่มรายบุคคลในประเด็นนี้ ได้ข้อสรุปว่าในการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินซึ่งมีการแบ่งตามลักษณะของทุนการดำเนินงานเช่นทุนให้กู้ดอกเบี้ย ฯลฯ มีการรายงานรับ-จ่ายทุกเดือนในที่ประชุมในการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน มีคณะกรรมการฝ่ายเหรียญรับผิดชอบดูแลซึ่งมีการแบ่งตามลักษณะของทุนการดำเนินงาน เช่น รายรับของสมาชิกกองทุนหมุนเวียน ฯลฯ มีการรายงานรับ-จ่ายต่อที่ประชุมเสมอ ดังบทสนทนากลุ่มที่สรุปความมาดังนี้ “การดำเนินการด้านการเงินการบัญชีในการบริหารจัดการเป็นรูปแบบกรรมการโดยมีศูนย์การศึกษาพัฒนาสังคมเป็นที่ปรึกษาคอยช่วยกำกับดูแลอีกทีหนึ่ง”

๕) การปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้ ๑) พัฒนาด้านการเรียนรู้ของกลุ่ม/สมาชิกพัฒนา ๒) ด้านเทคนิคและฝีมือการผลิตพัฒนา ๓) ด้านผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์และฉลากพัฒนาปรับปรุงพัฒนา ๔) ด้านเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนพัฒนา ๕) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนพัฒนา ๖) ด้านการพึ่งตนเองหลักธรรมที่ใช้ในประเด็นนี้คือ หลักขรวาจาธรรม จากการสัมมนาและสนทนากลุ่มรายบุคคลในประเด็นนี้ ได้ข้อสรุปว่า สมาชิกได้รับการสนับสนุนศึกษาดูงานอยู่เสมอ มีการจัดฝึกอบรมกันเองในสมาชิก สลับกับเชิญหน่วยงานทางราชการมาให้ความรู้บ้าง แนวทางในการพัฒนามีแผนจัดหาเครื่องจักรใหม่มีแผนพัฒนาแบบพึ่งพาคนในชุมชนให้คนรุ่นใหม่ เข้ามาร่วมผนวกกับภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่ สมาชิกกลุ่มสภาพสตรีท่านหนึ่งให้ความเห็นว่าด้านกลุ่มสมาชิกให้ความร่วมมือเหนียวแน่น เป็น

จุดเด่น สมานสามัคคีได้ชุมชนบุคลากรในชุมชนมีศักยภาพสูง มีความรู้ความสามารถที่ปรึกษาดีแต่ที่ควรเพิ่มเติมคือการดึงคนที่ว่างงานจริงๆ เข้ามาร่วมงานกิจกรรมชุมชนซึ่งคนเหล่านั้นยังไม่กล้าที่จะทำด้านการบริการให้หรือเวลาที่สมควร เมื่อเหลือกินเหลือใช้ค่อยบริการกว้างกระบวนการผลิตไม่ตรงตามที่สั่งด้านโครงสร้างในการดำเนินงานค่อนข้างลงตัว คณะกรรมการชุดปัจจุบันแม้จะไม่ได้สร้างความมั่นใจให้กับเราเต็มที่แต่เราก็มีคณะตรวจสอบที่สร้างความอุ่นใจได้ในระดับหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่าการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทำให้เราทราบปัญหาของการทำงานกลุ่มซึ่งจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงพฤติกรรมของแต่ละคน ที่มีความแตกต่างกันและไม่เหมือนกันไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันในด้านความเป็นอยู่วัฒนธรรมความแตกต่างนั้น ย่อมมีความเหมือนควบคู่กันไปโดยเฉพาะในเรื่องหลักพุทธธรรมที่มีความเหมือนกันตรง ที่เป็นหลักคำสอนเพื่อให้มนุษย์ทุกคนเป็นคนดีสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันคำสอนต่างๆ เหล่านี้หากมีการนำไปวิเคราะห์ได้ว่าการใช้ทั้งในชีวิตประจำวัน และในการทำงานแล้วย่อมเป็นผลดีต่อบุคคลหรือกลุ่มนั้นๆ ผลลัพธ์ที่ได้คือผลลัพธ์ที่ได้ในระยะสั้นเกิดการพัฒนาระบบการเรียนรู้มีทุนหมุนเวียนลดปัญหาความขัดแย้งเกิดการผลิที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลผลลัพธ์ที่ได้ในระยะยาวเกิดความมั่นคงของชุมชน เกิดความยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดความยั่งยืนของธรรมชาติ ทำให้เกิดความสมดุลในชุมชนระหว่างคนสังคมและธรรมชาติ

หลักพุทธธรรมสามารถนำไปใช้เป็นหลักร่วมกันวิเคราะห์ได้ว่า การใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอื่นๆโดยมีหลักการสำคัญของกระบวนการพัฒนากลุ่มดังนี้คือ ๑) สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนทุกคนต้องมีการตกลงมีการปรึกษาหารือกันที่จะดำเนินงานกลุ่มร่วมกัน ๒) สร้างแนวคิดในการพัฒนาด้วยความขยัน ซื่อสัตย์ อุตุน สามัคคี ๓) มีกลุ่มกิจกรรมดำเนินการให้สอดคล้องกับแนวคิดที่จะพัฒนาด้วยหลักพุทธธรรม ๔) มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งทั้งในเรื่องของการนำหลักพุทธธรรมไปใช้พุทธธรรมใดเป็นจุดแข็งควรทำให้ดียิ่งขึ้นพุทธธรรมใดยังมีจุดอ่อนควรส่งเสริมให้มีความแข็งแรงขึ้น

จากหลักการดังที่ได้กล่าวมาทำให้เกิดผลดีต่อวิถีชีวิตของสมาชิกเองคนในครอบครัวชุมชนและสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งพอสรุปได้ว่า ๑) ในระดับปัจเจกบุคคลเช่นทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นมีความเป็นอยู่ดีขึ้นเนื่องจากละเลิกอบายมุขเป็นต้น ๒) ในระดับครอบครัวมีความสุขมากขึ้นมีเวลาให้กับครอบครัวมากขึ้นเพราะ ปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรมไม่ใช้ชีวิตนอกกลุ่มนอกทาง ๓) ในระดับชุมชนทำให้เกิดความรักความใกล้ชิดกับพระศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมากขึ้นเพราะมีการร่วมกิจกรรมเช่นการทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่วันสงกรานต์เป็นต้นพนักงานและผู้บริหารให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ๔) ในระดับสังคมมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่นักเรียนนักศึกษาอยู่

เนื่องจากนอกจากนี้ยังมีการจัดบรรยายธรรมต่อประชาชนทั่วไปแจกหนังสือธรรมะและจัดปฏิบัติธรรมอีกด้วย

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เป็นเรื่องของการนำเอาหลักธรรมไปบูรณาการในชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในด้านการประกอบอาชีพ ที่สามารถสร้างรายได้และชื่อเสียงในระดับจังหวัด โดยเฉพาะตัวอย่างที่นำมาวิจัย ล้วนแต่เป็นกลุ่มที่ได้รับการยอมรับทั้งคนในชุมชนและรางวัลการันตีในระดับสังคม การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงถือว่ามหาวิทยาลัยได้ใช้กระบวนการทางคำสอนพระพุทธศาสนา และวิเคราะห์หลักธรรมในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างหลักพุทธธรรมและยืนยันการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในสังคมอย่างแท้จริง อันเป็นแนวทางแก้ไขให้ชุมชนตระหนักในเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรม ไปใช้อย่างต่อเนื่องและตลอดไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย เช่น การเผยแพร่ในวารสาร จดสิทธิบัตร ฯลฯ และหน่วยงานที่นำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งรายงานผลการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะได้นำไปสู่

๑) ได้มีการวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา จากคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) ได้แนวทางการบูรณาการในการพัฒนาชุดความรู้ทางด้านหลักพุทธธรรมในการประกอบสัมมาชีพเพื่อสามารถนำมาประยุกต์ใช้ตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนรายอื่น ๆ

๓) ได้รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรม การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน เครือข่ายและชุมชนที่รู้จักการนำเอาหลักพุทธธรรมไปใช้ในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน

แผนการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีแผนการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

๑) ดำเนินการถ่ายทอดให้กับกลุ่มตัวอย่างในชุมชนตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการวิจัย และผู้ร่วมวิจัยในลักษณะของการปรึกษาหารือ และการกำหนดประเด็นในการศึกษาวิจัย

๒) ดำเนินการศึกษา แลกเปลี่ยนความรู้ และขยายแนวทางการดำเนินการในระดับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ภาพเยี่ยมชมโรงงานหมีตะคุ อำเภอบึงระจักษ์

ภาพสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหมีตะคุ

ภาพเยี่ยมชมโรงงานหมีตะคุ อำเภอบักรังชัย

ภาพเยี่ยมชมและสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกวียน อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดนครราชสีมา

ภาพสัมภาษณ์ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

ประวัติผู้วิจัยและคณะ

๑. หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) : พระครูใบฎีกาหัสดี ประกิจ, ผศ.ดร.
(ภาษาอังกฤษ) : Phrakhrubaidika Hassadee Praking, Asst.Prof.Dr.

๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน : ประธานหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา
๔. หน่วยงานที่สังกัด : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
๔๑๙ หมู่ที่ ๗ ถนนชาติพัฒนา บ้านหัวถนน ต.หัวทะเล
อ.เมืองนครราชสีมา จ.นครราชสีมา ๓๐๐๐๐
โทร. ๐๘๑-๗๓๐๒๙๕๗
E-mail : bhu-praking@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

- ๒๕๑๙ ประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านอุนยางคำ ต.นาหว้า อ.นาหว้า จ.นครพนม
- ๒๕๒๔ นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัด จังหวัดนครพนม
- ๒๕๓๓ พธ.บ.รัฐศาสตร์ (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๒๕๓๙ M.A. (Sanskrit Literature) Banaras Hindu University U.P. INDIA
- ๒๕๔๒ Ph.D. (Sanskrit) Banaras Hindu University U.P. INDIA

๖. ประสบการณ์เกี่ยวกับผลงานตำรา แต่งหนังสือ บทความวิชาการและงานวิจัย

๖.๑ บทความทางวิชาการ :

- พระครูใบฎีกาหัสดี กิตตินนโท (๒๕๖๐), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.“ไตรสิกขากับการพัฒนาคุณภาพความเป็นมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา” วารสารนานาชาติ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ปีที่..(มกราคม - เมษายน ๒๕๖๐)
- พระครูใบฎีกาหัสดีกิตตินนโท (๒๕๖๐), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.“ไตรลักษณ์กับการพัฒนาคุณภาพมนุษย์” รายงานการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ ๒ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑)

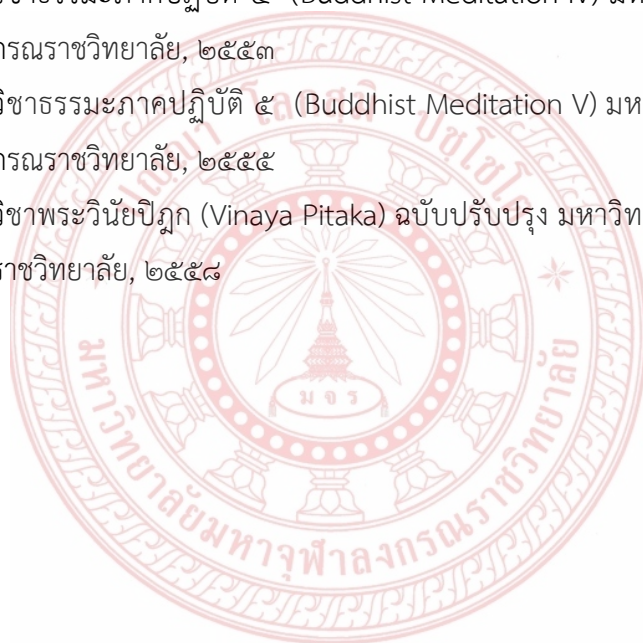

๖.๒ หนังสือ

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระครูใบฎีกาหส์ดี กิตตินนโท (ประกิจ) **สันสกฤต-ประวัติกาพื้นฐาน**, ปักใจการพิมพ์ ๑๔๖/๒๙ ม. ๑๗ ถนนสืบสิริ (ตรงข้ามตลาดโลตัส) ต.เมืองปัก อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา, ๒๕๖๒
- พระ ดร.หส์ดี กิตตินนโท (ประกิจ) **วรรณการสันสกฤต**, ปักใจการพิมพ์ ๑๔๖/๒๙ ม. ๑๗ ถนนสืบสิริ (ตรงข้ามตลาดโลตัส) ต.เมืองปัก อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา, ๒๕๖๒

๖.๓ ตำรา

- วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๔ (Buddhist Meditation IV) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓
- วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๕ (Buddhist Meditation V) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕
- วิชาพระวินัยปิฎก (Vinaya Pitaka) ฉบับปรับปรุง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘

๒. นักวิจัยร่วม

๑. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) : นายประสพฤกษ์ รัตนยงค์

(ภาษาอังกฤษ) : Mr.Prasobrerak

๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน Rattanayong :

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

-อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตนครราชสีมา

๔. หน่วยงานที่สังกัด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

๔๑๙ หมู่ที่ ๗ ถนนชาติพัฒนา บ้านหัวถนน ต.หัวทะเล อ.เมืองนครราชสีมา

จ.นครราชสีมา ๓๐๐๐๐ โทร. ๐๘๑-๗๓๐๒๙๕๗

๕. ประวัติการศึกษา

-น.ธ. เอก

-เปรียญธรรม ๙ ประโยค

-พธ.บ. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

-M.A. (Pali & Literature) Banaras Hindu University U.P. INDIA

-Ph.D. (Buddhist Studies) Banaras Hindu University U.P. INDIA

๖. ประสบการณ์เกี่ยวกับผลงานตำรา แต่งหนังสือ บทความวิชาการและงานวิจัย

๖.๑ บทความทางวิชาการ :

-ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์. (๒๕๕๙). **ชีวิตมนุษย์ในพุทธศาสนา**. วารสารงานประชุมวิชาการนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๓

-ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์. (๒๕๕๙). **การอุทิศบุญในพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลในสังคมไทย**. วารสารงานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ครั้งที่ ๔,

-ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์และพระเกิต ฐิตญาณ (คุณขุนทด). (๒๕๖๐). **ศึกษาแนวคิดเรื่องความประหัตในพุทธศาสนาเถรวาท**, วารสารงานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ครั้งที่ ๔,

- ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์และพระพิเชษฐ์ กมมสุโภ (สุยาทา). (๒๕๖๐). **ศึกษาการใช้
เสนาสนะในพุทธศาสนาเถรวาท**, วารสารงานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ครั้งที่ ๔,
- ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์ และพระรุ่งโรจน์ จารุธมโม (เก่งกระโทก) (๒๕๖๒). **ศึกษา
การบำเพ็ญตบะกับการบรรลุธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท**. วารสารงาน
ประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
น่าน, ครั้งที่ ๒,

๖.๒ งานวิจัย

- นายสงวน หล้าโพนทัน และดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์, **การตีความหลักคำสอนของ
พุทธทาสภิกขุตามหลักอรรถปริวรรตศาสตร์ของพอล ริเคอร์กับพระพุทธศาสนาเถร
วาท** ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ดร.เสฐียร ทั้งทองมะดันและดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์, **สมถกัมมัฏฐานในฐานะเป็น
บาทฐานของมโนมยิทธิ**, ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย
- พระครูใบฎีกาหัตถ์ กิตติโนโท, ผศ.ดร., ดร.มนัสพล ยังทะเล, ดร.ประสพฤกษ์
รัตนยงค์, **การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสัมมาชีพ
ของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา**. ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์. **การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของ
ผู้สูงอายุใน จังหวัดนครราชสีมา** ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

๓. นักวิจัยร่วม

๑. ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) : นายมนัสพล ยังทะเล
(ภาษาอังกฤษ) : Mr.Manusphon Yungtalay

๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา

๔. หน่วยงานที่สังกัด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

๔๑๙ หมู่ที่ ๗ ถนนชาติพัฒนา บ้านหัวถนน ต.หัวทะเล อ.เมืองนครราชสีมา

จ.นครราชสีมา ๓๐๐๐๐ โทร. ๐๘๑-๗๓๐๒๙๕๗

๕. ประวัติการศึกษา

- ๒๕๔๗ ประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง
- ๒๕๕๓ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา)
- ๒๕๖๑ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

๖. ประสบการณ์เกี่ยวกับผลงานตำรา แต่งหนังสือ บทความวิชาการและงานวิจัย

๖.๑ บทความทางวิชาการ:

- มนัสพล ยังทะเล (๒๕๖๐) การประยุกต์ภูมิปัญญาพื้นบ้านส่งเสริมเกษตรชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนบนจังหวัดนครราชสีมา, วารสารงานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ครั้งที่ ๔
- มนัสพล ยังทะเล (๒๕๖๑) “ไตรลักษณ์กับการพัฒนาคุณภาพมนุษย์” รายงานการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ ๒ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑)